

România literară

ÎN APĂRAREA LUI LOVINESCU

(Paginile 12—13)

SALA
DE
LECTURĂ

Fără violență!

MĂ urmărește mereu, ca un vis urât, acea demonstrație de vineri văzută parțial chiar în Piața Victoriei precum și întrebările stornite de tot ce mi-a fost dat să aud și să observ în momentele imediat următoare: Doamne, ce se întâmplă cu noi? Care sîntem cei adevărați? Generoși pînă la sacrificiu în zilele Revoluției, intoleranți și agresivi după? Probabil că întrebările sînt prea aspre dar dacă nu ne vom analiza cu luciditate fiecare cuvînt și gest, dacă nu vom înțelege că libertatea și democrația se învață, că între libertate și anarhie există o distanță enormă, dacă nu vom fi foarte aspri cu propriile noastre erori, ceaușismul și tot ceea ce a însemnat el va continua să trăiască deghizat, iar lumea nouă visată de cei ce s-au opus totalitarismului, de cei ce au plătit cu viața — atît de mulți — nu va fi pe măsura sacrificiilor îndurate timp de o jumătate de veac. Sigur că Frontul a făcut greșeli, a ezitat să-și precizeze intențiile, dar de-aici și pînă la acea explozie de instincte, la acel dialog între surzi, distanța este lungă. Ceea ce s-a stricat într-o jumătate de secol nu poate fi dres în doar trei săptămîni. Dacă i-am tolerat lui Ceaușescu, cu voie ori fără, aproape un sfert de veac, o cascadă imensă de erori, să nu putem avea înțelegere pentru niște oameni care s-au dovedit de bună credință și care se află la putere de nici o lună? După o noapte atît de lungă există, firesc, o sete de puritate și de dreptate, o nevoie irepresibilă de curățenie și lumină, dar într-un stat civilizat dreptatea trebuie s-o facă justiția iar puritatea trebuie să o căutăm în noi înșine și abia pe urmă în afară, la ceilalți. Înainte de a striga cine sînt alții, este obligatoriu deci să vedem cine sîntem noi cu adevărat. Spun asta gîndindu-mă la numeroasele persoane din Piață, unele foarte tinere, care-și „întrețineau” intransigența cu alcool și se lăsau ațitate de diverși indivizi ce semănau proa bine cu cei întâlniți nu demult pe Calea Victoriei sau pe diverse trasee prezidențiale. Cineva pe tanchetă se dădea drept „cel mai mare anticomunist din România” și, cu degetele înfistate de microfon, schimba personalități în aplauzele altora. Este ușor să fii anticomunist după ce comunismul a murit acoperit de rușine. Mai greu era înainte de 22 decembrie. După cum este ușor să fii ziarist democrat azi. Dar ieri unde erau asemenea voci liberale? Oricum, aceste scene caragialești își au locul într-o piesă de teatru, însă nu în realitate, în fața unei țări întregi și nu înainte de a se fi uscat singele și a se fi stins ultima luminare. Sigur, se găsesc tot soiul de neisprăviți, de pescuitori în ape turburi, de oportuniști dispuși să ne ferească și astăzi cu incompetența și agresivitatea lor, există oameni deformați de nedreptatea și umilințele la care au fost supuși, dar n-au dispărut specialiștii în teroare psihologică, în diversiune, care vor să cîștige cu alte metode, îndelung exersate, ceea ce au pierdut în confruntarea directă de pe baricade.

Așadar, pe cine urmărim? Ar fi păcat să pierdem admirația și prețuirea lumii dobîndite cu atîta sînge din cauza diversioniștilor și rataților care se inghesuie în fața după ce pericolele au trecut. Pe urmă, acea ură paroxistică, acea sete de răzbunare, acea nevoie de moarte! Criminalii, coautorii dezastrului trebuie să plătească, dar nu avem voie să-i imităm în fapte, nu ura și nevoia de sînge ne pot fi ghizii cei mai buni și nici intoleranța. Și nu e firesc să avem mai mulți dizidenți și rezistenți decît au existat în realitate. Zeci de ani ni s-a spus ce trebuie să credem, zeci de ani ni s-a „îndîcat” cum e bine să gîndim, zeci de ani ni s-a limitat orizontul; tocmai de aceea într-o democrație reală nu este corect să facem altora ceea ce nu ne-a convenit nouă. Dacă există 251 de adepți cinstiți ai comunismului, 251 de oameni nepătați, de ce să nu-și creeze un partid? Sigur că în viitorul previzibil ar fi greu să aibă vreo șansă în alegeri, dar este dreptul fiecăruia să creadă ce vrea, să-și afirme fără frică ideile. La noi, intoleranța, agresivitatea și ura poartă un nume odios: Ceaușescu. De ce, după ce ni s-a impus cu forța un sfert de veac, să-l mai păstrăm în noi acum cînd sîntem cu adevărat liberi?

Îmi place să cred că acea eroare din Piața Victoriei nu se va repeta, că, treptat ne vom regăsi luciditatea și echilibrul, că inteligența și dragostea față de semenii, respectul pentru opiniile celuilalt ne vor orienta următorii pași, că memoria ne va ajuta să nu uităm o clipă lozincile Revoluției și mai ales pe cea mai frecvent repetată: „Fără violență!”.

Augustin Buzura

VASILE GORDUZ : Efigia poetului

Reculegere sub semnul lui Eminescu

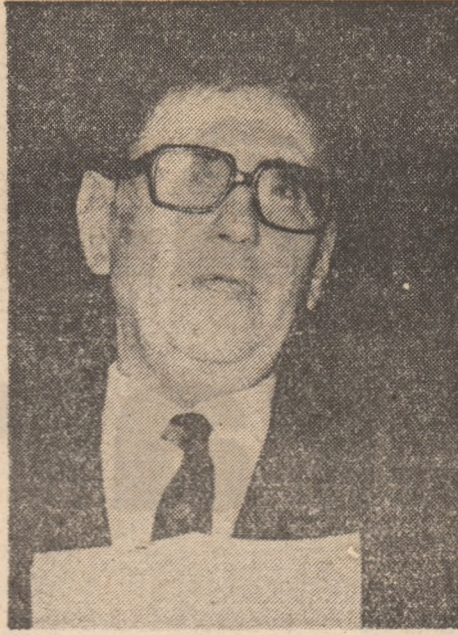
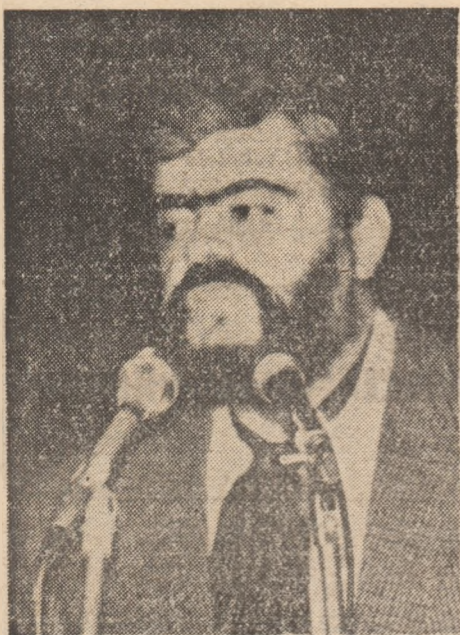
■ Duminică, 14 ianuarie, la orele 11, a avut loc la Ateneul Român o Reculegere sub semnul lui Eminescu, cu prilejul împlinirii a 140 de ani de la nașterea poetului. Deschisă de Andrei Pleșu, ministrul Culturii, și desfășurată într-o atmosferă de emoție adîncă, purificatoare, ceremonia s-a transformat într-un prinos recuperator, adus nu numai celui mai mare poet român, dar și celei mai ilustrate victime a cenzurii ultimelor decenii, prinos în care spiritul eminescian și spiritul de sacrificiu al eroilor tineri au fost așezate alături și acoperite de lacrimă.

Poeți, oameni de cultură, actori și muzicieni și-au unit vocile încărcate de emoție, în

fața unei săli vibrînd cu ei la unison, pentru a celebra revenirea în libertate, odată cu întreaga țară, a celui ce este fața luminoasă și dramatică a geniului ei. Festivitatea a fost onorată și de prezența unui grup de poeți și artiști sosiți din Chișinău, parcă anume pentru a adăuga emoției generale încă o dimensiune.

Astfel, mai mult decît un spectacol, cele două ore și jumătate de gîndire, poezie și muzică au fost prilejul unui catharsis colectiv; astfel, ziua lui Eminescu, cea mai curată zi a anului românesc, a fost investită cu solemnitatea despărțirii de coșmar.

R.L.

Andrei Pleșu, Ana Blandiana, Ștefan Augustin Doinaș și Petru Creția vorbind la ceremonia „Reculegere sub semnul lui Eminescu” (Ateneu, duminică 14 ianuarie 1990. Fotografii de Ion și Mihai Cucu)

Ședința Consiliului Uniunii Scriitorilor

ÎN ziua de 12 ianuarie 1990, a avut loc ședința Consiliului de conducere al Uniunii Scriitorilor. Ordinea de zi a fost prezentată de Ștefan Augustin Doinaș. În deschidere, poetul Mircea Dinescu, președintele Comitetului de conducere provizoriu, a prezentat situația actuală a Uniunii Scriitorilor și preocupările Comitetului de conducere pentru îmbunătățirea activității de viitor. Au fost menționate între altele: posibilitatea înființării unei noi edituri a Uniunii Scriitorilor, obținerea unui nou sediu pentru Uniunea Scriitorilor, redobândirea fostelor case de creație și deschiderea altora, acordarea unui spațiu de cel puțin o oră pe săptămână în programul Televiziunii pentru Uniunea Scriitorilor, obținerea din fondurile Băncii Române de Comerț Exterior a unor sume în valută pentru scriitorii care se deplasează în străinătate, funcționarea independentă de alte instituții a Uniunii Scriitorilor.

Pentru o mai bună activitate a Comitetului provizoriu de conducere, s-a propus lărgirea acestuia prin cooptarea de noi membri. În urma votului au fost cooptați: Gabriela Adameșteanu, Ștefan Bănuțescu, Augustin Buzura, Bedros Horasangian, Szász János, Laurențiu Ulici, Romulus Vulpescu.

Apoi, Ov. S. Crohmălniceanu, președintele Comisiei de validare a propus spre ratificare lista noilor membri ai Uniunii Scriitorilor. Consiliul ratifică prin vot deschis primirea ca membri ai Uniunii Scriitorilor a următorilor: Lucian Alexiu, Adrian Aluigheorghe, Silviu Angelescu, Liviu Antonesel, Liviu Bacăru, Carmen Francesca-Banciu, Constantin Barbu, Al.

Bardieru, Hella Bara, Bárányi Idiko, Bárányi Ferenc, Dinu Băcsoanu, Magdalena Popescu-Bedrosian, Radu Berceanu, Toma Biolan, Biró László Peter, Mircea Bărsilă, Borcsa János, Helmut Britz, Romulus Bucur, Alex. Budișteanu, Ioan Buduca, Virgil Bulat, Sergiu Celac, Al. Cistelean, Vasile Clem, Radu Călin Cristea, Mihai Coman, Daniel Corbu, Smaranda Cosmin, Gheorghe Crăciun, Valentina Curticeanu, George Cușnăreanu, Paul Daian, Yvette Davidescu, N. Diaconu, V. Diaconu, Mihai Dinu, Gellu Dorian, Marian Drăghici, Aurel Dumitrescu, Aurelian Titu Dumitrescu, Luca Dumitrescu, Mariana Filimon, Gagyi József, Ceczi A. János, Marius Ghica, Bogdan Ghiu, Gittai István, Mihail Grănescu, Ioan Grosan, Horvath Alpár, Emil Hurezeanu, George Iarin, Florin Iaru, Ihor Lemnij, Nicolae Iliescu, Petru Iliesu, Silvia Kerim, Kiss András, Kiss D. Bóton, Wolfgang Koch, Kovács András Ferenc, Lang Zsolt, Anemone Latzina, I. B. Lefter, Johann Lippert, Cristian Livescu, Gheorghe Lucan, Mira Lupeanu, Boris Malschi, Ioana Călina Marcu, Mariana Marin, Eugen Mihaiciuc, Mihai Mihailescu, Ovidiu Moceanu, Juliana Modoi, Grid Modorcea, Eufrosina Molcuț, Cristian Moraru, Peter Motzan, Ion Mureșan, Al. Mușina, Dan Ion Nasta, Mihai Nasta, Ion Negriuc, George Nicolaescu, Octavian Nistor, Rodica Palade, Pall Szilárd, Valentin Petculescu, Răzvan Petrescu, Marta Petreu, Domnica Petri, Cristian Popescu, Ion Pogorilovschi, Grigore Popa, Titus Dumitru Popa, Vasile Popovici, Constantin Preda, Sorin Preda, Corneliu Regus, Toma Roman, Paul Romanliuc, Sergiu Ruba, Nicolae Sava, Cornelia Maria Savu, Florin Sicoe, Ștefan

Sienerth, Roxana Sorescu, Mircea Valer Stanciu, Haniel Stănculescu, Gabriel Stănescu, Liviu Ioan Stoiciu, Eugen Suciu, Ion Vasile Șerban, Tia Șerbănescu, Ion Șmuliac, Corneliu Ștefan, Elena Ștefai, Stelian Tăbăraș, Cristian Teodorescu, Dorin Teodorescu, Marcel Tolcea, Vasile Tapoveț, Radu G. Teșosu, D. Tigănuș, Maria Urbanovici, Varga Gábor, Lucian Vasiliu, D. Velciu, Pan Vizirescu, Daniel Vighi, Visky András, Vitus K. Gyorgy, Călin Vlasie, Balthasar Waitz, Zudor János. La același punct al ordinii de zi s-a hotărât ca membrii Uniunii Scriitorilor care au fost excluși, din motive politice, în timpul dictaturii să fie reprimiți în Uniune.

Au fost aleși membri de onoare ai Uniunii Scriitorilor: Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Vintilă Horia și Ștefan Baciu.

În continuare Mircea Sântimbreanu a prezentat raportul Comisiei de Pensii; s-a luat în discuție posibilitatea majorării în viitor a pensiilor pentru scriitori ca și a ajutoarelor sociale.

La următorul punct al ordinii de zi a fost discutată situația revistelor Uniunii. S-au propus măsuri și soluții pentru rentabilizare, mărirea numărului de pagini, asigurarea necesarului de hirtie. Consiliul a ratificat componența colectivelor provizorii de conducere a revistelor Uniunii. A fost aprobată solicitarea revistelor **Orizont** (Timișoara), **Vatra** (Tâ. Mureș), **Ramuri** (Craiova), de a fi editate integral de Uniunea Scriitorilor. S-a hotărât reabilitarea **Caiei** critice cu statut de publicație lunară de sine stătătoare.

S-a discutat despre posibilitatea ca revista **Neue Literatur** să devină o revistă

cu o difuziune mai largă și cu un profil îmbogățit; s-a propus ca în colegiu să figureze și scriitori germani de prestigiu din străinătate ca Hans Magnus Enzensberger, Gerhard Csejka, Werner Solner, ș.a. Se va încerca o mai bună difuzare a publicației peste hotare în vederea sporirii, printre altele, a surselor de valută ale Uniunii Scriitorilor.

Pentru o difuzare mai bună a revistelor și cărților editate de Uniunea Scriitorilor se preconizează preluarea a două librării centrale din București de la Centrul de librării, în care se vor putea vinde și reviste străine.

Consiliul Uniunii Scriitorilor a dezaprobat, în această ședință, practica reproducerii textelor scriitorilor fără consultarea prealabilă a autorilor.

Consiliul Uniunii Scriitorilor a hotărât numirea criticului literar Laurențiu Ulici ca redactor-șef al revistei **Luceafărul**, cu împuternicirea de a propune un nou colectiv redacțional și de a pregăti și lansa noua serie a revistei.

La dezbateri au luat cuvântul scriitorii: Romulus Vulpescu, D.R. Popescu, St. Bănuțescu, N. Prelipceanu, N. Manolescu, Daniela Crăsnaru, Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Anghel Dumbrăveanu, Mircea Mihăes, Szász János, Octavian Paler, Ștefan Aug. Doinaș, Ov. S. Crohmălniceanu, Mircea Sântimbreanu, Laurențiu Ulici, Paul Everac, Al. Dobrescu, Marin Sorescu, Helmut Britz, Eugen Simion, Márkó Béla, Dan Hăulică, Ion Hobana.

Lucrările ședinței Consiliului au fost prezidate de Mircea Dinescu, președintele Comitetului provizoriu de conducere a Uniunii Scriitorilor.

OCHIUL MAGIC

● În sfârșit, generația tină, optzecistă, își are publicația culturală: intitulată **Contrapunct**, ea este un săptămânal al Uniunii Scriitorilor și apare în fiecare vineri sub coordonarea unui comitet format din Mircea Cărtărescu, Ioan Groșan, I. B. Lefter, Cristian Moraru și Mircea Nedelciu. Primele două numere sînt absolut remarcabile, stringind, într-un fel, simbolice, semnificațiile citirii zeci de scriitori tineri, dintre cei mai valoroși, de pe tot cuprinsul țării. Indicînd „linia melodică” a revistei, pe care însuși titlul o sugerează, I. B. Lefter fixează în editorialul primului număr din 9 ianuarie toate trăsăturile generației '80, care, deși refugiată într-un soi de **underground** în tot deceniul care se încheie peste unsprezece luni, și-a cîștigat notorietate și reprezintă deja o puternică forță literară. Așteptăm ca numerele următoare să confirme vitalitatea literaturii tinere. Promitem să le citim cu atenție. ● Cităm: „Tulburătoarele, tragicele și entuziastele zile ale celui din urmă săptămîni '89, au realizat cel mai amplu și mai impresionant documentar din istoria filmului și a televiziunii: o revoluție, o mare și prea dreaptă revoluție, transmisă în direct...”. Citatul este din **Teleobservatorul** revistei **Contemporanul** (6 ianuarie) și e semnat de un specialist în documentare revoluționare (inclusiv 23 August 1944) pe numele său Corneliu Leu. Îi ținem la dispoziție materialul necesar pentru a fi pus pe două coloane morale. ● Într-o ediție specială a **Dialogului ieșean** (revistă care se poate lăuda cu un trecut de rezistență pe care nu-l au multe), Sorin Antohi examinează utopia negativă a ceausismului sub două aspecte. Iată-l pe al doilea: „Aș vrea să desprind din tabloul patologic al puterii o trăsătură elocventă: refuzul de a recunoaște fie și cea mai neînsemnată consistență ontologică subiectului social. A mai pune într-o asemenea conjunctură problema drepturilor omului este deplasat: pentru despot, supușii există, dar nu sînt. Ei reprezintă pentru el marionete nedemne, umbre, pionii într-un crud joc de-a societatea — de care oricine ține un cînut în mînă se poate folosi fără scrupule. Probabil că amatorii de psihopatologie au recunoscut în rîndurile de mai sus imaginea clasicului psihopat Schreber, analizat de Freud într-un studiu din 1911...”. ● Două numere din **Tribuna** se constituie ca un veritabil documentar moral-politic al revoluției, așa cum o văd scriitorii din Cluj. Reținem cîteva

din lozincile, pe care cu toții le-am putut auzi pe străzile orașelor noastre în zilele revoluției, și pe care dr. Florea Marin le-a antologat: „Azi în Timișoara, / Miine-n toată țara!”, „Timișoara, nu uita / Clujul e de partea ta!”, „Ceaușescu, nu uita / Vrem pantofi din pielea ta!”, „Nu plecăm acasă, / Morții nu ne lasă!”, „Iată dricu! / Iată dricu lui nea Nicu!”, „Ceaușescu, Anul Nou / Îl petrece în cavou!”, „La al XV-lea Congres / Patru ani de la deces!” Acest folclor nou și spontan, uneori crud, alteori păstrînd, în tragedie, ceva din umorul dintotdeauna al poporului nostru, ar merita să fie studiat cîndva și tipărit, cum au făcut francezii cu sloganurile din 1968. ● În numărul al doilea din aceeași publicație, în traducerea lui Ioan Mușlea, putem citi celebrul **Manifest al celor două mii de cuvinte** dat publicității în primăvara lui 1968 de către șaptezeci de personalități din Cehoslovacia. ● La rubrica **Dezvăluiri** ziarul **Adevărul** publică un serial consacrat **meditației transcendente**, care a furnizat puterii, cum se știe, în 1982, ocazia unei represiuni antiintelectuale și a unei diversivități extrem de eficace. Datele pe care ziarul ni le oferă sînt bogate și precise. Dar cine este autorul serialului și de unde deține el aceste date? El semnează Gh. Atanasiu. Ne-am bucura să găsim identificînd în colaboratorul **Adevărului** pe fostul director general adj. al Comitetului de Radio și Televiziune, care, în anii de după 1982, în calitate pe care o avea, era cel mai redutabil adversar al transcendenților, eliminînd cu multă grijă și pe bază de liste complete (oare de la cine le obținuse?) toate numele de artiști, intelectuali, scriitori etc. care urmau să intre pe post și care fuseseră „implicați” în meditația cu pricina. Vinătorul de vrăjitoare de ieri s-a metamorfozat azi — cu aceeași documentație pe masă — într-un analist al respectivelor fenomene. Nici usturoi n-a mincat, nici gura nu-i miroasă! ● Zicerea cu usturoiul s-ar aplica și lui C. Stănescu, ajuns, după cite știm (căci ziarul n-are caseta cu numele redactorilor), redactorul șef al **Adevărului**. Din memoria noastră nu s-au șters ultimele articole ale lui C. S. din **Scinteia**, în urma ședințelor de partid din edituri și din alte lăcșuri de cultură. Într-unul din ele, C. S. lăuda spiritul critic pe care l-ar fi arătat în ședință un editor al „Minervei” în privința textelor clasice. ● Se înțelege că C. S. și editorul cu pricina erau de acord că aceste texte se cuvin a fi croșetate de impurități de tot soiul. El, și acum, după ce am militat pentru falsificarea patrimoniului literar, scoatem **Adevărul**, „cotidian social-politic independent”. Al. Beldiman, C. Mille, C. Graur, T. Teodorescu-Brașite și M. Sadoveanu — directorii succesivi ai ziarului — se răsucesc în groapă. ● Mai mulți colegi ai noștri au fost contactați în vederea colaborării la o nouă publicație care se numește **Democrația** și se vrea independentă. Cît de independentă va fi ea ne-o arată de pe

acum numele celor care se pregătesc s-o editeze: Ilie Purcaru, Eugen Florescu și Petre Ispas. Despre cel dintîi, am scris unele lucruri într-un număr anterior al **RL**, așa că nu-l mai prezentăm. Ceilalți doi au lucrat pînă la 22 decembrie 1989 în aparatul CC al PCR. Ca instructor, Petre Ispas avea în grijă, între altele, **România literară**. Eugen Florescu de pildă a fost ani buni, în calitate de adjunct de șef de secție, unul din cei mai agresivi și metodici demolatori ai Uniunii Scriitorilor, ai publicațiilor ei și ai literaturii. Lucrînd mină în mină cu **Tovarăș** (și uneori peste capul superiorului său ierarhic), bloca tot ce nu i se părea suficient de „alinat” la normele ideologice ale partidului și încuraja propaganda cea mai joasă. ● Am dori să reflectăm în aceste pagini toată suprafața presei sau a mass-mediei culturale. Ne izbim de lipsa revistelor, greu de găsit la chioșcuri în aceste zile. Rugăm pe colegii noștri din țară și din București, care editează publicații culturale (și nu numai) să pună deoparte și pentru noi cite un exemplar și să ni-l trimită cu specificarea pentru **Ochiul Magic**. Eventual, pe bază de schimb. Le mulțumim anticipat.

R. L.

Primim:

■ Adunarea generală a Asociației criticilor de film și filmologilor din România, care a avut loc în ziua de 10 ianuarie 1990, își afirmă următorul punct de vedere în problema publicațiilor de specialitate:

1) Adunarea generală dezavuează conducerea revistei „Cinema”, care nu se bucură de creditul nostru moral și profesional, și se disociază de ea. Ne asumăm și vom sprijini orice inițiativă de înnoire a acestei publicații, pentru ca ea să devină cu adevărat o revistă de cultură cinematografică.

2) Considerăm esențială prezența membrilor Asociației noastre la promovarea unor noi publicații de specialitate și în primul rînd la cea editată în prezent de Comitetul provizoriu al cineaștilor. (Revista „Film”)

Comitetul provizoriu al Asociației criticilor de film și filmologilor din România

TRIBUNA IDEILOR POLITICE

Incepind cu acest număr, publicăm articole pe teme politice. Vom reține toate punctele de vedere argumentate, în spiritul pluralismului și democrației.

SPER CĂ GREȘESC

NU va fi vorba despre literatură în cele de mai jos. Literatura este eternă, însă urgentă nu este, sau nu oricând. Urgent în momentul de față mi se pare să ne precizăm poziția într-un plan mai general. Dacă încerc această clarificare într-o gazetă literară și nu într-un cotidian, o fac deoarece cred că este potrivit să ne exprimăm și ca scriitori. Pe de altă parte, față de felul cum vedeam lucrurile acum câteva săptămîni, nu m-aș fi așteptat să cer cuvîntul atît de curînd. Mă gîndeam că va fi bine ca, o vreme, să-i lăsăm să se pronunțe pe aceia, de toată lumea știuți și îndrăgiți, care, cu îndrăzneală și abnegație, n-au așteptat momentul cînd a te exprima liber nu avea să mai fie o probă de eroism. Constat însă acum că este nevoie și de cuvîntul nostru, al „oamenilor de bine” care ne-am ferit pielea alegînd compromisul tăcerii în iluzia că ne ferim de orice compromis.

În toamna lui 1968, dacă nu mă înșel, am citit un discurs ținut la Cluj care cuprindea un program cultural. A trebuit să recunosc că eram de acord cu acel program aproape punct cu punct. Tot atunci se spunea în medii în care trăiam: „Dacă acum nu intrăm (unde să intrăm este inutil să precizez), să nu ne mai plîngem că sîntem conduși de niște primitivi. Acum să ne angajăm” și să schimbăm lucrurile din interior”. Cît de naivă a fost această angajare am început să aflăm destul de repede și de atunci încolo ne-am tot convins. De o altă angajare avem nevoie acum.

Să nu se creadă că schitez un paralelism. Ar fi nedrept și cu totul disproportionat. Oamenii care ne conduc astăzi, mai exact unii dintre ei, au dovedit fără putință de îndoială că sînt curajoși și competenți. În ce mă privește, mi-am dorit ca, pentru o perioadă de tranziție, ei să ocupe pozițiile pe care le ocupă în prezent. Din păcate, îmi dau seama pe zi ce trece că tranziția nu intră în vederile lor. Ei par convinși că meritele lor incontestabile îl îndreptătesc să ne rămînă și pe noi conducători. De fapt, n-am nimic împotriva acestui punct de vedere. Îl găsesc acceptabil. Tot ce le-aș cere ar fi să se definească, să-și expună argumentele pe să organizeze dezbaterile democratice pe care ne-au promis-o.

După cum înțeleg, speranța actualului conduceri de a rămîne la putere se bazează mai ales pe măsurile de îndreptare a situației foarte grave în care, în toate domeniile, ne găsim. Nici un om de bună credință nu poate nega că măsurile sînt cele dorite și că se succed foarte rapid. În principiu, actuala conducere are dreptul ca pe seama lor să se aștepte la încrederea noastră. Are dreptul să se aștepte ca noi să suportăm cu răbdare încă multe inevitabile privațiuni. Totuși, o încredere nelimitată nu se poate întemeia numai pe atît. În această privință, mi-am mai spus părerea într-un rînd. Noi, românii, ajunserăm să ne pierdem în așa măsură speranța încît dacă atunci cînd a anunțat achitarea datorilor externe Ceaușescu ar fi făcut cîteva concesii, am fi fost mulțumiți. Dacă Dumnezeu ni l-ar fi luat, am fi fost bucuroși. Iar dacă o forță din afară ar fi putut să determine îndepărtarea lui și instalarea unui guvern reformist, am fi fost fericiți. Dar lucrurile s-au petrecut altfel, așa cum n-am îndrăznit să sperăm. Tăra întreagă s-a ridicat și, fără ajutorul nimănui, și-a cîștigat, cu grele sacrificii, libertatea. Așa fiind, țara trebuie întrebată ce-și dorește și are și ea dreptul să ceară ca cei care se cred în stare să-i îndeplinească voința să vorbească deschis. Așadar, dialog și transparență. Deocamdată, nu se prea vîd.

Ni se vorbește cu insistență despre un consens național. Consensul a existat, o știm, în zilele acelea fierbinți, în fața Ope-

rei din Timișoara. În fața palatului din București și peste tot. Fără consens, lupta n-ar fi izbîndit. În schimb, presupusul consens actual trebuie verificat. Poate există, poate nu. Trebuie verificat, de exemplu, dacă există consens în a aproba prezența atîtor foști demnitari în posturi importante. Își merită locurile, aflăm, pentru că la un moment dat unii dintre ei au fost azvîrlîți la conducerea cîte unei ambasade din Suedia și nu mai știu pe unde. Bietii de ei! Cît vor fi suferit! Dar oare de acolo în numele cui vor fi vorbit? Este nevoie de ei, mai aflăm, fiindcă sînt competenți. Oare nu-și dă nimeni seama cît dispreț — nemărturisit, ori inconștient — pentru resursele acestui popor este implicat într-o asemenea teză? Chiar să nu existe în țara asta oameni pricepuți, într-atît încît e nevoie să-i chemăm tot pe cei de pînă mai ieri?

În numele ideii de consens se pregătește prezentarea la alegeri a unui front despre care nu trebuie să fii om politic ca să-ți dai seama că nu este viabil. Ce fel de unitate va avea acest front cînd de pe acum Doina Cornea atrage atenția că există pericolul ca poporului să-i fie furată revoluția, iar Silviu Brucan îi răspunde tratînd-o drept iresponsabilă din punct de vedere politic? În treacăt fie spus, dacă Doina Cornea ar fi atît de puțin responsabilă și dacă apelul făcut n-ar atinge un punct foarte sensibil, mă îndoiesc că domnul Silviu Brucan și-ar fi luat riscul de a vorbi atît de brutal despre o personalitate la cărei credit moral este, îl asigur, cu mult mai mare decît al domniei sale. În aceste condiții se pune întrebarea: cînd frontul își va dovedi lipsa de coerență cine îl va părăsi și cine va rămîne la conducere — Doina Cornea sau Silviu Brucan?

Avem motive să ne întrebăm și dacă după paravanul format de Doina Cornea, Mircea Dinescu, Dan Petrescu și alți cîțiva, de bună credință a cărora nu ne îndoim, nu se ascunde adevărata identitate a grupului de conducere, identitate care ar presupune un comunism reformist. Dacă așa ar sta lucrurile, gravă n-ar fi o asemenea ideologie în sine. În principiu, ea este legitimă ca oricare alta și, cu toate că nu cred, poate că majoritatea ar aproba-o. Grav ar fi ca ea să se dezvăluie prea tîrziu.

Nu trebuie să fii om politic nici ca să înțelegi că alegeri fixate la o dată apropiată nu sînt echitabile într-o țară unde n-a existat opoziție legală de aproape cincizeci de ani. Și asta în condițiile în care una dintre părți și-a început campania electorală din prima zi. Din partea mea, redactorii de la televiziune ar putea să se înscrie în orice partid dacă instituția însăși ar fi un organism independent. Or, de ce independență poate fi vorba cînd directorul televiziunii este purtătorul de cuvînt al unui grup de oameni politici care-și declară intenția de a participa, astfel constituiți, la alegeri? Televiziunea, care nu încetează să facă propagandă pentru Front și își dă certificate de bună purtare precum fantomaticul sondaj difuzat deunăzi.

Încheind, repet că referirea la situația din 1968 nu stabilește un paralelism. Am făcut-o cu strategie totuși literară. Am vrut să-i dau cititorului un flor. Să-l conving mai ușor că atîta timp cît toate instituțiile și mecanismele democrației nu funcționează — și, dintre ele, esențial, adevăratul pluralism — nu ne putem îngădui să fim prea încrezători. După ce am suportat 45 — și nu 25 — de ani de dictatură, să mai așteptăm cîteva săptămîni sau luni pînă să ne întoarcem de-a binelea la uneltele noastre. Unelte care, în ce mă privește, cu viața politică n-au nimic comun.

Livius Ciocărlie

Ateneul Român, duminică, 14 ianuarie 1990

Scrierea cu noi înșine; locul primei descoperiri: TIMIȘOARA — ROMÂNIA

■ LA început a fost, este Eminescu: „Nu credeam să-nvăț a muri vreo dată”. În germene, versul vedea Timișoara prin ochiul pe atunci al suflurului, adolescentul din trupa lui Păscaly. Era în 1867; vers netrezit încă din somn de aripa sufletului poetic. Versul născut, iar nu făcut, avea să se reîntrupeze însă mai tîrziu... un secol mai tîrziu.

Mai apoi, mult mai apoi a fost Nichita. Auzul lui „absolut” l-a captat ecoul. Inima sa l-a restituit amplificat în înțelesul unui motto al vieții. Vocea sa de tunet blond l-a preschimbă în profecție. Poetul nu e în fond decît numele laic al Profetului.

Nu-mi amintesc dacă în acel octombrie al anului 1983 — 11 ? 12 ? 13 ? ale lunii aceleia din anul mariei sale plecări, intimplată la 13 decembrie, Nichita va fi murmurat versul în cupa roș-aurie a sălii Teatrului Național timișorean, unde venea însoțit de noi; prezență absolut fascinantă, dăruită nouă de marelui său prieten ostracizat din pagina unor biografii gelos încropite, nume cules în tipografia cu corp 6: pictorul rar Sorin Dumitrescu. Îmi amintesc, completasem seara de poezie cu Lucia Nicoară, directoarea Teatrului Național exploatînd febril venirea poetului într-o tabără de pictură de la Teremia.

Părea, Nichita, în acele ore de nebănuit crepuscul al vieții lui, un potir al minunii într-o fără de odihnă revărsare printre oameni. Cel ce a găsit de cuvînt să numească pe oameni *optimați* (cei mai buni), „*Potire ale minunii* — un personaj, fratele Ottho din Falezile... lui Junger — nu a făcut decît să resuscite poetic expresia revelației pauliniene care identifica pe oameni cu „vase” ale divinului, „vase ale alegerii Sale”.

În fața Teatrului timișorean, — în care Nichita s-ar putea să fi reluat în ecou versul Eminescului, la 6 ani de la adormirea sa, azi, aici, la Timișoara, mii de copii, adolescenți — „ce-nvață mersul pe valuri în picioare... mai rezemîndu-se cu brațul de curenți, mai sprijinîndu-se de o rază teapănă de soare...”, mii de lujere, umăr în umăr cu părinții lor sau pe umerii lor, au strigat întregii lumi versul cu ecoul trupurilor lor. „Nu credeam să învățăm a muri vreedată, nu credeam să învățăm, nu credeam...”

Nu rețin amănuntul dacă Nichita a „predat” în propria-i rostire acest vers timișorenilor, dar e sigur că a profetizat venirea focului: „Vine focul — îmi zise, fii atent vine focul / și o să vezi cu ochii pietrele înmuindu-se...”

Aici, la Timișoara, din pîntecul unei săli prea înguste pentru versuri hărăzite Agorei, Nichita descoperitorul — auto-intitulat — *al scrierii cu sine însuși* — HEMOGRAFIA — nu bănuia cîți oameni dețineau secretul acestei scrieri. Aici mii de oameni au arătat la ceasul hotărîrii lor că se cere dezvăluită taina acestei scrieri. Hemografia nu era așadar scrierea unei limbi moarte.

Toate aceste „potire ale minunii” și-au revărsat singele pretios pe caldarîmul unei piețe pentru a ne arăta că acceptarea morții e o limbă, un limbaj al vieții.

Cît de înalt îmi părea pînă acum versul cu care Nichita hotărîse să încheie poemul amintit: „Schimbă-te în cuvinte — i-a zis daimonul / repede cît poți să te schimbi.”

Mă preschimb în cuvinte — și cît de palid îmi pare asta — în cumpănă cu miile de potire revărsîndu-se, preschimbîndu-se — mă rog Cerului — în îngeri. Ai fericirii și recunoștinței noastre uluite. Atît.

Coriolan Babeți

Transformarea revoluției în evoluție

PRINTR-O ușor decodabilă asociație de idei mi-am amintit cele trei interviuri date în viața mea și senzația de inconfort interior pe care mi-au lăsat-o, zăbind un titlu de ziar în genul obișnuit acum, „România continuă să se afle în central mass-mediei mondiale”.

Stringerea de inimă în timp ce, scriind ultima frază, rețrăiesc deceniile când România abia se strecura în paginile din mijloc ale ziarelor lumii, acoperită de umbra grotescă a lui Ceaușescu peste care atîția ochi influenți, bine avertizați, alunecau surizind cu o mioapă îngăduitoare. Adevărul, prea rar spus, că aici nu s-a făcut destalinizare — un sinistru personaj al închisorii de la Pitești putea fi văzut prin anii '80 plimbându-se la Șosea în pace, directorul închisorii de la Sighetu Marmației dirija rețeaua cinematografică a orașului, executorii proceselor „cu ușile închise” alunecaseră cu eleganță pe traseele diplomatice, contactînd convingător Occidentul — cite povești stratificate nu ascunde etanșa cutie de oțel numită România, în care, vreme de 45 de ani, odată adolescența sfîrșită, sufletele începeau să putrezească, prin contagiune? Reproșul unanim că aici n-a existat un '53, ca la redegești, un '56, ca în Ungaria, o primăvară pragheză, că avem o disidență firavă și solidaritate deloc, că niciodată nu se va ieși în stradă, neîncrederea rozîndu-ne șira spinării în decenii de așteptare inertă... A cita oară încercam să găsim ieșirea prudentă, care să ne coste cit mai puțin singe, în scurta (totuși) noastră istorie? (Cred că ar fi nevoie să nu ne mai tot spunem că sîntem un popor bătrîn, așa cum atît de frumos ne-a flatat G. Călinescu; să admitem că istoria noastră conștientă de sine e mai scurtă decît a altor popoare europene. Să înghitim micul hap amar al lucidității, fără teamă de diversiunea ceaștistă a granițelor amenințate, pe care am auzit-o ultima oară răcnită nebulă martirizată. Să ne adunăm și să ne scădem exact anii de istorie și anii dormiți în subistorie, fără primejdioasele umflări patriotarde de cifre, ridicole într-o Europă comună. Depășindu-ne pentru prima oară complexul, să urmăim un curs modern, democrația de ultimă oră. Să nu păstrăm ca-unie reper nostalgic România din 1938: să ne amintim că atunci, sub presiuni din afară, dar și dinăuntru, ea aluneca irepresibil spre dictaturi de dreptate și că mințile lucide ne-au lăsat, consemnate în scris, defectele democrației parlamentare românești: inflația de corupție și oportunism, stupiditățile naționaliste s.a.m.d.).

Scrișesem, deci, în ultimul meu interviu: „mă simteam foarte îndatorată pentru felul cum fusesem primită, chiar de cînd începusem să duc proză la *România literară*”, omîtînd numele de atîta vreme dispărut din scris, și nedrept de puțin comentat între noi, al lui Paul Goma. Ar fi trebuit, mai degrabă, să povestesc, pur și simplu, cum într-o seară în septembrie '70 urcasem scările acelei case (pierdută și ea apoi) de pe Ana Ipătescu, traversasem holul (ușile albe cu oglinzi ori doar amintirea mea intimidată) și, în prima încăpere la dreapta (secția de proză) cu pereții plini de afișe șocante (poloneze, parcă) dădusem mina cu un bărbat — sever mi s-a părut în prima clipă, Paul Goma. Mai degrabă scund, bine legat, ochi de culoare deschisă, vorbire nervoasă, barba deja înspăcată. După calculul pe care îl fac acum nu putea să aibă mai mult de 35 de ani. Așadar vîrsta optzeciștilor noștri. Dar, pînă și la urechile mele neștiutoare ajunsese legenda că făcuse doi-trei ani de închisoare (studentii din '56). Întorcîndu-ne seara împreună spre casă, după ce ne vom împrieteni, eu mergînd spre Academia Militară, el spre Drumul Taberei, avea să-mi tot povestească, deschizîndu-mi lumea întunecată a închisorilor — o realitate esențială a României postbelice, fără de care România ceaștistă nu poate fi explicată (traumă de gradul 1 în comportamentul supraviețuitorilor, traumă de gradul 2 ori 3 în cel al urmașilor, martorilor etc.). Într-unul din acele drumuri spre casă mi-a povestit Paul Goma despre terifianta închisoare de la Pi-

tești, pe care copil o privisem plictisită de atîtea ori, în plimbările noastre du-mnicale familiale, neștiind că dincolo de zidurile acelea (cum nu văzusem pînă atunci nici un castel, hotărisem în mintea mea că așa ceva ar putea să fie) se petrecea o experiență unică prin oroarea ei în Europa — o încercare de degradare a făpturii umane, al cărei sadism nu-și va mai găsi corespondentul decît în atrocitățile din 16 decembrie, de la Cimitirul Săracilor din Timișoara. Mult mai tirziu voi rămîne o zi întreagă în camera de hotel de la Paris să citesc o carte cu mărturiile despre acest infern, pe care o alcătuisese Virgil Ierunca. (Mi s-a părut totdeauna că România se afla și dincolo, în afara granițelor ei, așa cum mi s-a părut foarte important să jertfesc lecturilor inexistente în România o parte din orele de plimbare sau de muzee, în întîrziările mele călătorii). Paul Goma a scris pînă la urmă și el un roman despre închisoarea de la Pitești (pe acela nu l-am avut în mină), unul dintre motivele pentru care s-a întors în țară, deși știa că nu se întoarce la bine: un roman, nepublicat în țară, *Ostinato* îi aparuse într-o editură germană (Surkamp, am impresia). Abia mai tirziu, cînd am citit *Chasse-croisé* am înțeles că se simțise obligat să depună mărturie pentru tot ce trăise. Și, după știința mea, pînă azi, experiența lui n-a mai repetat-o nimeni.

(Stranie reacție și această aproape voită ignorare a lui Paul Goma în lumea noastră literară, m-am gîndit cu vinovăție mai tirziu. Comoda clasificare de la început, pe care nimeni și nimic nu s-a mai încumetat să o schimbe. Într-o literatură care a evocat atît de fals închisorile — romanele lui Ivasiuc stau azi mărturie —, în care s-a teoretizat o jălnică problematică a puterii, s-au făcut cariere și s-a înșelat un public înșelat de adevăr, înainte de a fi înșelat de literatură, ultima treaptă a romanului pseudo-politic a fost compromițatoarea maculatură a celor instalați în înalte funcții. O diversiune care, a înșis „tema” înainte de a fi totuși luată în serios de cineva, cu adevărat. În schimb, n-am întîlnit nici un coleg interesat cu adevărat de viitoarele zece cărți, pe care Paul Goma le-a publicat după ce a plecat din țară).

DUPĂ închisoare, Paul Goma mai făcuse cinci ani de domiciliu obligatoriu, împreună cu prietenul său nedespărțit, Horia-Florian Popescu, de o spuneau cei ce trăiseră în aceste sate din Bărăgan ridicare peste noapte, între alții și de bănașii deportați. Fusesse fotograf în Făgăraș, făcuse doi ani de Filologie, după care și el, și viitoarea lui soție, Ana Năvodaru, renunțaseră la facultate, ca să scape de presiunile securiștilor. Scosese o carte de povestiri, *Camera de alături*, în care se vede prea puțin din tot ceea ce avea să facă mai tirziu. În următoarea, *Ostinato* (am citit-o în manuscris, prieteneste) aduce pentru prima oară (poate că și pentru ultima) cotidianul închisorii. Dar este o carte pe care Paul Goma voia s-o publice aici: personajul principal ispășește o condamnare penală.

Acum, în timp ce scriu, aud intonația, felul precipitat în care vorbeste Paul. Și în reacții este precipitat, uneori nedrept, pe urmă se întîmplă să-i pară rău (am verificat), altele își ascunde (bărbătește) generozitatea, repezîndu-te, bombănînd. Oricît de mult am întîrziat (incredibil, iată, am trecut 20 de ani), tot sînt prima care să mărturisesc despre colegialitatea generoasă a lui Paul Goma, pe care cei ce au încercat disidența, cei care au ajuns „dincolo” au avut ocazia s-o cunoască mai bine.

Încerc să-mi imaginez și renunț imediat (din lașitate) relațiile lui Paul Goma cu colegii săi după ce-și pierduse serviciul la *România literară* (pentru că, li aparuse în străinătate o carte), după ce fusesse dat afară din Uniune, împreună cu D. Teșeneag. Sînt lucruri pe care nu le cunosc, eram prea departe de viața literară, atunci. Dar România nedestalinizată niciodată, cu o redusă experiență a comunicării cu celelalte inteligenții est-europene a fost mediul cel mai opac (psihologic vorbind) pentru disidenții ei. Poate și pentru că erau atît de puțini, i-a negat, i-a privit cu neîncredere și nu va fi deloc ușor de stabilit cit din această reacție s-a datorat manipulării securității, cit spiritului autohton hipercritic,

sceptic, ironic, invidiei, complexului de superioritate s.a.m.d., cit hipersensibilității celui ce se simțea evitat, părăsit, ostracizat. O experiență pe care au mai trăit-o încă și ultimii noștri disidenți, deși în anii din urmă prin cauze diverse a apărut în sfîrșit și un oarecare contracurent de solidaritate.

(E drept că pînă și Paul Goma a avut un prieten adevărat, pe Virgil Mazilescu, cel care nu s-a dezis de el niciodată, cel care a refuzat propunerile securității, Virgil care îl pomenea în gura mare, în circumstații pline de urechi atente, Virgil care într-un miez de noapte, după cutremur, în '77 a sunat și la mine acasă: „Paul Goma a fost arestat”, mi-a strigat. Toată noaptea, Virgil a dat astfel de telefoane, Paul Goma înființase un sindicat liber, nu știam nimic despre el, nici despre Carta '77, n-aveam decît un radiou ieftin în casă, care nu primea posturi străine, aveam în schimb o grămadă de necazuri mărunte, ale mele, pe-atunci, Paul se su-părase pe mine, pentru o prostie, se su-păra ușor, și celor pe care se supăra cred că de la un moment dat înainte le convenea supărarea lui, ce-o fi vrînd Virgil să fac eu dacă a fost arestat Paul? Și m-am dus imbufnat la loc în pat, de ce se viră în asemenea lucruri, cînd știe că riscă, de ce nu stă să-și vadă de literatură lui, de ce și-o caută singur cu luminarea, l-am invinovatit, pîrîndu-mi-se, desigur, că multor altora, că am conștiința netulburată).

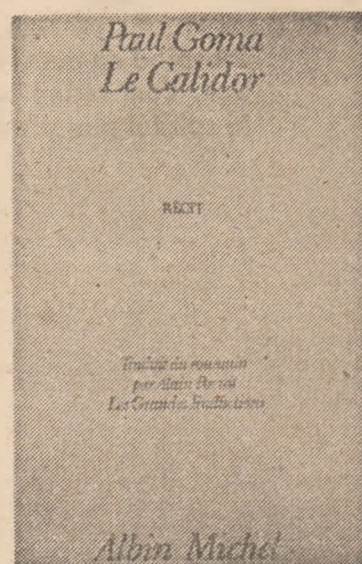
Nu, nu-mi place să mă gîndesc cit de greu trebuie să-i fi fost lui Paul Goma să fie primul scriitor disident român, să suporte prudenta, precauția, neînțelegera, iritarea colegială, și toate acele comentarii ce aveau să se repete, formulă identică, dovada clișeului indubitabil al secției de dezinformare a securității sau cum s-o mai fi chemat așa ceva: De ce tocmai el care este cine este face pe disidentul? Tocmai el, al cărui socru a fost ce-a fost! Tocmai el al cărui nevastă s-a numit...! El, care face disidența ca să-și facă reclamă, altminteri n-ar avea nici o șansă de celebritate! El, care are spatele asigurat, e agent al Europei libere, al securității, e dubios, e omul rușilor, e evreu, vrea să plece din țară etc.

După Paul Goma aveam să aud fraze asemănătoare despre Mihai Botez, despre Dan Petrescu, și chiar despre Mircea Dinescu, deși pe acesta publicul și noi toți ajunsesem să-l cunoaștem îndeajuns. La ce folosește să fii disident, în loc să-ți vezi mai bine de meserie? — ne-am întrebă totuși, într-un anume moment, și eu bineînțeles la fel ca toată lumea. Și după un deceniu, cînd trebuise să ne conștăm că disidența este un fenomen inevitabil al acestei vîrste a societăților Europene de Est, și aici nimeni nu mai putea nega gravitatea situației, s-a trecut la întrebarea următoare, rostită cu un oftă: da, disident, înțeleg, e nevoie să fie și așa ceva, și aici. Dar de ce tocmai el?

De ce Paul Goma? Sînt prea departe în timp amintirile mele cu Paul Goma și tot evitîndu-le, observ acum că s-au suprapus ca niște clișee lipite unele de altele. Proza nu se scrie o dată pe lună, o pagină, așa cum scrii tu, imi spune, proza nu se învață pe dinafară, cum faci, nici măcar poezii nu știu să-și recite poeziile, imi spune, — sîntem în Piața Romană, trotuarul din fața A.S.E.-ului. Frazele astea, salutul, atît, Paul se duce la spital unde mama lui e foarte bolnavă, are scleroză în plăci, știu de la Paul ce mult își dorește un copil, dar au să mai treacă destui ani pînă să apară micul Filip, pînă atunci ne mai vedem în 2 Mai, ei merg bineînțeles la nudism, cu Mazileștii, dar și cu alții. Cu cine? Nu-mi mai aduc aminte.

PAUL a plecat la Paris, stă mult, scrie între timp o carte acolo, cînd se întoarce se supără pe mine dintr-un accident pe care peste ani îl găsesc foarte stupid, știe toată lumea cit de absurd, de supăraos e Paul acum, de cînd a intrat în psihologia specială a disidentului român, care simte că cei din jur nu vor să-și complice viața avînd relații cu el și atunci îi ajută el, evitîndu-l.

Aveam multă recunoștință și prietenie față de Paul în sufletul meu, dar n-am fost în stare să-i fiu, nici lui, nici Anei, o prietenă bună atunci cînd le-a fost cel mai greu. Nu mai vorbeam de nu știu

cîtă vreme, i-am trimis prin Virgil cartea mea de debut, după un timp l-am sunat, ai primit-o, l-am întrebă, da, și? n-am citit-o, mi-a răspuns atît de rece încît m-am infuriat, la urma urmel el ce fel de prieten era? Peste zece ani, la Paris avea să-mi spună că mi-o citise pe loc, bineînțeles, nu vorbea cu mine, dar, „în spate” mă vorbea de bine, asta da, e mai rar. Așa poate fi Paul Goma.

Eu nu știam însă și îl judecam din ce în ce mai la fel ca toată lumea, la urma urmei de ce se tot viră în chestiile astea politice periculoase în loc să-și vadă de literatură lui? Ce de timp trebuia să treacă pînă să-mi dau seama că niciodată Paul n-ar fi avut cum să-și publice cărțile, aici, în țară, așa cum le-a scris, că niciodată n-ar fi putut să-și transmită aici mărturia lui. Și ce mai era și obsesia asta a lui cu Ceaușescu? „O să vedeți voi ce-o să pățiți cu asta”, mi-a spus odată, — cînd să fi fost, în '72? În '73? Am dat din umeri, nepăsătoare, pentru mine Ceaușescu nu începuse să existe încă.

Și acum am în minte o imagine clară ca o fotografie: într-un loc viran din margine de Drumul Taberei unde locuiau pe atunci, mă întîlnesc cu Ana Goma: Ana îl plimbă în cărucior pe micuțul Filip. Ana imi povestește ceva despre Paul (e încă arestat? torturat? i-au dat drumul? nu mai țin minte), obră-jii, fruntea, gîtul, decolteul îi sînt roșii, pline de urme de unghii, are o alergie pe bază nervoasă, i-a apărut în acest timp cînd Paul a fost arestat, cînd ea și micuțul Filip au fost scoși din casă și viriți într-o căsuță de periferie cu pămînt pe jos și fără telefon. Ana așteaptă în fiecare zi (tot mai tirziu imi va povesti) să se transmită știrea, la posturile străine, să se facă presiuni ca să fie eliberat, și știrea întîrzie să se anunțe, se va anunța în fine, Ana, Paul și Filip vor fi expedi-ați fără lucruri, fără manuscrise, fără cărți — dar vii, și după o zi, în confortitate cu planul pe care cîndva generalul Pacepa (din nou *post festum*) are să-l dezvăluie, doi Killeri vor fi aproape de ta să o omoare pe Monica Lovinescu pe Virgil Ierunca, Salvatorii lui Paul Goma.

Ce înseamnă să fii disident în România? Folosesc definiția pe care într-o conversație recentă și întîmplătoare mi-a dat-o Mihai Botez la telefon. La un moment dat am transcris cîteva fraze, pentru precizia și echilibrul lor.

„Disidenții sînt oameni care în etape diferite au scris memorii, scrisori, au dat declarații, interviuri, arătîndu-și dezacordul față de politica oficială”.

(Ei au făcut posibil ca numele României să apară și neacoperit de Ceaușescu în paginile ziarelor străine).

„Disidența este o atitudine morală care nu trebuie supralicitată de acest moment. Nu trebuie ca acum, în '90, să se repete greșelile comuniștilor din '44, prin automate promovări în funcții pe baza acțiunilor «din ilegalitate». Trebuie să se distîngă între curaj și competență, între atitudinea civică și simțul politic. Aici al putea să stea secretul transformării revoluției în evoluție”.

Am dat acest citat ca nu cumva să se înțeleagă din incoerenta mea relatare că extind asupra scriitorului Paul Goma meritele indubitabile ale disidentului. El l-am descoperit pe scriitor la adevărata lui dimensiune citîndu-i cîteva (doar) din romanele traduse în franțuzește. Mi s-a pare obligatoriu și drept în acest moment să dăm publicului posibilitatea să-l cunoască pe Paul Goma, care a continuat să scrie în românește, „pentru un ipotețic cititor român”. Cînd toate cărțile lui Paul Goma vor apărea în românește, și în România, atunci ne va izbi și mai mult această evidență a calității sale de scriitor român, a integrării sale într-o tradiție literaturii române și va deveni evident în cul pe care-l ocupă el în generația sa o generație remarcabilă — [...]. Într-o istorie a literaturii române de azi, făcînd fără spații albe” (Lucian Raicu, *Dialoag*, octombrie 1989).

Gabriela Adameșteanu

BIOBIBLIOGRAFIE PAUL GOMA

■ Născut în 1935, el nu-și face debutul decît la 6 decembrie 1968, în *Lucăfăru*, proze ale sale mai fiind publicate apoi în *România literară* și în *Lucăfăru*, iar în revista *Viața Românească* chiar un fragment din *Ostinato*, altul fiind ales de revista în limba germană de la București, *Neuer Weg*. În 1968 îi apare culegerea de nuvele *Camera de alături*.

Acest debut tardiv se explică prin faptul că Paul Goma fusese închis, după revoluția maghiară, între 1956 și 1958, stînd apoi în domiciliu obligatoriu în Bărăgan, pînă în 1963.

În 1967 trimite manuscrisul lui *Ostinato*, refuzat de editurile românești,

în străinătate. Adevărata sa carieră va începe deci aici, unde dealtminteri el însuși va fi exilat după a doua arestare, din 1977, cînd inițiasse prima mișcare pentru drepturile omului din România.

— *Ostinato* — 1973 la „Surkamp” și „Gallimard”; 1974 la „Bruna” (Utrecht); Ușa — 1973 la „Surkamp”; 1974 la „Gallimard”; Gherla — 1976 la „Gallimard”; 1977 în Suedia; În cerc — 1978 la „Gallimard”; Gardă inversă — 1979 la „Gallimard”; Cutremurul oamenilor — 1979 la „Le Seuil”; Patimile după Pitești — 1981 la „Hachette”; 1984 la „Elsevier” și „Thule-Verlag”; Chasse-croisé — 1983 la „Hachette”; Bonifacia — 1986 la „Albin Michel”; Din Calidor — 1987 la „Albin Michel”.

A doua poliție

17 aprilie

AM senzația că mă spovedesc imbrăcat în cămașă de forță. Rezist, se pare, destul de prost singurătății, iar această revelație mă descumpănește și contrazice aproape tot ce credeam despre mine. Știam că nu am vocație de sihastru, însă nu mi-aș fi imaginat că, într-o situație care mi-ar pune la încercare nu numai resursele, ci și mindria, mă voi dovedi slab și neașteptat de vulnerabil. Sint surprins să constat că multe mele mărturisiri, risipite prin cărți, pe tema singurătății sună fals și ipocrit, mi se par acum o simplă și cam ridicolă cochetărie. De o săptămână doresc să fiu căutat la telefon și mă deranjează faptul că, uneori o zi întreagă, nu mă caută nimeni. Aș vrea să primesc scrisori și mi se stringe inima când, ducându-mă la poartă, deschid cutia poștală și o găsesc goală. Și încă n-a trecut decât o săptămână! Cum voi rezista mai departe, dacă situația mea se va încalca și mai rău? Chiar îmi lipsește oare curajul de a fi, dacă trebuie, singur? Sint chiar atât de slab încât să nu-mi ajung mie, o vreme, cit va fi, dacă va fi, nevoie? Ani la rînd m-am lăudat că dacă sint lăsat în pace într-o cameră plină de cărți nu mai am nici o pretenție, aș putea fi chiar fericit, iar acum, când aș avea posibilitatea să-mi dovedesc asta, dau înapoi și mă lamentez? Mi-aș pierde orice brumă de respect pentru mine în caz că ar trebui să recunosc că n-am făcut altceva decât să linguesc o stare de care nu mă arăt capabil în realitate. Mai ales că, de ce să exagerez?, nu sint propriu-zis singur. E vorba numai de golul polar care s-a făcut, brusc, în jurul meu: de cunoștințele care nu mă mai caută.

Am o singură satisfacție. Că nu regret nimic. Era amiază, soare, ne aflam pe treptele sediului Uniunii Scriitorilor. Un om a cărui părere nu-mi e deloc indiferentă a pomenit despre un coridor pe care, dacă pătrunzi, toate ușile se închid una după alta, obligându-te să ajungi în exil. „Dar unde este limita sub care nu pot să cad? Să merg pe burta?” a zis Andrei. Eu însumi m-am prevenit la început: „Nu vei mai exista ca scriitor, poate. Ai șanse să nu mai poți publica nici un rînd, să fii interzis. Prietenii, și așa puțini, vor fi nevoiți să devină «fostii prieteni» sau să înfrunte riscurile rezervate celor suspecti. Cunoșcuiți te vor ocoli. Necunoscuții nu vor dori să te cunoască. Pe scurt, vei deveni aproape un leproș și nu e simplu. După cum nu va fi simplu să renunți, probabil, la cărțile pe care mai vrei să le scrii. Așa că... E frumos să declari că nu vrei să fii laș, că ții să pui cit de cit de acord ceea ce crezi și ceea ce spui. Numai că nota de plată pentru o asemenea dorință normală poate fi foarte mare într-o dictatură care nu operează cu criterii rationale. Dacă interesele sau vanitățile ei sint lezate, nimic nu mai contează. Nici legea, nici bunul simț, nici aparențele păstrate de ochii lumii. Acționează cu furie, turbată, lovind fără să mai calculeze. Așa că... În sinea mea, totuși, eram convins că dramatizam prea tare pericolele. Nu credeam că se va ajunge la ceva grav. La urma urmei, gestul nostru ținea de o minimă decență morală. Apoi, și de aceea n-am ezitat (argumentul făcea parte din morala mea negativă), nu puteam să evit eventualele riscuri. Ce valoare mai are să vorbești despre refuzul indiferenței, cum am făcut eu de nenumărate ori în ultimii ani, dacă într-o situație în care n-ai dreptul să rămâi indiferent viri capul în nisip? Trebuia să aleg: ori voi trăi cu jelea că n-am fost în stare să-mi probez nici măcar la limita de jos convingerile, renunțînd să mai scot vreun cuvînt des-

pre ele — cu ce obraz aș fi făcut-o? —, ori îmi voi lua inima în dinți și voi fi, cum îmi place să mă consider, mai puțin înțelept decît cel care sint de părere că în asemenea vremuri trebuie să trăiești „la firul ierbii”. Trecusem printr-o experiență penibilă cînd Dorin Tudoran intrase în greva foamei și n-am îndrăznit să merg la el acasă. Nu țineam s-o repet. Simteam că de data aceasta nu voi mai găsi nici o justificare pentru prudența mea și că teama de a-mi asuma un gest, minor poate, dar necesar, va sfîrșima în mine un resort important. Îmi ziceam: „Mircea Dinescu a avut curajul să spună public ce crede și eu să nu îndrăznesc decît să-l felicit în șoaptă, între patru ochi, dacă-l întîlnesc? Să mă ghemui în spaimele mele, fără să schitez măcar un semn de solidaritate?” Totuși, n-am judecat pe nimeni dintre cei care, într-un fel sau altul, s-au ferit ori au refuzat să semneze scrisoarea, deși doream și din punct de vedere egolst să se stringă mai multe semnături, deoarece cu cit eram mai numeroși, cu atît eram mai puțin expuși. Într-o asemenea situație fiecare poate risca numai pentru sine și nimeni n-are dreptul să-și ia aere de judecător. Am fost chiar surprins că Dan Hăulică s-a oferit din proprie inițiativă să ni se alăture, aruncînd cu nonșalanță în cumpănă calitatea sa de redactor șef al celei mai bune reviste culturale românești.

După ce i-am dus o copie a scrisorii lui Mircea, vreo zece zile a fost liniște. Așteptam. Eram convins că liniștea nu va dura mult. Exact acum o săptămînă, seara, am deschis, ca de obicei, radioul să ascult buletinul de știri de la „Europa liberă”. Mă lungisem în pat, cu aparatul pe piept. Nu știam că mă aflam pe malul Rubiconului. Deodată, crainica a anunțat: „Sapte...” Am înțeles că zarurile erau aruncate. Și că nu mă mai puteam bizui pe logică. Încălcasem înțil regula jocului, care prevede că nu trebuie să ieși din tăcere, dacă gîndești altfel decît dictatura, învățată ca fiecare să facă numai ce are voie să facă; acum, era sfidată și eventuala dorință a autorităților de a înăbuși scandalul. M-am culcat, totuși, fără să am nevoie de somnifer. Eram împăcat cu mine. A doua zi dimineață am avut primul semn concret că mă puteam aștepta la orice. Vecina mea se găsea în curte cînd am ieșit. Mi-a răspuns incurtă la salut, cu un amestec de panică și curiozitate. Se mira, cred, că încă eram liber. După ce s-a convins că n-o observa nimeni, s-a apropiat de gard și mi-a șoptit că a zărit în zori pe cineva, un bărbat, care se zgîia spre casa mea.

E luni astăzi. Soarele strălucește din nou, după două zile de ploaie. Cerul e limpede, afară s-a încălzit, aud un gustiuc cîntînd. Nu m-a întrebat nimeni în această săptămînă de ce am crezut de cuviință să... și, la drept vorbind, n-ar trebui, poate, să fiu nici îngrijorat, nici mindru. Aud, totuși, cum pocnesc, închizîndu-se, primele uși pe coridorul pe care am intrat. Mulți s-au grăbit să-mi arate că nu sint dispuși să aibă neplăceri din cauza mea. Dacă am vrut să fiu cu conștiința împăcată ori dacă îmi închipui că Don Quijote mai poate fi actual, foarte bine. Dar nu pe pielea lor. „Cunoștințele” mele, cum să le zic altfel?, nu țin, se pare, să împingă politetea pînă la a avea încurcături din pricina unui lns „cu probleme”. Pe deasupra, mi-a dispărut pofta de lucru. Nu mai am certitudinea că voi putea publica vreodată ceea ce scriu și faptul că mă preocupă asta, că n-am tăria sau liniștea să zic „ei și?” mă încurcă și mai mult.

18 aprilie

SINGURELE două persoane care m-au sunat mi-au atras atenția, din prima frază, că mă sună de la un telefon public. Am înțeles. Vroiau să știu că nu trebuie să le rostesc numele, că se tem, că au riscat căutîndu-mă. Și au încheiat cu același indemn: „Ai grijă de tine”. Ar fi trebuit să le spun, la rîndul meu: „Aveți și voi grijă de voi”. Căci sintem și unii și alții bolnavi. Și cei care rămîin singuri tocmai cînd n-am vrea să fim. Și cei care ne frustrează de fraternitatea lor. De ce se feresc oare? Nu sint pus sub supraveghere fățișă, ca Mircea Dinescu, practic sechestrat. Nu m-a declarat nimeni inamic public. Telefonul lui Mircea sună în gol. Oricine formează numărul sau se duce în strada Bitolia Nr. 19 e, cu siguranță, identificat. Dar, în cazul meu, nu e nici o dovadă clară, indubitabilă, că sint ținut ca o insectă sub strictă observație. M-am uitat atent și n-am văzut nici o mașină suspectă în fața casei. Nici pe stradă nu mi-am dat seama să fi fost urmărit. Telefonul e, probabil, ascultat, dar mă îndolesc că urechile „indiscrete” sint interesate de convorbirile mele de rutină. Scrisorile sint, probabil, și ele interceptate, dar nu sint convins că Securitatea are vreun interes special pentru nimicurile din corespondența mea. Nu-mi rămîne decît să ajung la concluzia că teoria mea despre „a doua poliție” are, din păcate, o bază reală.

Într-o zi, în autobuzul 368, o femeie blondă, cu ochii cenușii, a protestat cu voce tare. Din cînd în cînd, se uita în jur și zicea: „Sinteti niște lași”. Nimeni nu se întorcea spre ea. De teamă, pasagerii se prefăceau că n-o aud. Bărbatul de lingă mine mi-a șoptit: „E nebulă”. Era oare nebulă într-adevăr, sau era „nebulă” pentru că spunea în gura mare ceea ce gîndea și ne-nebulii? Într-o altă zi, m-am nimerit în brutărie tocmai cînd vinzătoarea refuza să dea pîine unul țăran, motivînd că „așa sint dispozițiile”. Omul a ieșit și, afară, a rămas citeva clipe nemiscat. Apoi, și-a trîntit căciula pe trotuarul murdar, vîrsîndu-și năduful într-un blestem: „Afurisit să fii tu ăla care, în vreme ce eu munceam să culeg griul, dădeai dispoziții ca să nu am eu pîine”. I-am auzit foarte clar vorbele prin ușa rămasă deschisă. Și am văzut cum cel aflați prin preajmă s-au îndepărtat imediat, grăbiți... Dar exemplele sint, poate, rău alese. Să dau mai bine unul care mă privește direct. Uneori, mi-a trecut și mie acest gînd „înțelept” prin mînte: „Poate e mai nimerit să-ți vezi de treabă, să-ți scrii cărțile și ducă-se dracului restul. Doar n-o să îndrepti tu lumea”. Faptul că detest înțelepciunea strălucului nu înseamnă că, din teamă, din lasitate, n-am ajuns uneori s-o practic. Pînă acum m-am dus o singură dată la Mircea. Prin fața casei lui Desliu am trecut, dar n-am încercat să trec de agenții postaiți la ușă. Particip, astfel, și eu prin absență la o represiune psihologică a cărei principală armă este singurătatea. Căci pe toți cei care au protestat mai vehement, Securitatea îi împiedică să păstreze legătura cu lumea! Li transformă cu forța în pustnici! Singurătatea a fost introdusă printre mijloacele de teroare. Și la Mircea și la Desliu au fost postate la poartă echipaje de „îngeri păzitori”. Casele lor sint transformate în leprozerii personale, iar cei care își asumă riscul să intre devin, bineînțeles, suspecti. Izolarea, stresul izolării, lucrează ca o boală. Încep s-o simt și eu, de altfel, cu toate că, în cazul meu, cei care pînă acum o săptămînă îmi scriau sau îmi telefonau, asigurîndu-mă de sentimentele lor, pentru a uita dintr-odată că exist, sint, decamdată, unici paznici. Probabil, prima

poliție observă cu satisfacție că suport, la rîndul meu, represiunea psihologică la care particip cînd e vorba de alții.

Acum pot să explic mai bine ce înțeleg prin „a doua poliție”. E drept că nimic nu stîrnește mai multă panică și mai multă furie în tabăra puterii ca tentativele de solidarizare umană. Dictatura se teme mai mult decît de orice de căderea barierelor dintre singurătăți. De aceea hărțuiește și hăituește orice inițiativă de comunicare între oameni pe care n-a aprobat-o și n-o ține sub un control strict. Mai grav decît ce spuneam noi în scrisoare a fost faptul că am îndrăznit să ne asociem, să fim solidari împreună, nu fiecare pe contul său. În felul acesta ne-am permis două libertăți intolerabile: am murmurat public un adevăr și am făcut-o în grup. Am încetat, pentru o clipă, să mai fim niște oameni singuri, ceea ce, într-o dictatură, e un fenomen alarmant și periculos. Nu e de mirare că după ce această îndrăzneală a devenit cunoscută prin „Europa liberă” (dar, altfel, ce ecou ar fi avut?), ne putem aștepta la o notă de plată.

Însă nici o tiranie n-ar dura, probabil, fără colaborarea celor tiranizați. Drumul spre perfecțiunea totalitară începe cu acest paradox. Fiecare se adăpostește în grijile sale și în spaimele sale, se teme să nu se expună, și fiecare se expune astfel riscului de a suporta el însuși, pe pielea lui, teama celorlalți. Cercul se închide. Ne apărăm fiecare de pericole și devenim mai vulnerabili tocmai prin această apărare. Temerile noastre fac parte din sistemul de represiune, sint o componentă a lui. Prin singurătatea lui, fiecare controlează și sporește, fără să vrea, singurătatea celorlalți. Teroarea prin singurătate, folosită împotriva protestatarilor, e cu puțință numai fiindcă noi înșine contribuim la ea. Odată instituită această teroare, dictatura nu trebuie decît să aibă răbdare, să lase timpul să treacă. Un izolat care n-a hotărît el însuși să se izoleze de lume n-are scăpare, de obicei. Lentă, neîndurătoare, singurătatea lui „sistemată” îi macină nervii. Contînd pe teama noastră de a fi alături de cei care au nevoie de noi, luînd-o în calcul și folosînd-o împotriva noastră, prima poliție așteaptă ca efectele conlucrării cu a doua poliție, cea a „inocenților”, să se manifeste pe deplin pentru a demonstra că orice protest e destinat să nimerască într-o fundătură.

Să mă întorc la mine. Primejdia prin care trec nu e și să vorbesc despre singurătate. Am făcut-o și pînă acum. Poate prea mult! Primejdia care mă paste e să devin ranchiunos. Sint cum ranchiuna își întinde tentaculele, inventîndu-mi suferința, îndemnîndu-mă să exagerez, să mă văd prins într-un cerc de foc și de gheață, victimă a ingratitudinii, ceea ce amenință să mă transforme în ceva ce n-am vrut niciodată să devin, într-un mizantrop. Sint prea slab ori prea sentimental ca să mă detașez cu totul de lume și nu găsesc în mine puterea să înțeleg că n-ar trebui să pretind de la alții ceea ce eu nu mă dovedesc, totdeauna, în stare să dau. În fond, totuși, avem dreptate. Și cei care își iau precauții care pot părea excesive — într-o asemenea vreme, cine are dreptul să fie procuror? —, și cei care reproșăm altora prudența, uitînd de păcatele proprii. Sintem consecințele unui sistem care a organizat atît de pervers nefericirea încît să nu ne îngăduie nici măcar pornirea de a ne închide în casă, lăsînd istoria să treacă, afară, ca un nor de lăcuste care murdărește totul și distruge totul, mai ales caracterele, căci și această silă ar intra în serviciul lui!

Octavian Paler

(va urma)

Mihail CRAMA

Ieșirea din Infern

22 decembrie 1989

Nu e ușor, tată,
să ieși din infern.
Nu-i ușor. Nici morții...

O, tată, ce cocoșă mi-a crescut pe umeri
în locul aripilor retezate! —
și totuși
spre lumină vin —
ce miracol!

În numele Tatălui și-al Fiului
și-al Sfîntului Duh. Amin!

Învierea

Mă-nchin la ziua ta de sărbătoare!

Maică țără, nici o durere nu e prea mare

decît această-nviere a ta
cu toate rănile-ți călătoare.

Morții

Cum le-au amușit și lor buzele,
cum au trecut buldozerele peste ei!

Bilci

Spuneam: Să trăiți!

Răbdător cum eram,
discursuri știute-ascultam
lingă pietrele locului.

Numere cu soț, fără soț,
un nebun învîrtea

la roata sorocului.

Lumină

Tîrziu, foarte tîrziu —
dar tot e bine, tinăra mea țară!

1989

La fel citeodată,
la fel totdeauna;
steaua-mi pe frunte-mi rămînă;
bate din tîngire luna —
Epoca foamei în Țara Română!

Zimbri de aur prin munți rătăciră
o mie de ani,
cu cornul de lună —
Epoca foamei în Țara Română!

Toți domnitorii, de fir, despuiați,
batjocuri lumii, în sate-arătați;
călăul sub cerul de lună —
Epoca foamei în Țara Română!

Toți ciți căzură așa și muriră,
să-nvie într-a patra-nviere ce sună,
sus cornul de lună —
Epoca foamei în Țara Română!

Dorin TUDORAN

■ Poeziile din această pagină au fost scrise de Dorin Tudoran înainte de expatrierea lui silită din vara lui 1984. N-au putut fi publicate în țară. S-a opus la aceasta chiar caracterul lor de pamflet politic. Unele au apărut în străinătate, în reviste sau în volumul (a cărui copertă o reproducem) *Optional Future*, Europa Media, Inc., 1988 (traducere engleză de Marcel Corniș-Pop). Le reproducem după o dactilogramă aflată în posesia noastră.

N. M.

Deocamdată, numai ție

Ce tirziu am observat că nu mai eram și ce normală mi-a apărut intimplarea — ce-a îngrozit pe-atiția făcându-i să se clatine — moartea mi se pare acum piinea și sarea.

Cine rupe din piine trebuie să-nghită bucata cine a înmuiat în sare va afla gustul ei peste toate vorbele noastre descărnate ca peste-o esplanadă — zborul rotat al unor porumbei.

Ce tirziu am aflat că nu face nimic nu e nici măcar o dramă, darmite-o tragedie să dispari așa, dintr-o dată, la un semn ce ți se-arată deocamdată numai ție.

Crucea

Cum m-ai făcut tu să văd aducător al morții noastre lacteca Cale a minciunii ce se sfîrșește-n două porți albastre

la fel de-adinci ca infinitul asemeni lui de cuprinzătoare stînd fiecare-n fața noastră ca o icoană în care fierb puzderii de popoare

Înălță-te încă o dată, aducătorule de cutremure și puhoaic ! vreau să-ți rostesc pentru ultima oară numele și să-ți cioplesc o cruce din apă de ploaie.

Nesfîrșita pribegie

Erau doi.
N-a fost nevoie să ne-o spună — am știut din prima clipă că sînt cărturari.
Părăsiseră Alexandria după ce-și sfișiaseră hainele de pe ei văzînd cum se mistuie-n foc Biblioteca în vreme ce nici unul din marii învățați ai cetății nu putea face nimic.
Cînd ne-au spus că e timpul să plece ne-a părut rău : ne obișnuisem cu ei.
În semn de mulțumire spuneau pentru găzduirea ce le-o dasem n-aveau altceva a ne dăru decît un săculeț cu cenușă din marea minune a lumii.
L-au pus cu umilință pe un raft al bibliotecii noastre.
La puțină vreme după plecarea străinilor casa noastră arse din temelii — focul, pare-se, a izbucnit dinspre cărți.

Așa a început nesfîrșita noastră pribegie.
N-am luat cu noi decît o mină din cenușa încă fierbinte — o purtăm la gît în săculețe din piele de vițel.
Ne rugăm pentru găzduire.

Mica, foarte mica publicitate

Ofer : cușcă spațioasă în tabelul lui Mendeleev poziție ideală cu vedere la toată lumea contra : fără cușcă aștept provincia prefer alte galaxii exclus încălzire de la altcineva.

Falsul Popeye sau balada spanacului

Cosită-a fost verdeața și din peșteri trei kilometri sub nivelul mării căci pentru falsul Popeye nu mai este spanac de-ajuns să-l facă acătării

cîmpiile-au produs numai spanac și doar spanac am pieptănat pe dealuri sub paloș de spanac pieri pădurea iar marea fierbe doar spanac în valuri.

Depozitam în munți spanacul național — în munții noștri numai de spanac, din gîtul sondei a țîșnit spre cer Spanac-dolarul forte — sac cu sac.

Spanacul de tip nou îi scamănă leit lui Popeye — numai frunză ; nici o floare — și prima sarjă din acest spanac sugă un deget-pai din autodotare

De-abia-și mai mișcă Popeye ochiul vinăt de-atîta întunerie proclamat drept văz el, impostorul muribund, încă șoptește : „Măninci, tu, umbra mea, măninci (o ?) văz !?”

în timp ce munții de cutii golite și mările ce-i dară doar spanac alunecă murdare spre haznaua lumii în care tot spanacul își va afla hamac.

De neuitatul Caligula

Citesc într-o scriere nu prea de mult apărută că după primele cincizeci de victorii dobîndite în amfiteatru împins de ovațiile mulțimii maimuțoiul de Caligula îmi trimise cuvenita placă de lemn dar „cu un mesaj insultător” pe măsura caracterului său : Rude rite donatur ignavus — Lașului i se acordă libertate.

Pare-se că am spart placa în două m-am reangajat și numărul victoriilor mele crescuseră zice-se la șaptezeci cînd lepădătura de Caligula a fost asasinată.
Claudiu respectă voința mulțimii și-mi trimise o altă placă tot de lemn dar pe care — se spune — putui să citesc „mesajul caracteristic” : Desine : tridens tibi nimium placet — Nu mai lupta : îți place prea mult tridentul tău !
Părăsii astfel amfiteatrul în plină glorie.
Domnia lui Claudiu nu-mi lasă amintiri deosebite.
în schimb nu-l pot uita nicicum pe maimuțoiul de Caligula de-aceea în fiecare noapte îmi lustruiesc tridentul cu cenușă pînă mă ustură ochii de strălucirea lui îi ascut virfurile și întăresc nodurile plasei.
Prietenii susțin nu fără dreptate că mi-am investit nefolositor libertatea că nu m-aș fi obișnuit defel cu noua mea ocupație — ghid pentru turiștii interesați de Roma imperială.
Și-apoi nici n-ar fi prea sigură această indeletnicire năpădită cum e de-atîtea riscuri.

30 iunie 1983

Dan Hăulică, Nicolae Dabija (oaspete din Moldova sovietică) și Ion Caramitru la ceremonia „Reculegere sub semnul lui Eminescu”.

In memoriam

VOI vorbi despre dînsul în mod inadmisibil ; voi vorbi ca și cum ar fi un om viu, cu calități și lipsuri. Dar a trăit de mult de tot. A fost ucis acum cîteva zile.

Înota cu ochii deschiși în apa mării și, folosind acvalangul, scotea din strîfundul apelor amfore.

Pedala voinicește pe bicicletă de acasă la serviciu și de la serviciu înapoi acasă. Trecea prin haos și fum ca un zmeu.

Un zmeu noduros, fiindcă, după tată, se trăgea din neamul țaranilor noduroși din Albac. Așa știa el, purtînd și numele eroului eponim. Iar dacă mai trebuie o dovadă, viața și mai ales moartea lui au adus-o.

Strămoșul lui credea în „drăguțul de împărat”. El nu mai credea în împărați, dar credea în cuvîntul bun și în vîlmășagul nelămurit de gînduri pe care le iese un mister numit artă.

De aceea, nu a fost expoziție sau concert la care — trecînd întîmplător — să nu-l întîlnesc și pe el, aflat acolo cu dîndinsul. Imensele cozi la cinematecă — la toate a înaintat răbdător ; ridicat pe coama izbinzilor, irupea în săli de concert și expoziții, lacom să răscumpere lungile nopți petrecute de bunii săi la lumina opaîului.

De misterul numit artă se apropia cu lăcomie și sfială. Cu sfială față de lucrarea poetului și-a pus pe hirtie și propriile sale versuri. Pentru că aceste versuri stîrneau un vîlmășag nelămurit de gînduri — dar este aceasta o rațiune ? — ele au apărut ; în volum, și ocupînd un loc definit în spațiul citorva conștiințe, și călătorînd, ca o butelie de sticlă în apa mărilor, prin timp... A fost, apariția volumului, o întîmplare, poate. Sau, dacă nu, împlinirea unei profeții. Un proroc profețise în neștire, cîndva, că trebuiau să se întîmple toate acestea, pentru ca mîrturia celui ce descinde dintr-un erou eponim să fie crezută, așa cum crezute sînt toate mîrturiile poetilor...

Dar ce secret poartă hirtia îngălbenită din butelia de sticlă aruncată în apa timpului ? Scrie în ea că naufragiatul este un om fericit. El crede, nervos și febricitînd, crede în fericire și în maladiile fericirii : în tinerețe și dragoste, în Geo Bogza și toate celelalte.

Ca toți oamenii ireponsabili de bun, îi credita și pe ceilalți cu harul inimii sale. Și nu credea că cineva poate să-i dozească răul...

Ciudate contradicții ale cugetului ome-nesc ! Acest vinător acvatic cu ochii deschiși, acest om pașnic și blajin, înregis-trase totuși prin toate simturile sale, și prin păstoriul simturilor, prin gîndul înțelegător, nedreptatea acestei lumi. Sau poate că simțul dreptății mostenit din tată în fiu îi spusese că pe lingă Verlaine și Apollinaire și pe lingă toate maladiile fericirii mai există pe lume și altceva : sin-gere, transpirația, urina și excrementele. Dar în ce îl privea pe dînsul personal ezi-tase să tragă toate concluziile. Atîta timp cît ești tînăr te crezi invincibil. Iar el,

Amintiri din nopțile fără somn

SOBOLANII

SE știe că șobolanii au un simț excepțional al organizației și al supraviețuirii (amănțiți-vă de cutremurătoarele pagini ale lui Marin Preda din *Cel mai tubit dintre pămînteni*, capitolul cu deratizatorii — dar să nu închei paranteza înainte de a aminti că paranoicul dictator, aflînd, cu stupoare, că nu el e personajul principal al romanului, l-a înjurat de mamă pe autor și a sugerat să se găsească un fel sau altul pentru a fi lichidat). Să nu vă mirați, deci, dacă în zilele ce vor urma, șobolanii care, acum, s-au ascuns în beciuri sordide, canale puturoase și subsoluri mușcăite vor începe să iasă la suprafață. Cu tupeu, fără rușine, mai întîi speriați de lumină, apoi din ce în ce mai stăpîni pe ei, pe situația și circumstanțele momentului respectiv. Ei se vor comporta la început ca niște lepurăși immaculați care s-au mulțumit toată viața cu o bucătică de morcov rozor și care nu așteaptă decît să fie gîdilați în creștet pentru a se ridica în două lăbute și a face frumos. Dar nu vor aștepta decît ivirea întunericului pentru a năvăli în bucătăriile noastre ca să se înfrupte din cașcavalul nostru, din brînza și piinea noastră, pentru a se strecura apoi în bibliotecile noastre ca să ne roadă cărțile și ideile.

Șobolanii sînt mulți, nimeni nu-l va putea număra vreodată și, mă tem, vai, nici nu-l va putea stîrpi pe toți vreodată. V-aș atrage, totuși, atenția asupra citorva care au început deja să mișure sau dau semne că le e foame. Iată, mă gîndesc, de pildă, la un șef de fițiucă specializată în scandaluri antisemite, bătrîn și fanatic rubricant, care și-a demolat timp de 30 de ani aproape toți confrății, cu precădere pe debutanți și tineri (o, de-ar fi avut el o mitralieră !), iar atunci cînd și-a epuizat lista (căci avea, într-adevăr, o listă) s-a apucat să scrie memoriile cinelui său (meniu, locurile unde-l place să facă pipi la casă etc.). El deține mizerabila performanță de a fi singurul publicist român care l-a susținut public pe sinistrul de-

pregătindu-se să trăiască nouăzeci de ani și ducîndu-și nepoțica la mare, vedea așternîndu-se înaintea lui un drum lung prin ani.

Acest om fericit, cu ciudatele lui contradicții, avea un mare defect, o vocație de mărturisitor pe care și-a reprimat-o pe cit i-a stat în puteri. Așa cum slujitorul regelui Midas, obligat să știe taina urechilor lungi ale stăpînului său, simțise nevoia de a spune ce-a văzut și șoptise pămîntului ceea ce știa — dar vîntul a împrăștiat neglijent vestea — pe care, de altfel, nimeni n-o ignora — tot astfel, omul despre care vorbesc, ca ațiția alții, era imboldit să păstreze, măcar pentru el, exprimîndu-le, evidentele taine de toate zilele. Vocației lui de organizator prin calcule laborioase al betonului și oțelului i se adăuga vocația tineretii virstelor și cea a poeziei ; iar tuturor acestora, irepresibilă, nevoia de comentator și mărturisitor. Și ca ațiția dintre noi, reprimîndu-și vocația, repetase gestul aceluia slujitor al lui Midas, în varianta noastră modernă. Pe scurt, așa cum spune Bacovia, „omul începuse să vorbească singur”. Monologul său se numea jurnal. Jurnal de chilie. Jurnal în care — tot bacovian exprimîndu-ne — se găseau cuvinte, multe cuvinte, despre faptul că „totuși, e greu de trăit pe pămînt”. Și despre secretele notorii ale regelui Midas, firește !

Ca și pentru străbunul eponim, s-a găsit și pentru el un sicofant.

Că orice martir este un mărturisitor o știe oricine, și mai ales o știe cuvîntul ; în actul de naștere al cuvîntului „martyros” stau scrise acestea. Dar că orice mărturisitor care începe să vorbească singur este sortit fără crutare martirajului noi trebuie să aflăm mereu și mereu, luînd-o de la capăt, în prea fericita eră a mediilor private.

Zbuciumul acestui om, anchetat, a durat aproape un an și — așa cum a existat intenția — a avut un sfîrșit înspăimîntător. Dorit, efectul de spaimă a fost obținut. Dar chinul tumefiat al mortului întipărise o mărturisire pe care vremurile o vor da în vileag. Și care, ca și butelia în care stă închisă profesiunea de credință în fericire, nu se va pierde.

Focul care purifică totul, fumul care îmbrăștește traica veste au adus în ră-mînii noștri cîteva molecule care trebuie absorbite adînc.

Restul e tăcere... Deocamdată.

Sorin Vieru

simbătă, 23 noiembrie 1985

Tăcerea a fost ruptă. Tineretul, tinerețea, martirajul colectiv ne-au adus dreptul și datorita de a vorbi.

Numele celui despre care au fost scrise cîndva, atunci, rîndurile de mai sus, tănuite cu grijă, cu teamă, citite în soanță doar citorva prieteni, este GHEORGHE URSU. Inginer. Poet. Prietenii îl numeau BABU.

S.V.

2 ianuarie 1990

Multe s-ar putea spune despre Eminescu și muzică, începînd cu gîndul că „Pe lingă plopii dîră soț” va fi fost prima lui poezie care a inspirat un compozitor român, și lucrările au rămas multă vreme așa, la nivelul romanței, pînă ce George Enescu s-a aplecat, cu geniul și cu sufletul lui mare asupra creației eminesciene și pînă în zilele noastre cînd ne-a fost dat să auzim muzica lui Wilhelm Berger și Anatol Vieru.

Multe ar putea fi spuse, de asemeni, despre muzicalitatea poeziilor eminesciene, a cărei rostire a putut face pe mulți dintre noi să se simtă în săli de concert în care s-ar auzi pe rînd sau la un loc, pianul, vioara, flautul, violoncelul.

Multe s-ar putea spune, dar la acest 15 ianuarie în care Eminescu n-a mai căzut cu ziua lui de naștere între cele două sinistre aniversări ca Isus între doi tilhari, în care cea dintîi lună a anului rămîne în întregime a lui, curată ca lacrima și strălucind ca Orion, îngăduindu-ne să ne bucurăm fără nici o obidă, la acest 15 ianuarie liber vreau să spun ceva despre soarta noastră de cetățeni ai unui stat totalitar pînă la demență.

În cursul anului trecut a ajuns pînă la urechea noastră știrea că acela care dărimase atîtea biserici și își însușise atîtea palate voia să-și însușească și Ateneul pentru cine știe ce ședințe sau plenare. Casa muzicii urma să fie mutată undeva, departe de centru, într-una din clădirile faraonice pe care le ridica, desfigurînd orașul.

Erau o sută de ani de cînd muzica universală și cea românească răsuna în clădirea Ateneului, în fața căreia, de cîteva decenii, se ridica inspirata statuie datorată sculptorului Anghel. Acest ultim colț pur al Bucureștilor urma să fie și el terfelit, cum fusese întreaga națiune.

Dar coșmarul a luat sfîrșit. Ateneul a scăpat de primejdia care-l pîndea, sub bolta lui poate răsuna muzica lumii. Cei ce se vor duce la concertele Filarmonicii vor putea privi liberi și fericiți statuia lui Eminescu.

Fiindcă este o strînsă legătură între Eminescu și muzică, muzica executată de orchestre, și mai ales muzica sferelor.

Geo Bogza

Mariana Buruiană și Victor Rebengiuc la ceremonia „Reculegere sub semnul lui Eminescu”.

mun (procurorul a uitat să amintească la recentul proces că asasinul celor 64.000 de români mai are două crime pe conștiință : și-a împușcat bucătarul la una din vinătorile sale imperiale în care urși dresați și hrăniți cu halci de carne de vacă veneau de bunăvoie să fie omorîți și pe șeful comisiei electorale din Pitești, care, în alegerile din 1946 a refuzat să-l dea urna cu voturi pentru a o măsli în favoarea partidului său, venit la putere cu anasina). Nu vor căuta ei, acești nerușinați editorași, o broșurică scrisă de unul din oamenii zilei pentru a o edita în ediție de lux și a-și asigura un nou culcuș și ceva de rontăit ?

Atenție, prieteni ! Faceți rost de capcane (se găsesc la Obor), nu-l lăsați să iasă la lumina zilei și, mai ales, să facă pui. Căci sînt fecunzi, nenorociții !

Ion Băieșu

P.S. 1. Acest articol a fost scris în ziua de 25 decembrie, la cererea unui redactor al ziarului „Libertatea” (fost „Informația Bucureștilor”). Se vede, însă, că unii dintre băieții de aici și-au schimbat numal firma. Nu numai că nu mi-au publicat articolul, făcîndu-l, chipurile, rătăcit, dar au trimis copii celor vizați, spre a-i pune în gardă. Unul dintre ei m-a și sunat : „ce faci, tată, mă lovești în piine ?!” Cum rămîne cu cenzura ? Dar cu morala ?

P.S. 2. Între timp, presa anunță că directorul de teatru la care mă refeream mai sus a încurcat-o rău de tot : colectivul de actori și lucrători al teatrului l-au demis și deferit justiției pentru delapidare (nefericitul falsifica statele de colaborări ale caietului program), însușirea a două garnituri de mobilă de epocă de mare valoare, proprietatea teatrului, luare de mită etc. O acțiune a teatrului mi-a trimis o scrisoare în acest sens, făcînd o dare de seamă deta-liată a adunării respective. O vom da publicității în curînd.

Întrocoțopenirea (II)

AR trebui un studiu îndelung spre a putea da la iveală mecanismul secret care a făcut posibilă natura compozită a acestui cuvânt. Ce exasperare a neamului românesc a provocat această fisune a semnificativului, atât de sugestivă și percutantă, și cu o etimologie nu mai puțin enigmatică? Pronunțat, cuvântul devastează destinațarul, ca un veritabil cartus „dum-dum“, așchile sensurilor ciurind lungul și latul înțelegerii obișnuite. Structura cuvântului, așa cum presimțim deja din fonetica lui, este nucleară și numai un miracol lingvistic ține înmănușate sensurile extreme pe care le cuprinde. Fonetică tărăgănată și opintită trimite la imaginea unui sac plin cu șobolani.

Care ar fi, prin urmare, cuvintele care au participat la formarea lui și cum mîșună ele în această nouă structură verbală compozită?

Două verbe se impun din capul locului, lăsînd destul de puține posibilități de a le tăgădui contribuția majoră: „a cocoța“ și „a întepeni“, cit și formele substantivale „cocoțare“ și „întepenire“. Se lasă bănuită, deloc nejustificat, participarea extraordinară a particulei „întru“, ale cărei conotații privind medierea au stîrnit comentarii prestigioase. De asemenea, se simte nedeslusit, topit adică în substanța prolixă a cuvîntului și verbul „a se profîpi“, ca să nu mai vorbim de semnificația androgină a cuvîntului „cață“.

Încercînd o desfășurare a acestei stranii comprimări etimologice se pot obține următoarele formule descriptive: „a întepeni o cocoțare profîpiată“ sau „a-ți cocoța proțâpirea“, sau „a-ți proțâpi întepenirea cocoțată“ și, poate cel mai operant, — „întepenirea întru cocoțare“ (să ne gîndim și la o posibilă premieră verbală, anume cuvîntul „încocoțare“).

Cititorul care m-a urmat pînă aici să nu uite, totuși, că întreg aparatul conceptual mobilizat spre a cerceta enigma cuvîntului „întrocoțopenire“ se referă la elucidarea cauzelor care au făcut posibilă impostura delirantă a perechii de toape prezidențiale, fără însă să abandonăm studiul început privind anatomia toapei.

Spre a ne destinde o clipă înainte de a cerceta mai departe mecanismul cocoțării (cer lertare celor ce mă citesc pentru ariditatea studiului) să întîrziem puțin asupra formulei „întepenire întru cocoțare“ și să-i probăm coeficientul de plauzibil, gîndindu-ne la miile de poze de ziar sau de imagini televizate timp de 25 de ani, reprezentînd oaspeți de peste hotare primiți de sinistrul secretar general. Totdeauna, dar totdeauna, pe acele fotolii rocco, fabricate de gospodăria de partid, alături de negrii zimbitori sau de jovialitatea fără pricină a vreunui afacerist american, sau de cordialitatea vreunui general sud-american etc., putea fi contemplată îndelung postura de lemn și stereotipia dezolantă a două, trei gesturi ale președintelui întrocoțopenit. Mîinile fie stăteau nefirec, una peste alta, asimetric pe piciorul sting, ușor înălțat din călcîi, lăsînd să se vadă dinspre mîșeta prea scurtă a pantalonului, șoseta prezidențială, fie, amîndouă îndoite din cot, băteau aerul în lături, într-o retorică a gestului vrînd să sugereze degajarea virilă a personajului omnipotent — „primul bărbat al țării“. Imaginea perechii prezidențiale în poziție de lucru era exclusiv statică, din lucrarea ei arătîndu-se, parcă, doar rodul, adică cit de bine întepenisera acolo unde se cocoțaseră, nu fără ceva osteneală.

Continuînd studiul început mai devreme, să observăm că în sintagma „întepenire întru cocoțare“ — „întru“ mediază disputa unei stabilități indifferente și rigide, ca și nesimțirea morții, cu mișcarea bezmețic încăpățînată a proțâpării. Cel doi versanți, numai în aparență contradictorii, se determină reciproc într-o dialectică binecunoscută de băștinașii totalitarismului comunist și aflată, democratic, la îndemîna oricărei empirii. Ca atare, pentru a descrie starea întrocoțopenită, va trebui tot timpul să punem în lumină procesul acestui suîș născător de moarte. Și asta fiindcă, pe măsură ce careva se întrocoțopeneste, pe atît ființa lui instalată se necrozează, împrăștiînd moarte de jur-împrejur. Suportul nedeclarat al întrocoțopenirii este camuflarea cu orice preț a realității precare a celui ce și-o dorește, și aceasta, mai ales prin obrăznicie, singura în stare să escaladeze cu nerusinare evidente. Este bine și temeinic întrocoțopenit numai acela ce e în stare să aibă nemăsurată insolență, adică să liciteze, disproportionat, peste orice închipuire sau rațiune suficientă a bunului simț.

Atunci cînd ești descoperit și ocuarea mare cit evidența holocaustului, a te încapățîna să ceri asistența Marii Adunări Naționale, spre a te justifica public, nu-i nici pe departe o cerere smîntită, ci o enormă îndrăzneală, sfruntare obraznică îndelung practică de către sinistrul cuplu prezidențial. Ea, această obrăznicie de anvergură, hrănește mediul organizat al cacialmalei, azvîrlite ca o plasă asupra întregii colectivități.

Întreg topăitul cocoțării se realizează printr-o cacialma din ce în ce mai bine instituționalizată, pe care n-o poate construi convingător decît coerenta înșelătoare a unei ideologii apte, asemenea unui cal troian, să surprindă în miezul toropelii rînduiala neamului.

Verbozitatea comunistă xenofobă și tot pe atît comunitară, amenințînd pașnic și propovăduind concilierea înarmată pînă-n

dinți, semănînd neorînduiala spre a-și impune ordinea zăpăcită, dinamitînd pluralismul opiniei spre a institui monologul delirant, în fine, arbitrarul cîntat în termenii necesității sau al libertății și crima omologată public — binefacere, toate aceste caracteristici măsluind realul sprîjină în fapt cacialmauă continuă, specifică întrocoțopenirii comuniste.

Pentru ca cocoțarea să capete aspectul urcușului din slavă în slavă, trebuie ca întreaga strălucire să se concentreze asupra ei, drept pentru care sînt închipuie, adesea destul de primitiv, forțele întinericului, cele care uneltesc perfid, tot timpul treze. Adversarul inventat, că e pericolul din nordul țării, sau imperialismul american iubind războiul rece, sau băncile occidentale ruind suveranitatea țărilor debitoare, sau pretenții vestice teritoriale, în fine, această prezență amenințătoare a acestui potențial malefic trebuie să distragă atenția „milioanelor de oameni ai muncii de la orașe și sate“ pentru ca acestea „să militeze neabătut“ și, ocupate cu aceasta, să nu bage de seamă perechea ce se întrocoțopeneste sub ochii națiunii.

PRINTRE factorii de disturbare a opiniei publice nu trebuie uitată istoria, convocată de la întemeietori, chiar și cei din legendele apocrife, a căror umbră plutește convîngător la originile neamului și pînă la perechea de guvernămînt, în așa fel incită ea nu speră un loc în acest panteon ilustru, ci este chiar începutul lui, toată actualitatea ei neconștientă devenind, ca prin minune, strămoșească. O paradoxală istorie prinde chip, unică pe planetă, un fel de istorie „à rebours“, în care prestigiul neamului basculează dinspre trecutul fără carate la prezentul aurit al unei epoci de aur. Începutul istoriei neamului irumpe bizar din prezentul perechii de toape, istoria se desfășoară înapoi, și cum mersul ei de-a-ndăratelea înspre negura timpurilor nu confirmă decît capătul începutului de aur, obiectul ei e suspendat. Istoria și rostul ei de a pregăti venirea perechii de toape prezidențiale îngheață în prezentul luminos al acesteia, cu toții urmărind de-acum înainte să prăznuim jubilația eshatonului comunist.

Cam așa se ivesc sărbătoreșcul non-stop al societății totalitare, această continuă și necurmată fiesta cîntînd vremurile de aur și pe autorii acestora cocoțați pe propria lor înzeire.

Timbrul encomiastic, specific atmosferei radios delirante a cultului întrocoțopenirii, trebuie păstrat nealterat, ritmul și intensitatea neștirbită a acestuia putînd la nevoie apela la benzii magnetice, cit și la un dispozitiv uman antrenat în tehnica aplauzelor furtunoase și a ovățiilor presărate economic în diferite răscuri ale bolboroselii oficiale. Statistica comunistă, avîntul procentelor și optimismul gîndirii „per ansamblu“ alimentează și întretin ficțiunea enormă pe care se sprîjină întregul eșafodaj al arbitrarului.

Și totuși rapoartele, cifrele, mitingurile, conferințele naționale, plenarele, decretale, întreaga pisălogieală nerusînată și indiscretă a propagandei, constituite ca un halou al puterii cocoțate, nu reușesc să consolideze ficțiunea, s-o pună la adăpost de real, sau, altfel spus, sînt incapabile să confiste realul. O înclăstare surdă între ficțiune și realitate populează subliminal totalitarismul toapei.

Permanent preocupată să se cocoțeze slobodă, iar, cocoțată fiind, să-și guste liniștită cocoțarea, puterea întrocoțopenită își construiește meticolos și inventiv un sistem de apărare apt, pe de o parte, să paralizeze realul, în așa fel incită ficțiunea să-și desfășoare nestingherită fantasmă, iar, pe de altă parte, să asigure un regim neclintit proțâpării. Întreg acest dispozitiv

asemănător unei pene înfipte și bine întepenite între populație și perechea prezidențială cocoțată, bineînțeles cu anturajul strict intim, fac obiectul represuniilor.

Asediul forțelor represive asupra populației seamănă cu faptul aiurit al zidurilor unei cetăți impresurate și luate cu asalt dinspre înăuntru, iar această escaladare necurmată a cetățenilor oferă o relativă siguranță întrocoțopenirii. Temătoare și totuși foarte bănuitoare, aceasta își construiește încă o protecție alcătuită din trupe de elită, agere și cu sveltețe asasină exersată sirguincios, antrenată suflătește să tragă asupra neputincioșilor de preferință femeii, copii sau bătrîni. Aceste formații personale de luptă cutreieră ca niste cîrțițe dibace imensul labirint de canale și cănăluțe, anume create. Amărit și înfrigurat, degerînd jumătate de zi la cozi nesfîrșite în speranța dobîndirii unui carton de ouă, nimănui nu-i vine a crede că dedesubtul caldarimului e o asemenea forță înarmată ultramodern și pînă-n dinți.

E limpede că, în absența aparatului represiv întesînd pînă și marginea străzii, pe față sau deghizat, adesea cu aspectul unei lugubre comedii, cocoțării s-ar clătina și ficțiunea ar putea fi spulberată.

Mi-aduc aminte că, acum cîțiva ani, un prieten m-a inițiat în tainele unui joc la calculator, care, mi se pare, că se numea „Presedintele“. Se făcea că ești președintele unei țări de aiurea, că ai obținut un mandat pe patru ani, și, ca atare, aveai la dispoziție departamentele vieții sociale, industria, agricultura, cultura, ecologia, comerțul exterior, tineretul etc., pe care urma să le manipulezi printr-o politică de investiții, menite să le asigure o funcționare armonică și astfel să-ți poți duce la bun sfîrșit mandatul încredințat. Ei bine, cu toate că am reluat jocul de nenumărate ori, și asta timp de cîteva ore bune, nu am rezistat să mă „mențin la putere“ mai mult de doi ani din mandatul meu, fiindcă, din cîine știe ce pricină, situația economică se dezechilibra îngrijorător, culminînd cu ieșirea în întregime a poporului acelei țări în stradă spre a mă forța să predau puterea. După cîteva ore de joc, iritat de abdicările succesive, i-am admonestat în sinea mea pe americanii care creaseră legea jocului, neprevăzînd și un sector represiv.

Toapa întrocoțopenită prezidențial depășește însă orice limită, atunci cînd realizează că, liniștită dinspre interior, e totuși grav expusă unei catastrofe nucleare, cit și de alte evenimente cosmice neplănuite, ce-i amenință avutul și, mai cu seamă, cocoțarea.

Bunkere sofisticate plumbuite tainic spre a-i proteja ființa hrăpărească împinzesc solul prietenos al municipiilor, făcute să adăpostească desfășurarea pe mai departe, fie ea și subpămînteană, a întrocoțopenirii. În chip absurd, toapele prezidențiale acceptă la nevoie să se cocoțeze în pivniță!

NIMIC nu caracterizează mai bine strategia întrocoțopenirii ca modul în care împletește perspectiva apocaliptică, clamîndu-și îngrijorarea, și turelul radios al perspectivei luminoase a comunismului.

Și totuși există o stavilă, ceva ce stînjește manifestarea unei bucurii neumbrite și care are natura amintirii. Memoria joacă feste acestui marș nesățios și ca atare exigențele triumfalismului impun spălarea și gresarea de amintiri a colectivității, în așa fel incită nici un suvenir să n-o lăspătească ticălos și s-o determine să se uite în spate.

Locurile neamului, geografia și cosmosul, rînduiala milenară a vetrelor sătesti, ungherele de prestigiu ale cetății și, mai ales, mai înainte și mai înainte de toate, povestioara aceea nocivă, ca și un opiu dopînd poporul și împiedicîndu-l să-și lu-

bească nestingherit partidul, cu tînărul din Nazaret ce se dădea drept Fiul lui Dumnezeu, ei bine, aceasta și instituțiile care o țin trează în amintirea poporului, trebuie surpate cu grăbire. Întrocoțopenirea este atee prin definiție și asta fiindcă nu poate accepta că există vreun loc, fie el și transcendentă, unde să nu se poată cocoța, deci vreun loc inaccesibil suîșului ei topăit. De aceea, toapa întrocoțopenită, prezidențială sau nu, este o mare iubitoare de carte, hipnotizată mai cu seamă de știință, singura, în înțelegerea ei, capabilă să pună în eriză transcendentul.

Aceasta este cauza pentru care tot ce realizează „prin cele mai înalte cuceriri ale științei“ sînt numite izbinzi, iar urările de „noi izbinzi viitoare“ fac parte din jargonul revoluționar, aceasta fiindcă, potrivit demiurgiei cocoțării, fiecare izbindă (că e metroul, Casa Poporului sau canalul Dunăre-Marea Neagră, sau vreo altă magistrală albastră) e o lovitură dată Aceluia ce, tăcut și nevăzut, îndrăznește să-l limiteze întrocoțopenirea.

Tot Nenea Iancu întrezărise profetice derizoriul în fașă al acestei atitudini enorme, atunci cînd profetise, asemenea unui Isaia balcanic, următoarele evenimente aiuritoare:

„O armată formidabilă de lucrători, purtînd topoare și ciocane, căngi, sape; ÎN FRUNTEA ei o nenumărată companie de ingineri; DUPĂ DÎNSA un șir lung de nu știu cite căruțe încărcate cu instrumente mecanice, științifice și altele. Și-n urma acestora, care cu proviziuni pornesc spre miază-noapte din cetatea capitalei, în aplauzele multimei entuziaste a bunilor ROMÂNI, cu scop de a merge să rază de pe suprafața pămîntului Carpații, pe cari drept vorbind se pare că bunul Creator i-a pus unde sînt în necazul multora“. (Ghimpele/1874)

sau:

„O sumă colosală de vase de comerț. Încărcate cu mărfuri de toate speciile plutesc în sus și-n jos pe Dimbovița canalizată; stradele, pavate cu tuciu, sînt brăzdate de la un capăt al cetății pînă la celălalt de o mulțime de linii de tramways, pe deasupra capetelor bunilor cetățeni se năcrucisează în aer în lung și-n lat după sistemul engleză, sinele unui număr nenumărat de căi ferate, și o sumă absurdă de fabrici, înăuntrul cărora mii de drugi de fier, milioane de roate cu dinți funcționează neconștient cu o regularitate de desperat.

Sublimă civilizațiune! Pretutindeni fier și oțel.“ (Cronica fantasisă Ghimpele/1874)

sau și mai și:

„Filozofia noastră se pune mai presus de nevoile închinăciunii. Clopotele — zgomot! Icoanele — fleacuri! Credința — moft! Închiză-se bisericile, surpă-se zidurile lor!

Noi sîntem oameni moderni. Mătură-se dărîmăturile bisericilor, ca să se deschidă locuri largi, piețe vaste pe cari după cerintele progresului să se zidească oteluri mărețe și clădiri politice, teatre de varietăți și burse de comerț!

Un slujitor al altarului cînd stetea sub loviturile unei cumplite prigoniri, unei năpăstuirii strigătoare la cer, izgonit și maltratât ca odinioară Sf. Ignățiu al Constantinopolului, mi-a spus cu adînc amar — Nu le e frică, fiule, de bătaia lui Dumnezeu? — Nu, părinte, i-am răspuns; nu e frică nimănui de bătaia cui nu crede că este.

Al uitat că ai afaceri cu o lume care nu crede în Dumnezeu? cu o lume cărei nu i-a fost frică să prefacă în puscării locașurile sfînte, închinăte credinței străbune unde zac oseminte de marelui voievozi?

Se va schimba lumea noastră românească? Va mai vrea DUMNEZEU s-o reîntoarcă la dînsul?

Dumnezeu știe.“ („Noi și biserica“) Sorin Dumitrescu

Domnule Aristide Afaceridis,

CORABIA perechii (duzinii) prezidențiale s-a înecat. Faptele și vorbele bilbite ale tiranilor au încercat să ne facă din oameni neoameni. N-au izbutit, mult nu mai era să izbutească. Pe dumneața, este foarte limpede, te-a făcut om.

Țineai undeva o tarabă, tipăreal prin ganguri ilustrate pornografice și poate hîrtii albastre cu cifre rotunde, difuză această obscură marjă la Atena, la Roma, în Tombuctu și-n Insulele Capului Pătrat, afacerea nu făcea gaură-n cer dar nici nu jignează — cum s-a întimplat mai apoi — un întreg popor și o civilizație, civilizația românească și cea a țiparului.

Este meritul exclusiv al destinului că ți-a ieșit în cale manufactura unui mare producător de vorbe, vorbe strîmbe de maniac sadic, materie băloasă cu care să umpli toate golurile mapamondului, lînrată de la București în seturi de „Opere“, împreună cu hîrtia de lux și saculeții cu aur, plata și bacșișul la un loc.

Norocul fanariot lucrînd internaționalist.

Tarabei, îngrășate cu terciul metalului prețios, i-ai pus firmă de editură, materiei prime i-ai așezat ambalaj lucitor, pe coperta volumelor genului din Carpați ai imprimat sinis-

tra lui mîtră, cu zîmbetul pe care nimeni nu l-a cunoscut, zîmbet exclusiv de export. Cuvintele care ne informau, lozincile care ne înfrigurau și ne ucideau, gîndirea negîndită care ne spulbera vetrele, traduse în multe limbi străine, te îmbogățeau și ți asigurau un statut și-o onorabilitate de nabab.

Din care cer al lumii de astăzi mai cade o asemenea plească?

Care tarabagiu se mai avîntă într-o asemenea afacere puțînd de la o poștă a escrocheriei, dar ce zic?, a crimă la drumul mare...

Discursuri și tratate scrise de robi și năimiți, vacanțe princiare la Poiana Brașov și în stațiunile de pe litoral, cadouri și mijlociri, servicii internaționale de tot soiul, un răsăfăt cit un regat pentru un cal șontorog tropotînd spre glorie, ți-au umflat larg aripile și n-ai întîrziat să-ți deschizi sucursale în toate provinciile Imperiului Credulilor, convîngîndu-te — după cifra afacerilor — că editezi și răspîndești pe glob o operă superioară celei a mîrginiților Platon și Darwin, Goethe sau Einstein.

Ai patentat oul răscopt al inteligenței prefabricate și i-ai dat un renume mondial (în românește se numește faimă și rima de la un timp cu spal-

mă). Nouă, ținută cu mitraliera și osanale pe bandă rulantă, escrocheria nu ne-a luat vederea; ochii dumitale s-au învățat repede să ia negrul drept alb curat. Formidabile minuni face aurul!

Dar corabia cu mîrodenii s-a scufundat în abisurile nimiciei. Gura Incontinentului nu mai produce vorbe goale, „opera“ n-a lăsat în jurul corăbiei decît clăbucii minciunii și at farsei. Ai rămas, onorabile, cu depozite de hîrtie pe care nici fabricile de reciclare nu le înghit fără riscul vomei. Întînderea rușinii e mai largă decît Arhipelagul, falimentul moral n-are precedent. Inovația dumitale va ilustra copios capitolul de istorie privind tembelismul popoarelor civilizate față de crimele împotriva spiritului.

Dacă aveai inspirația să publici în editurile dumitale pe cei mai stingaci, mai mărginit poet român, nu ai fi fost mai păgubit decît esti acum. Iar strălucitoarea Galaxie Gutenberg n-ar fi suferit nici un minut de efectul de seră al rușinii, întins pe continente de josnicia unui pretins editor.

Nicidecum ai dumitale,

Mircea Horia Simionescu

P.S. Întreabă-l, stimabile, pe Iosif Constantin Drăgan, ce au de gînd să facă acum editorii generoși pentru adevărații scriitori din România?

„Marile familii“ (II)

ACEASTĂ poetică a corpului tre-buie pusă în contextul ei: lumea zăgrăvită în **Cronică de familie** este de o animalitate rafinată și aproape lipsită de suflet; sentimentele ei se reduc la instinctul primar al vicleniei, la o strategie a disimulării asemănătoare schimbării pielii de către cameleon. Metamorfoza romanului balzacian se face deci și în sensul înlocuirii moralului cu senzorialul. Personajele nu mai sînt tipuri morale, ci fiziologice. Deja la Hortensia Papadat-Bengescu o clasificare a lor în sănătoși și bolnavi apare mai pertinentă decît aceea în buni și răi. Există o interesantă tradiție în romanul nostru, care situează nivelul observației în plan senzorial (acești oameni au numai senzații) și estetizează uritul, oferindu-și extraor-dinare spectacole ale abjecției fizice și ale grotescului. Un hulpaș ochi artistic descoperă, și în Craii lui Mateiu și în **Cronică**, anomalia trupului, totdeauna cu o clipă mai înainte ca simțul moral să fie alarmat de degradarea sufletului. Nota caricaturală a portretului e cel dintîi semn. Lăscăruș nu e singurul personaj repugnant, deși e unul memorabil: în epi-sodul al doilea, intitulat cu falsă inge-nuitate **Copilării**, bărbatul Davidel a de-venit un fel de gîndac monstruos și imens. Davidel, urindu-l, îi strigă: „Murdăria pă-mîntului! Murdare! Ești murdar!“ Ex-clamația nu este intimplătoare. Lăscăruș se sublimizează în această impresie, din nou fizică, de murdărie. Pe inopoiata Eleonora, fata Davidel, sora ei Elena o strigă cu o altă vorbă semnificativă: „Mototoalo!“ Și apoi în engleză: „You beast! You dirty beast!“ Bestie murdară: demența, iată, apa-re tradusă tot în termeni fizici. Printr-o in-versare sugestivă, bătrînețea prea vitală devine scandaluoasă. Octogenara din **O că-lătorie de plăcere** e un personaj care anunță parca imaginația lui Márquez, una din acele buni care-și terorizează și ex-ploatează nepoții. **Petrecherile tineretului** nu sînt departe de cele din **Drumul as-cuns**, de la clubul frecventat de Coca Aimee, sau de cele din **Craii de Curtea-Veche**. Cheflii, stricatele din marile fa-milii, ca eroina Hortensiei Papadat-Ben-gescu sau ca Augusta din **Marșul nupțial**, bătrînii decavați, ramolismul, senilita-tea decrepită, toate acestea alcătuiesc un panopticum de figuri și de gesturi oribile. Ospetele abundă ca în **Lupii** lui Dinu Nicodim sau ca acela trimachian cu care încep **Istoriile** lui Mircea Ciobanu (alt ro-man în care fiziologicul e estetizat). Falcile clefăie, guri uriașe, pantagruelice, îngur-gitează la infinit, sosurile curg pe haine. O scenă de un grotesc demn de imaginația sa-tirică a lui Goya este aceea din **Acvarium** în care, spre sfîrșitul unei nopți de chef, onorații invitați își scot pantalonii și rămîn în izmene: „Cînd valetul îi deschise ușa sufragierii, domnul Van Narredon rămase în prag și un zîmbet fericit apărură lărgin-du-se treptat pe fața-i grăsulie și roșie. Cucoanele în rochii negre, violete, roșii ca focul, galbene ca lămîia, rideau cu la-crimi, domni tocmai își scosese panta-lonii și, cu desăvîrșire corecți în partea de sus, cu gulere și plastroane scrobite, reveruri de mătase cu o cameliu sau o garoafă la butonieră, ofereau în partea de jos spectacolul unor picioare goale în ciorapi și jartiere și izmene. Fănică Niculescu avea picioare strimbe, uscățive și păroase, bătrînul Lascari, albe, grase, cu vine albastre, generalul Ipsilanti, us-cate, osoase, tînărul Romano, sănătoase, cam grase, Vasilescu-Rămnice își vedea burta monstruoasă care-l cădea pe genun-ghi și ieșea. Un hohot general de ris îl în-tîmpină pe domnul Van Narredon, care zîmbind incîntat și cu politețea vechiului diplomat, spre a nu face notă discordantă, își scoase pantalonii, îi dădu unui valet, și înaintă spre locul care-l aștepta, la dreapta gazdei“. Astfel de imagini de Sa-tricon, mai ales în materie de portret caricatural și chiar scabros, găsim, din nou în **Lupii** lui Dinu Nicodim, ca de exemplu în acest portret de femeie: „Cu-prinde canapeaua-ntr-oare și se revîrșă... Proptită-n pumni, brațe, arcuite, pline, pe-trec de sub mineci scurte, din care gonesc afară cite-un șomoig de păr gros, să crezi că-i barbă de țap, se-alină pe bra-țe-n sus și-n jos. Pe piept, dantelă suavă, albă. O fundă cărămizie, mare, zglo-bie, acumamî pare și scolărită!“

Sarcasmul, satira, caricatura asigură o armătură puternică și elastică prozei din **Cronică**, neîngăduindu-i, nici o clipă, să alunece în moliciunea unei arte doar a-bundente, de fastuoasă descriere. Linia intrigii rămîne precisă, ca și cea a por-tretului. Epicul e o coardă bine întinsă, cu soluții neprevăzute, citeodată bruște, fără prisosuri. Recunoaștem în structura scenariului tăietura decisă din portretis-tică. Din cîteva mișcări, se schițează su-biectul și se ajunge repede la starea de

criză. Nu lipsesc loviturile de teatru. A-ceastă proză „musclea“, energică, vivace, conflictuală, se sprijină, psihologic, pe două atitudini fundamentale: trufia aris-tocratică și nevoia de dominație. Cozie-nii stăpînesc prin orgoliu de castă, fie că urmăresc satisfacerea unor poște trupești (dragostea e limitată la carnalitate, e o boală, la Davida, la Augusta, la Elvira, la Dimitrie Cozianu, la Ghighi Duca etc.), fie a unor ambiții politice (la Bonifaciu Cozianu, la Șerban Vogoride etc.). Roma-nul doric (unul al energiei vitale) apare despuat, redus la esență, populat de in-divizi fără alte sentimente decît interesul imediat și ale căror raporturi sînt ele ineseși descărinate, golite de orice afectivi-tate, gratitate sau altruism. Numitorul comun este violența. Conflicte atît de su-mare și de puternice nu se pot constitui decît printr-o permanentă încercare a for-țelor. Existența fiind o luptă acerbă, pro-tagoniștii se împart, de la prima vedere, în tari și slabi. De-o parte Sofia, Lăscăruș, Hermine, Bonifaciu, Elena Vorvoreanu, Fănică Niculescu, de alta, Alexandru Co-zianu, Davida, Eustațiu, Eleonora, Șerban Roman. Ultimii se aservesc primilor, de-vin uneltele lor. Clasificația morală ur-mează îndeaproape pe aceea fizică: este ca și cum anumite însușiri ale corpului ar fi luate **la la lettre**. Politicianul ambițios e un corp de oțel, o vargă ce vibrează și nu se îndoaie la presiuni (Bonifaciu Co-zianu). Ratatul (Șerban Roman) e o masă de carne flască și are un dos de matroa-nă. Erotica e, și ea, un raport de forță. Bonifaciu Cozianu (**Viața lui Bonifaciu Cozianu**) încearcă să seducă pe Cleopatra, soția fratelui său, pe cînd se plimbau sin-guri cu cabrioleta, și e respins cu bru-talitate. Cleopatra nu s-ar da în lături de la o aventură, brutalitatea ei de moment avînd doar un scop tactic. O clipă, Boni-faciu pare a se resemna, dînd femeii plă-cutul sentiment al victoriei (care e de fapt o pură senzație, ca toate trăirile a-cestor oameni: „Se simțea pătrunsă în tot trupul, îndeosebi în pîntece, de o sen-zație delicioasă, de o plăcere ascuțită“). Senzația de putere, de dominare, este o voluptate la fel de mare ca aceea oferită de posesia fizică. Crezîndu-se învingă-toare, Cleopatra e „topită de satisfacție“: „Asa, băiete; ca să te înveți minte altă-dată; zvîrcolește-te-n tine; să simți și tu cine sînt eu!“ Dar, prefăcîndu-se do-mestică și ascultătoare, fiara din Boni-faciu pîndește și, la primul prilej, o ia prin surprindere pe Cleopatra, aruncînd-o din cabrioletă și trăgîndu-i o pereche de palme „zdrăvene, grele“. Efectul este ful-gerător: palmele „o făcură să vadă negru în fața ochilor și să se lase moale, în-vînsă, mirîndu-se singură că simte o ne-asteptată și multumită împăcare, cu volîn-tă destinsă, topită“. Femeia își recunoaște masculul și cedează. Înaintea romanilor lui Nicolae Breban, în **Cronică de familie** apare acest tip de relație de dominație, ca o formă a seducției.

Balzacianismul original al **Cronicii de familie**, modificat în sensul pe care l-am analizat, nu trebuie absolutizat nici din alt motiv. **Cronică de familie** încorporează cu intenție și elemente ale altor formule, pînă la a putea fi considerată un fel de repertoriu cuprinzător al întregului roman doric. Romanul lui Petru Dumitriu arată că reluarea aceasta este, pînă la un punct, obligatorie, cînd, spre sfîrșitul istoriei unui tip artistic, lipsește capacitatea de a-l reforma. Proust, comparabil și comparat cu Balzac, a schimbat radical romanul acestuia: lonicul a luat locul doricului. Cînd însă viziunea, metoda nu sînt re-voluționate, romanul e condamnat să re-găsească (spontan sau deliberat) o parte din formulele anterioare. **Cronică de fa-milie** este, dacă-l privim din acest unghi, o veritabilă „tablă de materii“ a roma-nului doric, conținînd în plus, fapt ex-plicabil, și episoade ce amintesc de for-mulele mai noi. Scris tirziu și, la fel cu **Enigma Otiliei**, din intenția de a realiza o balzaciană comedie umană, romanul lui Petru Dumitriu nu poate ocoli structuri mai recente, infidelități față de tradiția de la care conștient se revendică; și mai ales nu poate să nu cadă peste formule pe care le-a consacrat tipul romanesc de care aparține. Înainte de a le exemplifica, și pe unele și pe altele, să mai spun că inovația ori conformitatea nu sînt atît de decisive în raport de valoarea estetică precum credeau, în virtutea programului lor, formalistii ruși. Un tip artistic începe de obicei prin a inova, creîndu-și formu-lele, structura, uneltele adecvate naturii sale; și sfîrșește prin a se repeta, cînd instrumentarul a fost creat și tipul n-a atîns punctul critic din care nu se mai poate mișca fără o radicală transformare. Pe panta ascendentă, chiar și opere de a doua mînă contribuie la progresul și la diversificarea formelor; pe panta descen-

dentă, se pot ivi capodopere care nu în-ventează, structural, nimic. Fără a ne întoarce la organicismul doctrinei lui Fer-dinand Brunetiere, cred că putem accepta ideea că energia unei specii este mîrgi-nită și că, după faza de expansiune în care proliferază indivizii cei mai origi-nali și surprinzători, urmează un declin ce stă sub semnul lipsei de imaginație formală.

DAVIDA debutează, cum am văzut, balzacian, însă nucleul propriu-zis al episodului conține o „nuvelă stendhaliană pe tema răzburării. În trufia ei aristocratică, Davida seamănă cu o Matilde de la Mole sau cu o Vanina Vanini a cărei iubire fanatică s-a meta-morfozat însă într-o ură la fel de fana-tică. Episodul cu tînărul Anghel este un fel de povestire cu „carbonari“, în care regăsim atît spiritul unora din nuvelele italiene ale lui Stendhal, cit și ceva din romantismul naiv al lui Filimon din **Mateo Cipriani** și **Friedrich Staaps**. Cămaruțele conspirative, fuzia, gîlbăjeala protagonis-tilor, susținuți într-un trup firav de o vîntă de fier, idealismul, umilința lor orgolioasă ne amintesc și de Missirili, rînitul adăpostit în castelul Vanini, și de intrigile puerile, de loviturile de teatru, din memorialul lui Filimon. Ca și subiec-tele, tipurile se repetă: nu e oare Her-minie Marchand o Cousine Bette? **Copi-lării** semănînd cu un mic roman flaubert-ian al femeii frustrate, în **O călătorie de plăcere** reapare pînda balzaciană a unei moșteniri, temă ce nu e străină nici de **Bijuterii de familie**. Niste oameni foarte ocupați sau **Petrecherile tineretului** (unde se înființează societatea cu nume caragia-lesc „Corupția română“) evocă unele scene din **Istoria celor treisprezece**. Cînd din acest plan al luptei și energiei, autorul trece într-unul, mai discret, al plictiselii și al intimității, tema dictează o nouă for-mulă: **Viața la țară** este o nuvelă turhe-nieviană, desigur; într-un spirit mai crud modern și mai senzual. Chiar dacă dul-cegării i-a luat locul o altă atmosferă, matură, depozitată, vom regăsi, pentru plimbările cu barca pe lac sau pentru so-sirea la moșie a unui tînăr, modelele ori-ginare, fie în Duiliu Zamfirescu, fie în **Medelenii** lui Ionel Teodoreanu. Primiti-vitatea și mizeria vieții țărănești sau a lumpenilor sînt zoliste (Zola fiind inițial romancier european al claselor de jos), ca și figurile de curtezane. Lenora Popovici sau Fifi Opreșcu sînt specii de Nana. Din Rebreanu par inspirate scenele răscoalei, cruzimea haotică, mișcarea dezordonată a masei, vorbirea monosilabică și fondul de instinctivitate primară. **Plăcerile tineretu-lui** nu sînt numai balzaciene: evocă deopotrivă inițierea în suspecte monde-nități din **Drumul ascuns**. Toate episoa-dele despre primul război mondial (**Da-toria**, **Mizeriile războiului**, **Augusta**) au modele clare: **Pădurea spinzuraților**, **Sîrda Lăpusneanu**, **Întunecare**, deși nu lipsesc ecouri ceva mai îndepărtate din **Familia Thibault**. Saloanele sînt tolstoene, dar cu nota de observație satirică a mo-ravurilor din romanele fraților Goncourt. Și dacă un salon aristocrat de la 1860, descris de Petru Dumitriu, seamănă mai bine cu saloanele Rostovilor din **Război și pace** decît cu acela al Doamnei de Guer-mantes din **În căutarea timpului pierdut**, stilul are uneori densitatea poetică a a-celuia proustian: „Cea dintîi sosise bă-trina vornicească Sturza, care-și ocupase fotoliul obișnuit în capul salonului. Se-dea într-un cerc de cucoane tinere ca un gîndac negru în mijlocul cercului de pe-tale al unei flori și, îndoită în două, cu cappelina romantică după moda anului 1830 trîntită pe urechi, dar neagră, cu fustele-i negre revărsate pe fotoliul aurit și tapîsat cu trandafiri pe fond alb, se sprijinea în cirja cu cap de fildeș și aștepta să intre cucoanele în capătul celălalt al salonului și să meargă treizeci de pași pînă la ea. Cucoanele, în rochii de mătase și catifea, soseau, se opreau o clipă în fața salonului luminat de marile candelabre de cristal, fluturau din evan-tai și, ținîndu-și cu o mînă un fald al rochiei, înaintau maiestuos prin salon, su-rîzînd în dreapta și în stînga și, fluturînd din evantai pînă în fața vorniceșei, unde făceau o reverență și pupau mina babei“ (**Davida**). Jocul culorilor, micul balet al sosirii doamnelor, mișcarea evantaielor (de două ori menționată) sînt un pur spec-tacol pentru ochi, chiar dacă o anume detașare ironică marchează aspectul orien-tal al ritualului. Ironia nu înseamnă decît conștiința modelului, nicidecum intenția de a renunța la el. Parodiarea formulei balzaciene de început, în **O călătorie de plăcere**, nu implică inventarea alteia: „Într-o dimineață de primăvară, într-unul din primii ani ai veacului al XX-lea, pe la orele unsprezece, colonelul Vorvoreanu,

unul din ginerii Davidel Lascari, se duse la bordel“. În același fel, proustianismul incidental nu schimbă cituși de puțin na-tura dorică a **Cronicii de familie**, arătînd numai că repetarea structurilor, într-un moment tardiv al evoluției, presupune a-mestecuri și încălcări de granițe. Proust însuși e parodiat subtil, împins spre cari-catură, reluat într-o „grafie“ impură, deși sesizantă: „Vesta albă îi scotea în evi-dență pîntecul umflat; pîntec alb, rotund, cu cap alb și împrejur aripi și elitre negre. Lăscăruș părea o mare insectă răsturnată pe spate și care, obosită de a se întoarce la loc, s-a oprit. Numai picătura verde, transparentă și scilpitoare a unui smaragd în capătul acului de cravată, părea străină de această masă moale și fără apărare, albă și neagră, în fața căreia însă domni cu bărbi și cu favoriți, la fel de copți și de pîntecoși și ei, stăteau și așteptau cu un interes amabil, care ascundea o mare încordare“. (**Copilării**). Proustiene sînt toate aceste comparații — cu insecte, cu pietre prețioase —, așezarea personajului în cadrul ca într-un decor poetic, care nu explică nimic, dar sugerează totul, o stare, o încordare, o așteptare: „Afară, dincolo de tufe de stînjenei, sub unul din nucii bătrîni, Davida în rochie de doliu, de rips de mătase neagră, seșea într-un fo-toliu de grădină. Lumina azurie, frunzișul de un verde luminos, movila de pîi de culoare deschisă, pietrele aproape albe de pe jos, conțineau această siluetă neagră cum conține un smaragd o bucată de că-bune, mort și sinistru; dar obrazul și mîi-nile erau de un galben pămîntiu. Seșea acolo și se uita în gol“. (**Poziția astralelor la 19 iulie**). Rezumatele și anticipațiile sînt, în schimb, în linia clasică a roma-nului realist postbalzacian: „Iar mai tir-ziu, se retrase de tot și căzu la alcoolis-mul care avea s-o bage în mormînt la patruzeci și ceva de ani. Dar aceste lucruri se petrecură treptat și aproape pe neob-servate, în cei douăzeci de ani de după 1885 și 1886: căci atunci, în 1885 și înce-putul lui 1886, se petrecură citeva lucruri despre care ea nu știa că au s-o ducă la singurătate totală, la alcoolism și la moarte“ (**Viața lui Bonifaciu Cozianu**). Aici nu mai este **Comedia umană** a lui Balzac, ci **Comedia modernă** a lui Gals-worthy.

Însă **Cronică de familie** se deosebește într-o privință de majoritatea romanelor familiale, de la Galsworthy la Roger Mar-tin du Gard: ea accelerează ritmul, con-centrează **Cronică**. Am citat adineauri unul după altul două episoade spre exemplifi-care. Nu e o repetare pur și simplu a lor, ci o scurtare, căci spiritul modernității a pătruns în construcția lentă și tenace, mi-nuțioasă, a acestui fel de romane, grăbind conflictele și precipitînd soluțiile. Cele două mii de pagini ale **Cronicii** sînt divi-zate în douăzeci și patru de mici romane, relativ autonome. Valoarea timpului apare schimbată: nu mai contează imensa și răbdătoare desfășurare, nici detaliile strînse meticuloase, pas cu pas. Intriga fiind concentrată și detaliile căpătînd aspect poe-tic (proustian), istoria pare spusă pe scurt, ca într-o pagină de Larousse. Timpul nu mai are răbdare în **Cronică de familie** a lui Petru Dumitriu: viziunea nu mai e aceea a istoricului vechi, pedant și con-știincios, animat de sentimentul euforie al unei lumi în ascensiune, ci a unui modern, privind destinul unei clase (aris-tocrația autohtonă) din perspectiva sfîrșitului ei, rapid și catastrofic. Cînd totul s-a consumat, vitalitatea începuturilor ca și morbiditatea sfîrșitului, cînd clasa și-a stîns ultimele energii și a părăsit scena istoriei, nu-i mai rămîne istoricului, după ce a relatat totul, decît să-și cheme încă o dată actorii la rampă, ca să salute pu-blicul: pe dinaintea ochilor noștri trec, pentru ultima oară, în **Index**, numele celei mai importante. Romanul doric e o lume, uriașă, variată. Cititorul trebuie să aibă sentimentul că participă la viața ei, că a intrat, măcar o dată, împreună cu perso-najele, în marile familii a căror **Cronică** i-a fost spusă. El trebuie s-o poată reca-pitula, ca și cum ar deschide un album și ar citi numele și explicațiile de sub fotografii. Iluzia este esențială și are exi-gențele ei. Cortina cade peste tabla de materii, care nu e însă pur și simplu aceea a **Cronicii de familie**, dar una a romanu-lui doric în întregul lui, cu temele și for-mele sale, uneori cu titlurile sale (de glo-rie): **Viața lui Bonifaciu Cozianu**, **O că-lătorie de plăcere**, **Bijuterii de familie**, **Viața la țară**, **Mizeriile războiului**. **Plăce-riile tineretului**, **Cariera lui Dimitrie Co-zianu**, **Boierii vechi și noi**, **Tineretea lui Pius Dabija**. Bildungs-romane, fresce, cro-nici sociale, romane psihologice, ambiții, eșecuri, cariere politice, răzburării, trădări, răscoale — toată gama.

Nicolae Manolescu

O lucrare critică de anvergură

Eugen Simion
Scriitori
români
de azi, IV

EUGEN Simion a dat la iveală al patrulea volum din seria *Scriitori români de azi*, această istorie literară în mers. Cartea, însumind peste șapte sute de pagini, a apărut în zilele fierbinți pe care le trăim și poartă semnul lor sub două aspecte. Unul, al amputărilor suferite, privind numele autorilor supuși interdicției, chiar în cursul tipăririi, cum s-a întâmplat cu tânărul poet Liviu Stoiciu. Altele, mereu mai multe, care devineau subversive, în timp ce volumul aștepta „bunul de difuzare” și-l făceau problematic. Al doilea aspect rezultă din însuși cuprinsul cărții: este vorba practic de literatura română care a continuat să se facă și în acești ani, când defunctul regim credea a fi reușit să țină întreaga scriitorime la arest. Masivul tom, ca și celelalte anterioare, dovedește că nu s-a întâmplat așa ceva. Prin cărțile bune, în lunga epocă de imbecilizare sistematică a minților, spiritul și-a manifestat, luptând cu nenumărate opreliști, o rezistență nezgomoasă dar tenace, împotriva anihilării lui. Eugen Simion ne dă prilejul să-i cunoaștem proporțiile.

O parte a volumului conține adaosuri la *Momentul '45-'47*. Alături de Dimitrie Stelaru, Constant Tonogaru, Ion Caraiu, Geo Dumitrescu, Radu Stanca, Ștefan Augustin Doinas, tratați înainte, criticul socotește pe drept că se cuvin menționate contribuțiile unor Mircea Popovici, Dinu Pillat, Sergiu Filerot, Tudor George și Laurențiu Fulga. Tot așa, înregistrează *Momentul '60* cu Gheorghe Tomozei, Grigore Hagiu, Ovidiu Genaru, Sergiu Adam și Dana Dumitriu, de care nu se ocupase până acum. Acordă atenție și memorialiștilor, surprinde în tonismul trezind către o poezie neoclasică, face loc unui capitol despre romanul social în anii '50. Revine și asupra citorva autori, fie pentru că simte nevoia de a le clarifica imaginea (N. Labiș), fie pentru că opera lor a crescut între timp simțitor, relevându-se accente mai puțin evidente inițial, cum s-a petrecut mai ales cu Ana Blandiana.

O secțiune amplă i se rezervă „școlii din Tirgoviște” și reprezentanților ei, Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu și Tudor Topa. Sint înregistrate poezii grupului *Echinox*, Adrian Popescu, Ion Mircea, Vasile Igna, Horia Bădescu, după ei, singularul Șerban Foartă, și trei prozatori care și-au dovedit importanța în ultima vreme, Eugen Uricaru, Mihai Sin și Gabriela Adameșteanu.

În sfârșit, o mare parte a volumului, peste 250 de pagini, e consacrată „optzeciștilor”, în frunte cu Mircea Cărtărescu. În afară de Ștefan Agopian, Sorin Preda și criticii tineri, mai toți sint prezenți.

Atingem astfel însuși nervul acestei istorii literare sui generis, care se amplifică întruna, căutând să ofere un tablou cât mai fidel al activității scriitoricești contemporane. Ambitia autorului ne duce gândul la paradoxul filozofului american, Josiah Royce, citat de Borges, o hartă ideală, fără nici o omisiune a vreunui detaliu geografic. Dar aici nu minuiți reconstituirea, ci simpatia intelectuală pentru tot ce întreține viața literaturii române prezidează textul. La baza lui stă o enormă materie, străbătută cu un ochi nicăieri grăbit, dimpotrivă binevoitor în principiu față de exercitiul literar. Fără o asemenea dispoziție afectivă, un proiect atât de ambițios nici n-ar fi luat naștere vreodată. Discernământul critic a însoțit însă trează cercetarea, având grijă să distingă permanent talentul de impostură și să aprecieze calm însemnătatea realizărilor.

Orice istorie a literaturii contemporane lucrează pe un teren mișcător și trezește de aceea, mai mult ca altele, opinii diferite, nemulțumiri, ba chiar și reacții iritate. N-a scăpat de ele, la timpul său, nici Lovinescu, li se expune, fatal, și Eugen Simion. Cartea lui va isca probabil multe discuții, mai ales pentru ce ar fi dorit unii să afle în ea și socotesc dinșii că-l lipsește. Deocamdată e mai bine a lua act de câteva din calitățile mari pe care le are.

În primul rând că revenirea și extensiunea, înțelegerea simpatetică așadar, ca o trăsătură evidentă, nu atrag nicicum vreo abdicare de la selecția rigu-

roasă a valorilor. Recentul volum, ca și precedentele, vădesc a se fi constituit îndărătul unui baraj solid împotriva veitarismului care a asaltat tot mai agresiv și insistent profesiunea scrisului în anii din urmă. Eugen Simion ia în discuție exclusiv autori cu un talent învederat iar, atunci când ei l-au folosit la o industrie literară lamentabilă, o spune. Dacă se ocupă de Virgil Cărianopol, notează că volumele pe care acesta le-a publicat după 1967, „într-un ritm din ce în ce mai accelerat și cu o valoare estetică din ce în ce mai mică”, aduc „toate trusele mele patriotarde, cocardiere, triumfaliste”. Și la Emil Giurgiuca sau Alexandru Andrițoiu nu e ignorat tributul plătit „poeziei ocazionale”, deși termenul mi se pare eufemistic pentru speța pe care o designează.

Acolo unde găsește neizbutite producțiile unui autor, în ciuda bunelor lui intenții, criticul își formulează obiecțiile civilizate dar ferme. Puțin din ceea ce a publicat Laurențiu Fulga, om respectabil altfel, cu idei artistice interesante, e reținut peste primele lui nuvele tenebrose fantastice. Eugen Simion își justifică rezervele, demontând subiectele prozatorului și arătând stilul „emfatic” în care sint concepute și tratate. Sursa erorilor estetice e indicată printr-un diagnostic concis și avizat. „Pe scurt, Laurențiu Fulga gindește simbolic și vede apocaliptic”.

Nu odată recurge la humor, ca să-și lădistanțe față de textele comentate. Schițează astfel o cronică a modului cum a crescut opera „discretului bard Ahoc”, prețuit altminteri pe drept și comentat cu simpatie. „În 1972-1973 apar trei culegeri masive, însumând 600 de sonete. Azi numărul lor s-a dublat”. „După ce scrie alte numeroase ode, imnuri, elegii, dicționare de omonime și de familii de cuvinte pe rime, o epopee națională în sonete (Dacia, 1984), cărți pentru copii... dind producție sale poetice un ritm amenințator, Tudor George mai adaugă în *Patriarhale și Exotice* (1983) încă aproximativ 70 de sonete noi, împreună cu alte mici balade în stil villonesc, panegirice, cantate, ode, epitafuli, inscripții, legatice, testament, autoepitafuri, epistole...”. Criticul manevrează cu efecte ironice excelente citatele. De pildă, următorul din Iorgu Iordan care afirmă în memoriile sale că Al. Ivasiuc: „este mai mare decît Preda, și decît Titus Popovici și toți ceilalți prozatori ai epocii socialiste”. O întrecă mentalitate e fixată în asemenea reflexe trădătoare.

DEMERSUL istorico-literar al lui Eugen Simion în *Scriitori români de azi* se caracterizează apoi prin marea deschidere. Criticul are desigur preferințele sale și nu le ascunde, îi place poezia pe temele eterne ale umanului, izvorită din adâncurile existenței, priza cu substanță epică și personaje memorabile, trimițind la marile mituri ale omenirii, dacă se poate, gustă fantastul și limbajul simbolurilor, cînd are miez. Iubește claritatea. Ne dă prilejul să deducem acestea din tresărirea la „sunetele grave ale astenicului Bacovia” în spectacolul liric „miticesc” dat de Florin Iaru. Sau observind motivul pentru care apreciază în chip deosebit o poezie a altui tânăr, Ioan Morar („Livrescul, bucuria de a fantaza, jocurile minții agere, reveriile erosului cad aici copleșite de un simț elegiac mai puternic și de o neliniște care vine din adâncurile existenței”). Ieșanului Nichita Danilov i se recunoaște meritul principal tot în direcția acestor preferințe, exprimate de astă dată pe față. „El întoarce poezia tinărară — neîncrezătoare în miturile Poeziei — la temele ei eterne”. Pe tărîm epic, la fel, e convins că va reveni „modelul Preda, ceea ce vrea să spună modelul unei proze problematizante, interesate de condiția omului în istorie și de creație în sensul major al termenului”.

Oricît de decise ar fi asemenea gusturi, ele nu-l împiedică pe Eugen Simion să arate perfectă înțelegere și literaturii care nu vine să le răspundă neapărat. Se oprește astfel cu interes asupra unui poet din „generația pierdută”, Mircea Popovici, revenit după o tăcere de patru decenii, și nu rămîne insensibil la farmecul romantelor lui intelectualizate, unde „suspînul sentimental e disimulat în parafraze livrești”. Constată că versurile „noduroase, minioase și profetice” ale lui Sergiu Filerot sint „lipsite de rafinamentul artei”. Dar le citește ca pe un „document existențial”, de vreme ce ele au atras condamnarea la moarte a autorului lor. E receptiv și față de poezia neoclasică, apreciind virtuțile caligrafice ale unui Alexandru Andrițoiu și Al. Căprariu. Nu refuză nici filtrele livrești prin care și trec emoțiile „echinoxistii” și ni prezintă cu talentul său bine cunoscut de a face caracterizări în formule memorabile. Adrian Popescu, avînd drept patrie poetică „o Umbria imaginărară”, folosind spre a vorbi „dialectul safirului” și călătorind impalidat, „cu ochi arși de miracole, într-un nedelesuit Apus”. Ion Mircea, stîndu-i la inimă două teme, „rostul lumii și rostirea”. Horia Bădescu, vîzînd peste tot „arhei” și făcînd dovada că solemnitățile lirismului magic

pot intra în vechile forme poetice, sonete, catrene, sonatine, lieduri. Criticul acceptă duritățile expresioniste și se lasă amuzat de acrobațiile ludice. Lectura comprehensivă și în această direcție i-l relevă pe Șerban Foartă, maestru în „înginerie prozodică”, și prilejuiește o recunoaștere mai mult ca îndreptățită și bine venită.

În egală măsură e examinată fără prejudecăți inhibitorii și proza „tirgoviștenilor”. Eugen Simion reține „verva urmuziană, ironia ascuțită, rigoarea în desenul absurd, în sfîrșit retorica perfectă a vorbelor goale” din *Breviarul* lui Mircea Horia Simionescu, și supune romanele acestuia la decorticarea delicată pe care o reclamă alcătuirea lor complicată cu numeroase involușuri. Nu-și pierde răbdarea nici cînd e atras în jocurile narrative, născocite de Costache Olăreanu. Dimpotrivă, îi produc plăcere și găsește *Cu cărțile pe iarbă*, „o carte frumoasă, una dintre cele mai substanțiale cărți de proză apărute în ultima vreme”. Jurnalul de creație livresc și textualizant al lui Radu Petrescu îl consideră iarăși „opera” sa propriu-zisă, realizată la posibilitățile maxime.

DAR deschiderea cea mai spectaculoasă este către tinăra generație. Aici urmărim istoria literară contemporană, făcîndu-se efectiv sub ochii noștri. Cartea surprinde nașterea unui stil nou, schimbînd însăși înfățișarea poeziei și prozei românești din ultimii ani. Eugen Simion nu numai că a însoțit foarte de aproape afirmarea „optzeciștilor”, dar i-a ajutat să-și definească programul estetic în *Cercul de critică* al Facultății. Are deci puțînă să reconstituie dinăuntru cum a apărut o generație scriitoricească, subliniind printr-o remarcă pătrunzătoare specificul acestei irupții, în cîenăclurile studențești și nu cu sprijinul revistelor ca de obicei. Arată cine sint „liderii” necontestai ai generației. Unul e prozatorul Mircea Nedelciu care și-a cîștigat prestigiul prin „năzdrăvanele, ingenioasele lui scenarii epice”, altul poetul Mircea Cărtărescu, „adolecent subtil și timid”, cu o față „tragică”, impodobită în ultima vreme de „o neconvîngătoare mustață galică”. Apleacă apoi urechea la „vocea inconfundabilă” a lui Nichita Danilov și aplaudă pertinenta observație realistă a tinerilor prozatori Cristian Teodorescu, Ion Groșan, Haniibal Stănculescu. Atrage atenția asupra clujanului Alexandru Vlad, ale cărui nuvele și romane substanțiale nu au avut ecoul meritat în rîndul criticilor. Demonstrează foarte convingător cum „optzeciștii” au conștiința demersului lor literar comun, diferit de cel precedent, și o exprimă cu o remarcabilă luciditate. Eugen Simion aduce mărturiile lui Mircea Cărtărescu, „capul teoretic al generației”, precum și declarațiile altor scriitori tineri, vîdînd orientarea lor „post-modernă”. Sint indicate astfel cu un simț viu al mișcării și disocierii inteligente noțiunile vehiculate de ei, concretețe, cotidian, prozaism, biografism, realism, textualism, autoreferențialitate, dispoziție ludică, predilecție pentru ironie.

Reiese aici mai pregnant caracterul analitic și explicativ al acestei originale istorii literare contemporane. Autorul ei simte nevoia justificată să-l familiarizeze pe cititor cu căutările, adeseori inedite ale „scriitorilor români de azi”, să-l ajute a le înțelege și a-și forma o părere întemeiată asupra lor. Se poate vorbi de o anume instruire în sens superior, fără nici o pedanterie didactică și cu exprimarea absolut degajată a ideilor. Eugen Simion înlătură peste tot tonul scrobît din expunerea istorico-literară și introduce o atmosferă destinată „de lucru”, spiritul ei anunțîndu-se prin dese propoziții ca: „Am lăsat la urmă”, „Ce se remarcă înțîm...”, „Dar să vedem în continuare...” etc.

Criticul caută îndărătul cărților analizate un proiect estetic. Aceasta revine la a desprinde poetică unor cercuri scriitoricești, adică ceva care apropie strădaniile individuale solidarizîndu-le și alcătuiind dincolo de stricta succesiune cronologică, materia mai durabilă a istoriei literare. La prozatorii „optzeciști”, de pildă, interesul pentru viața zilnică a oamenilor, prezența autorului, fără mască, în narrațiune, invitarea cititorului să fie martorul elaborării textului, ironia, exercițiul ludic s.a. Acum, cînd nu mai sintem siliți să dăm doar de înțeles anumite lucruri și avem voie să le spunem pe nume, putem decripta formula lui Eugen Simion, „un nou pact cu realul”, precizînd implicațiile politice foarte directe ale citorva dintre clauzele sale.

A cultiva cotidianul pentru a dezvălui mizeriile existenței comune prin cadrul ei și culoarea cenușie, a refuza astfel participarea la falsificarea istoriei, trimițînd observațiile critice asupra mecanismelor sociale în „obsedantul deceniu”, conform tezei oficiale că apoi totul s-a îndreptat și a început „epoca de aur”. Utilizarea ironiei ca antidot împotriva entuziasmului comandat și minciunilor solemne. Darea pe față a procedeeilor de construire a ficțiunii, spre a educa un cititor prevenit, care să nu cadă ușor în capcanele ei, știînd cum poate fi manipu-

lată realitatea. E meritul lui Eugen Simion de a sugera aceasta în nu puține rînduri ale sale, privitoare la prozatorii tineri.

Si îndărătul romanelor lui Augustin Buzura, criticul deslușește un proiect literar, a confrunța dislocările survenite în societatea românească de azi cu cerințele morale minime, act pe care prozele scriitorului, „masive, scormonitoare și justițiare”, îl urmăresc, cuprinzînd mereu altele „categorii” umane. La Mihai Sin, ne face să vedem cum se exercită un studiu fin al mentalităților și e sugerat prin ele o dezumanizare pronunțată, avînd drept efect singularizarea rariilor indivizii integri.

Aceeași privire radiografică distinge o poetică a „echinoxistilor”. La ei, „obiectele, procesele naturii, micile gesturi existențiale sint puse în relație cu marile mituri și poemul vrea să prîndă semnele misterioase din jur și, în loc să le deco-difice, le traduce în limbajul tainei”. Se sondează — cum spunea G. Călinescu — substratul cosmic.

Identificînd înruderile, conexiunile, descendențele, analiza își demonstrează cu atît mai mult pertinenta, cînd e vorba de a fixa individualitatea talentelor. Sint în cartea lui Eugen Simion nenumărate observații de o rară acuitate definitorie, posedînd pe lîngă formularea fericită și calitatea prețioasă a exactității. Cele mai multe își vor dobindi fără îndoială un rol de referință. Dacă spațiul nu ne îngăduie să le înșirăm aici, să menționăm măcar cîteva dintre ele. Numirea lui Nicolae Labiș, „buzduganul unei generații” a rămas fixată în memoria noastră. Nu va fi uitată nici subtilitatea analizei care scoate la iveală cum Titus Popovici și-a folosit talentul epic, ca să se strecoare în *Străinul* și *Setea* printre fantasmale și prejudecățile realismului socialist. Tot așa, facultatea Gabrielei Adameșteanu de a mișca forțele caracterizante ale limbajului celor două eroine din *Dimineața pierdută*, romanul ei „excepțional”, nu ezită să spună criticul. Marea libertate epică a lui Mircea Nedelciu e plasticizată printr-o comparație strălucită: El deschide povestirea într-o manieră, apoi se răzgîndește și ia o altă cale, „ca un jucător de șah capricios care își schimbă de mai multe ori tactica”.

În anumite cazuri, ca la Ana Blandiana, analizele ating intimitatea travaliului artistic, legile sale de funcționare secrete, desenînd o figură a spiritului creator, în linia „criticii profunzimilor”. Culoarea favorită a poetei este „albul fără margini”. Materia cu care Blandiana lucrează se distinge cel dintîi prin frăgezime. Lurcurile tind pe urmă la ea să treacă în starea de umbră. Vin să le cuprindă în ultimă instanță *adormirea* și *sonnul*. Nu odată însă, poeta stărilor de reverie devine tăioasă și profetică. „Ochiul ei vede nu numai ceea ce este delicat și sublim în lume, vede și derizoriul, coșmarul existenței”. „Ființa nu-i numai un turn de tăcere, este și un turn de spaimă”.

Să așezăm în bibliotecă la îndemînă volumul IV din *Scriitori români de azi*, alături de celelalte trei. Sint cărți pe care le vom consulta adeseori și miine.

Ov. S. Crohmălniceanu

Jurnalul literar

● În noul peisaj publicistic românesc, *Jurnalul literar* („săptămînal de opinie și atitudine intelectuală” editat de Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”) se configurează, încă de la primele două numere, ca o prezență vie, încercînd „să contribuie cu mijloace specifice la edificarea culturii umaniste și a ființei omenești întregi și libere”. Situat, în genere, pe linia impusă de cealaltă publicație a Institutului (*Revista de Istorie și Teorie Literară*), *Jurnalul literar* se remarcă, în primul rînd, prin recuperarea unor texte inedite, altădată interzise, aparținînd unor mari scriitori ai trecutului (V. Voiculescu, *Meditații ortodoxe* — „Tatăl nostru”), o selecție din ultimul *Jurnal* (1979—1985) al lui Mircea Eliade, un fragment din romanul memorialistic al lui Lucian Blaga (*Luntrea lui Caron*). Apar, de asemenea, articole de atitudine față de probleme acute ale momentului, profiluri ale unor oameni de cultură, confesiuni.

O singură literatură română

DINTRE variatele practici aberante impuse în era stalinistă (și aplicate ultrademential sub sinistrala ultima dictatură) istoriei și criticii literare, cea mai absurdă îmi pare a fi fost aceea de a face abstracție de literatura română contemporană scrisă dincolo de granițele (sau de către autori stabiliți în-tre timp în străinătate) și de a prezenta, în schimb, ca „români” pe toți scriitorii aflați (pentru moment) în țară, indiferent de limba în care se exprimau. Ștefan Baciu, Vintilă Horia, Petru Dumitriu, Paul Goma, Virgil Tănase, și chiar Eugen Ionescu, intermitent chiar și Mircea Eliade, nu puteau fi pomeniți — și nici Ion Druță, Grigore Vieru, Nicolae Dabija, de exemplu — dar un manual, un tratat, un dicționar de literatură română primeau viza de apariție numai dacă în ele figurau, și nu într-o secțiune specială, și autori „de limbă” maghiară, germană, sîrbă etc. din România. Excepțiile de la această regulă de fier sînt rarissime și se explică prin abilitatea unor editori de a strecura, în durată cite unei perioade foarte scurte de relaxare, respective volume pe sub furcile caudine ale cenzurii.

Nu este inoportun, cred, a dezvălui, în acest sens, și ceva din experiența proprie. În 1959 îmi apărea prima carte, **Romanul românesc contemporan**. Una dintre condițiile sine qua non ale editării fusese introducerea de autori din rîndurile naționalităților conlocuitoare. I-am introdus, și am făcut-o oarecum de bună voie, în pofta conștiinței că procedam illogic. Argumentul la care am cedat a fost acela că, dacă nu-i menționăm „noi” pe, bunăoară, Nagy István, Horváth István, Szabó Gyula, nu-i menționăm nimeni. În vreo sinteză privind literatura maghiară de după al doilea război mondial, care ar fi apărut în Ungaria era cu neputință să figureze și scriitorii unguri din România: ar fi echivalat — din punctul „nostru” de vedere — cu o expropriere, cu un rapt, cu cludarea faptului considerat capital (ca fapt de literatură!) că numiții prozatori erau scriitori „de limbă maghiară” din Republica Populară Română. În cursul următorilor ani aveam să descopăr că un asemenea mod de punere a problemei era acceptat, și chiar cerut categoric, și de către cei în cauză, sau de către unii dintre ei. Într-o sedință, la Uniunea Scriitorilor, în care George Ivascu, în calitate de coordonator al unui manual de liceu, a specificat că era reflectată în el și literatura naționalităților, cineva (Szász János) a ținut să precizeze, indignat, că pentru a fi devenit posibil să fie introduse și nume de

autori maghiari, germani etc. fuseseră necesare demersuri insistente la foruri...

Șase ani după **Romanul românesc contemporan**, vedeam tipărită și difuzată o a doua „încercare de sinteză”, **Literatura română de azi**, pe care o scrisesem în colaborare cu Nicolae Manolescu. Gîndit în bună măsură altfel decît **Romanul...** (pentru că, între timp, începuse a se putea gîndi și puțin mai altfel), acest studiu unea criterii tematice de clasificare, singurul admis pînă după 1960, cu cel tipologic. Volumele consemnate erau distribuite în subcapitole în funcție (și) de formula lor artistică, și, implicit, situate în configurații de ordin stilistic adecvate. În configurații stilistice proprii, bineînțeles, literaturii române. Cum să integrezi însă în stilurile literaturii române opere înscrise în limbi ale altor tradiții, altor stiluri? Cum să-l pui pe Mészáros József în relație cu Arghezi și Blaga, pe Sütő András sau Erwin Wittstock în relație cu Sadoveanu, G. Călinescu, Camil Petrescu? Fără el, însă, și fără alți scriitori de expresie maghiară și germană, cartea nu putea să apară! Nu ne-a rămas decît fie să-i intercalăm forțat, pe unii, în paragrafe consacrate autorilor care scriau în românește, fie doar să-i menționăm, pe alții, nominal, la sfîrșitul paragrafelor. O procedură mai onestă ar fi fost, desigur, deschiderea unui capitol special pentru literaturile naționalităților conlocuitoare, dar ca nu ne-a fost admisă. Teza ce trebuia (în concepția oficială) ilustrată era tocmai aceea că literatura „română” (adică din România) era una singură, indiferent de limba în care era scrisă. Mult mai tîrziu, în 1981, Nicolae Balotă avea să obțină (mă întreb: prin ce miracol?) posibilitatea de a tipări un volum cu titlul adecvat: **Scriitorii maghiari din România**. Cu o floare nu se face însă primăvară! Tradusă în germană, cartea lui Manolescu și a mea a provocat, cum era și normal, rumoare critică prin includerea în literatura română a unor autori precum Werner Bossert, Lotte Derg, Oscar Walter Cisek, Erwin Wittstock, Georg Scherg. De cînd, întreba malițios-retoric un recenzent, funcționează în istoria literară criteriul geografic?

Mai recent, cu **Limbaje moderne în poezia românească de azi** și **Limbaje lirice contemporane**, am avut probleme de aceeași natură — inverse. Nici un poet plecat din țară nu putea fi citat, necum comentat. Oricît de hotărîtoare ar fi fost contribuția acestuia la structurarea creației lirice în spirit modern! Oricît de reprezentativă i-ar fi fost opera pentru o anumită orientare poetică! Am fost nevoit să

scot capitolul despre Nina Cassian, unul dintre cele mai compacte. Nu puteau să rămînă, de la sine înțeles, nici paragrafele despre Matei Vișniec, Petru Jaleș și alții, iar numele criticilor „transfugi” din care citasem au trebuit extirpate. La „îndice” figurau, din motive alfabactice, în aceeași coloană, două „nomina odiosa”: Horodincă Georgeta și Hitler Adolf. Unul, pomenit în carte aprobativ; celălalt, firesc, cu oroare. El bine, primul a fost scos, al doilea (pe care puteam ușor să-l elimin) a rămas. Era mai puțin deranjant pentru stăpînire! Afinități electice... Lud Dan Deșliu nici nu-l consacrasem capitol sau paragraf, întrucît se găsea în străinătate pe cînd scriam al doilea volum al **Limbajelor**, și nimeni nu credea că avea să se mai înapoieze... Cum era să descriu însă peisajul liric de imediat după 1944 fără a menționa pe Ion Caraion, pe Ben Corlăciu? I-am menționat fără a le da numele. Cu complicitatea redactorului de carte, Gabriela Omăt, și a lui Z. Ornea, am citat din el, indicînd sursele doar prin referiri aluzive, perifrastice, și care, din ferichire, n-au fost sesizate la Consiliul culturii.

Acum, sperăm a nu mai fi nici o dată constrînși să acceptăm mutilări și să recurgem la șiretlicuri. Nu vor mai exista nume tabu. Vom putea comenta orice carte românească, indiferent unde va fi fost scrisă și editată. Vom înregistra ca literatură română tot ceea ce aparține de fapt, prin limbă, literaturii române. Cronicarii literari se vor ocupa, în principiu, de tot ce crează românii, în limba lor, pe întreaga suprafață a Terrei. În sintezele critice și de istorie literară vor fi integrate judecăți privind scrierile românești din Franța și alte țări europene, din America, din Israel — precum și, neapărat, din ținutul dintre Prut și Nistru. A proceda altfel, a considera drept română doar literatura scrisă pe teritoriul României este un mod antiștiințific și aberant. Mod impus arbitrar, prin teroare, de un regim și o familie ce credeau că totul în această țară le aparține. Chiar și sursele noastre. Chiar și inteligența, cultura, inventivitatea oamenilor de știință, chiar talentul scriitorilor, al artiștilor. Trăindu-ne ca pe o națiune de sclavi, erijîndu-se în proprietari cu drept de viață și moarte al celor douăzeci și trei de milioane de locuitori ai României, sclerații foști monarhi absoluți neincoronati găseau normal faptul de a ne dirija și controla pînă și în actele cele mai intime.

pînă în simțămintele inefabile. „Română”, în accepția blasfematorie dată cuvîntului de ei și de către aceia ce îi slujeau era, în consecință, literatura scrisă în conformitate cu indicațiile ceaușiste — numai aceea. În ce limbă era scrisă nu conta. Nu spunea demența, adeseori, că, indiferent de naționalitate, toți vorbim aceeași limbă: a „comunismului”? Limba „comunismului” fiind, pentru el, gingava și agramata limbă ceaușescă...

Revoluția ne-a restituit, odată cu propria țară, cu libertatea și demnitatea, și limba noastră adevărată: autentică limbă română. Și, implicit, literatura română în totalitate. Naționalităților conlocuitoare le-a restituit, odată cu locul pe care îl aveau de drept în patria comună, limbile, culturile proprii. Cultura ungurilor, a sașilor și șvabilor, a sirbilor, ucrainenilor, a celorlalte naționalități din România posedă, natural, caractere particularizante. Acestea o diferențiază de cultura maghiară, germană, sîrbă etc. creată dincolo de hotare, apropiînd-o în anume aspecte de cultura națională românească, așa cum cultura română din Basarabia și Bucovina sovietică se apropie prin anumite particularități de cea rusă și ucraineană. Acest fapt nu justifică în nici un fel ruperea artificială de culturile cu care are în comun limba. Nu justifică absența din, bunăoară, enciclopediile de literatură maghiară sau germană a scriitorilor maghiari și germani trăitori în România. Asemenea absențe apar tot atît de nefirești ca aceea a scriitorilor români de peste Prut din enciclopediile de literatură română. Vrînd-nevrînd, locuim în „casa europeană” (și mondială) comună. Apartamentele nu sînt distribuite, toate, pe „familii”: există și „familii” dispersate. De ce să nu fie lăsate să comunice? De ce să li se interzică arbitrar contactele? Căci, într-un fel sau altul, ele tot comunică, și fără aprobare. De ce să li se interzică a o face deschis, în vîzul lumii? E preferabil, din toate punctele de vedere.

Rezumînd: critica și istoria literară românească vor avea, de acum înainte, de urmărit mișcarea literară românească din lumea întreagă. Literaturile scrise în spațiul statal românesc în alte limbi le va cerceta atît în specificitatea lor determinată de factorii geo-politici configurațivi, de interferențele cu spiritualitatea națională românească, cît și în raporturile osmotice cu literaturile ale căror părți constitutive sînt în mod obiectiv, prin limbă.

Dumitru Micu

Definiția tangoului (II)

„MASURILE” și „expunerea” din iulie 1971 și-au dovedit eficiența abia peste patru-cinci ani, în fiecare an de după 1976 zidul izolării noastre culturale (și nu doar) de restul lumii crescînd cu cîteva cărămizi, pînă ce, de prin 1986, a trecut de cîta chiar și a celor mai norocoase, prin înălțime, priviri. Conform opiniei că eternitatea durează trei zile, larg răspîndită în societatea românească postbelică, cel puțin în privința hotărîrilor politice, tablele de legi de la Mangalia i s-a dat atenție exact atît: trei zile. Trei zile de osîrde a ferurilor culturale întru aplicarea respectivelor „măsuri”, trei zile (aceleași) de „adeziune”, de multe ori somată dar, din păcate, nu de puține ori voluntară a unor personalități (cu și fără ghilimele) ale vieții literar-artistice la „mărețul” program cuprins în „genialele” expuneri ale noului „Pericle”. După care, lucrurile păreau că reintră în normal, o normalitate, totuși, foarte specială, așezată sub deviza complicată tăcută a lui „ei se fac că ne plătesc, noi ne facem că muncim”, ce nu-i altceva decît cazul particular al unor străvechi predispoziții autohtone spre dezamorsare ontologică și apatie psihosocială. Pe de altă parte, inexistența discursurilor „prezidențiale”, produs al vacuității limbajului iar nu, cum o vreme s-a crezut, al vreunei subtile ambiguități diplomatice, a încurajat această nepăsare, acest „dispreț liniștit” — cum spunea un prozator — față de „indicațiile”, „orientările” și, în genere, rostirea în exces a „cîtorului”. Numai că aparatul propagandistic, mereu în dublă partidă („secția” C.C.-ului și „direcțiile” consiliului culturii) a izbutit, prin reciclare periodică, să instaleze un climat de suspiciune, nesigurantă și crispare cum nu se putea mai potrivit pentru instalarea, ca de la sine, a „noului ordin” prevăzute în episodul manglez. Dar, cum am văzut într-un paragraf anterior, rezultatele scontate de dictatură și de ideologie ei au fost prea puțin semnificative în ce privește tematica literaturii și nivelarea axiologică. Au continuat să apară cărți bune și foarte bune în toate genurile, cărți care ieșeau clar din țarcul tematico-ideologic înălțat în 1971. Sentimentul că într-un același context geo-istoric există două literaturi e tot mai presant, însă prin cele două literaturi nu se înțelegea o literatură bună și una proastă ci o literatură „a noastră”, adică a forței conducătoare, perfect aliniată ideologic și te-

matic, demnă de a fi încurajată pe orice cale și o literatură „a lor”, adică a celor care cutezau să creadă încă în regimul estetic al literaturii și în libertatea de spirit a scriitorului, o literatură ce trebuia cită mai curînd subminată pînă la anihilare. Cum să ajungi însă la un atare „tel” fără să repeți tipul de coercițiune al anilor cincizeci pe care de atîtea ori l-ai dezavuat public? Grea problemă pentru dictator și pentru ideologii lui cu mintea netedă. Nu însă suficient de grea pentru a-i face să renunțe. N-au renunțat și, într-o bună zi, i-a (sau le-a) venit ideea.

La o Plenară din 28—29 iunie 1977 „cam-pionul păcii” decide reorganizarea „comitetului pentru presă și tipărituri”, schimbarea atribuțiilor lui, mai pe scurt desființarea cenzurii. O „Hotărîre” ce se vroia de aspect democratic stipulează răspunderea colectivă și individuală pentru ce se publică, ce se vede și ce se aude în materie de literatură, arte și mass-media. Un anume punct din ea, punctul 9, era menit să convingă, pe cel mai puțin credul, de aparenta democratică a „istoricei” schimbări de macaz. Iată-l: „Răspunderea principală pentru orientarea conținutului și calitatea lucrărilor literare, artistice și științifice, a articolelor și informațiilor de presă o poartă autorii înșiși”. Afară de două vorbe întrucîva ciudate, „principala” și „orientare” propoziția aceasta relevă intrădeavăr un principiu democratic. Intimplarea (?) a făcut însă ca tocmai acele două cuvinte să decidă de fapt semnificația respectivei propoziții. În „cuvîntarea” însoțitoare a „Hotărîrii” se dădea o idee despre ce înțelegea „conducătorul iubit” prin renunțarea la cenzură: „Trebuie să înțelegem că renunțînd la măsurile administrative, de cenzură, cum se spune, introducîm controlul revoluționar, controlul de partid, răspunderea, autorăspunderea fiecărui față de partid, față de popor”. Cărevasăzică, în locul unei singure cenzuri mai multe și cu putere gradată de decizie. Ce trece de un filtru nu trece de al doilea, ce trece de al doilea nu trece de al treilea ș.a.m.d., pînă la supremul filtru care era cel al securității. Metodele de „control” se diversifică și ele, croșetarea textului literar, rectificarea paginilor cu „probleme”, introducerea unor pasaje „convenabile”, respingerea integrală a manuscrisului iar, cînd totuși peste toate aceste ziduri vigilente, manuscrisul ajungea să fie tipărit, retragerea cărții din difuzare și, la rigoare topirea. În principal funcționau patru fil-

tre: al editurii (relativ ușor de trecut, întrucît editorii ca oameni ai scrisului ei înșiși manifestau o anumită îngăduință față de ceea ce ieșea din „cadru tematic” ordonat încă în 1971), al consiliului culturii (greu de trecut deși spirite ceva mai deschise din direcția literaturii a acestui organism mai închideau uneori ochii la abaterile tematice, mai rar la cele ideologice), al secției de propagandă și cultură de la C.C. (cu rol teoretic de arbitru, practic însă foarte vigilent) și al Securității (impenetrabil). Minuțios organizată, această terifiantă cenzură a absenței cenzurii n-ar fi trebuit să lase, începînd din 1980 cînd a devenit intrutotul efectiv, să-i scape nici un rînd „dubios”, necum cărți întregi.

Și totuși. Cum nimeni nu-l perfect, nici cenzorii multiplicați de regimul dictatorial n-au fost. Pe lîngă invazia de cărți monomatematice și lamentabil scrise, mincinoase dintr-o întreită perspectivă, au apărut și cîteva cărți, foarte puține ce-l drept, de poezie, de proză, de esuri și de teatru care atestau că adevărul, spiritul liber și talentul real n-au murit de tot și ar fi o eroare de neiertat reducerea peisajului literar românesc din anii optzeci la numitorul comun al declasării impuse de „programul” ideologic al dictatorului. În orice caz, ceea ce nu reușise consfătuirea de la Mangalia — exclusivismul tematico-ideologic și deriziunea axiologică — a izbutit din plin „hotărîrea” de „abolire” a cenzurii din 1977. După pasul înainte al liberalizării din anii șaizeci, cel doi pași înapoi din anii șaptezeci și optzeci — mizerabil tangou al sclaviei spirituale — au pus literatura română (arta în general, știința în general, viața în general) în fața neantului. Toate datele din diversele arii ale existenței sociale indicau printre simptomele cele mai grave ale aneantizării, dacă nu chiar cel mai grav, pierderea forței morale a întregii națiuni sau măcar a încrederii în ea. Corupția generalizată, ideea că se salvează cine poate, ipocrizia absolută la toate nivelele, degringolada arborescentă, toate acestea conduceau spre o ieșire pe care cel mai mulți am văzut-o ca închidere în așteptarea extincției sub semnul lui „nu se poate face nimic” dar pe care tinerii din decembrie 1989 au luat-o drept unică posibilitate de conciliere cu proprii lor părinți: Revoluția. Cum spune poetul, „dacă eu tac, tu mîine n-ai nici un drept să taci”. Și n-au tăcut...

Laurențiu Ulici

Leopoldina Bălănuță și Maria Bieșu (Artistă a poporului din U.R.S.S.) la ceremonie „Reculegere sub semnul lui Eminescu”.

ÎN APĂRAREA LUI

MEMORIU

■ Pentru a da cititorilor o imagine mai puțin cunoscută a vieții noastre literare din ultimele două decenii, publicăm în numărul de azi al „României literare” câteva documente, cred, importante. E vorba, întâi, de un memoriu semnat la începutul anului 1982 de aproape 60 scriitori români în apărarea lui E. Lovinescu, lată împrejurările: în numărul din 1 ianuarie 1982 al „Săptămânii”, Corneliu Vadim Tudor publică articolul O moștenire cu bucluc în care acuză pe marele critic român de „xenofilie”, „cameleonism”, „mediocritate pizmătarească” și-l numește, pentru a simplifica lucrurile, agent hitlerist. Nu era, trebuie să recunoșc, prima oară (și nici ultima) când Eugen Lovinescu era atacat, minimalizat, falsificat în teoriile și opțiunile lui literare. Însă articolul O moștenire cu bucluc depășea prin limbaj și rea credință orice limită. Am luat inițiativa, împreună cu mai mulți colegi din redacția de critică a „României literare”, de a organiza un protest public sub forma unui memoriu adresat președintelui Comitetului de Cultură, Suzana Gideea, cu rugămintea de a accepta publicarea lui. Am așteptat zadarnic un răspuns la solicitarea noastră. Tot zadarnic au fost și încercările de a publica un număr de articole semnate de Valeriu Cristea, Ovid. S. Crohmăniceanu, Z. Ornea și subsemnatul despre rolul și locul lui E. Lovinescu în cultura română modernă. Le reproducem, de asemenea, în numărul de față al „României literare”. Fac precizarea că prima parte a articolului meu a apărut, grație bunăvoinței lui M. Sorescu, în „Ramuri” (nr. 1/1982) și a stîrnit, este lesne de înțeles, o altă serie de atacuri în revista „Săptămîna culturală a Capitalei”. Il public, acum, în forma lui integrală.

Cer scuze colegilor care, semnînd acest protest, nu sînt citați în lista de nume de mai jos. Explicația este că, pur și simplu, n-am putut să le descrierez semnăturile.

E.S.
Ianuarie 1990

■ ÎN revista „Săptămîna culturală a Capitalei” au apărut în ultima vreme mai multe articole care, sub pretextul de a judeca obiectiv opera critică a lui E. Lovinescu, calomniază în chip inadmisibil această mare personalitate a culturii române. În articolul din 1 ian. 1982, O moștenire cu bucluc, E. Lovinescu este înșutat din nou, socotit trădător de țară, înșos moral, mistificat cu rea credință în convingerile și ideile sale, după ce, într-un număr anterior, revista „Săptămîna” acuzase pe marele critic de „xenofilie”.

Luăm act cu stupeoare de apariția — în chiar momentul sărbătoririi centenarului Lovinescu și, în genere, într-un moment de maxim efort pentru a valorifica moștenirea culturii noastre — a unor astfel de atacuri nedemne menite să defăimeze una din figurile de prim plan ale spiritualității române moderne. Ne exprimăm pe această cale indignarea noastră și, totodată, speranța că astfel de ieșiri hulanice, străine de gândirea și de etica socialistă, nu se vor repeta.

Mircea Dinescu, E. Jebeleanu, Laurențiu Fulga, Ștefan Bănuțescu, Mihail Șora, Ștefan Aug. Doinaș, Constantin Toiu, Dorin Tudoran, Dan Hăulică, Cornel Regman, Al. Piru, Dan Deșliu, Eug. Simion, Dan Cristea, Augustin Buzura, M. Iorgulescu, Platon Pardău, Lucian Raicu, Valeriu Cristea, Z. Dumitrescu-Buşulenga, G. Dimisianu, Traian T. Coșovei, Z. Ornea, Emil Brumaru, Ileana Malăncioiu, Nina Cassian, Silviu Iosifescu, Dumitru Micu, C. Ungureanu, Ana Blandiana, Romulus Vulpesco, Marcel Mihalăș, Al. Paleologu, Mircea Martin, Constantin Noica, Virgil Duda, Petre Stoica, Nicolae Manolescu, Sorin Titel, Mircea Zăciu, N. Carandino, Ioanichie Olteanu, Ion Drăgănoiu, Al. I. Ștefănescu, Eugenia Tudor Anton, Ovid. S. Crohmăniceanu, Fl. Mugur, Șerban Cioculescu, Costache Anton, Ion Băleșu, Livius Ciocărlie, Bujor Nedelcovici, Gelu Ionescu, Dana Dumitriu, Virgil Mazilescu, Al. Papițian, Daniela Crăsnaru.

Ianuarie 1982

Sfidarea evidenței

ÎN monografia T. Maiorescu (1940), operind „distincția” între spiritul polemic și cel pamfletar” (I, XVIII/2), E. Lovinescu observa o mai veche meteahnă a publicisticii noastre: „lipsa de constringere în fața evidenței”. „Nu poți avea dreptate totdeauna și despre orice; excesul spiritului polemic vine de la lipsa de constringere în fața evidenței; publicistul român vrea să aibă dreptate în orice împrejurare și, cum dreptatea nu poate ieși oricînd din argumente, publicistul luncă la sofisme, la abilități și, în genere, la deplasarea obiectului în discuție în domenii laterale și la invectivă personală”. Această deprindere rea poate fi constatată și astăzi. Nu numai că nu a dispărut, dar parcă între timp s-a și lătit, fiind în orice caz în momentul actual în mod ostentativ caracteristică nu doar unor publiciști zgomotoși și izolați ci unor întregi organe ale presei literare, de asemenea zgomotoase, nu însă și izolate între ele. De-a lungul anului de abia încheiat*, acei ce nu se pot pare-se dezbăra cu nici un chip de năruval divulgal și înfierat de Lovinescu s-au manifestat cu un sirg deosebit folosindu-se de diferite prilejuri (apariția unor cărți, mese rotunde, comemorări) dar mai ales în legătură tocmai cu E. Lovinescu, al cărui conțenar al nașterii au insistat să-l marcheze în felul lor. Ține de domeniul evidenței că Lovinescu este un mare critic și scriitor patriot și că el a fost totodată un exemplar om de caracter și de conștiință și unul din cele mai autentice spirite umaniste și democratice din întreaga istorie modernă a României, că a intruchipat în cel mai înalt grad demnitatea profesiei sale și că a știut să-și păstreze neștirbită, în împrejurări nu odată vitrege, independența intelectuală și morală, că s-a arătat generos cu scriitorii confrăți ca un Mecena care și-a dăruit o mare parte din bunul său cel mai de preț: timpul și că a iubit pînă la sacrificiu literatura română al cărei principii promotor, pentru perioada dintre cele două războaie, a fost. Evidență recunoscută, cu referire la un aspect sau altul al personalității criticii, în timpul vieții sau după moartea lui, într-o formă sau alta (articole și studii critice, profesii de credință, evocări, declarații), printre mulți alții, de:

Tudor Arghezi (1913): „...loți care au trecut prin cenzura, chemat cu numele de Sburătorul au rămas pe toată viața cu o legănare delicată în fîlăta lor secretă și cu o mireasmă, pe care nu au putut-o găsi nicăieri aiurea, cu o stare sufletească inefabilă, cu o duhovnicie...”

H. Papadat-Bengescu (1937): „A asculta, a citi, a convinge, a lupta cu convingerea faptuitorului, a alege, a elimina, a discuta, a refuza, a căuta totuși scintila, file de file, ceasuri după ceasuri, creîndu-și rigorile unei obligații dintr-o vocație ce se redescoperă neîncetat pe sine, constituie normalitatea existenței excepționale a d-lui Lovinescu și statornicie un caz Lovinescu”

Ion Barbu (1937): „...Activitatea critică a lui E. Lovinescu în cei 30 de ani impliniți în momentul de față a fost un păstori. E cel mai frumos exemplu de călăgărie laică din câte știu (...) E Brahma, palatul neistovit al ființei. Toți ne regăsim într-insul. În trecerea mea scurtă prin literatură am scris pentru a mă învrednici de acest fel de existență superioară: regîndirea pro-

*) 1931.

priei mele. Inteligențe de o inteligență mai mare ca a mea — a lui”.

G. Călinescu (1939): „E pentru întâia oară cînd în literatura română apare o putere de muncă și invenție artistică de așa proporții, unite cu o pasiune literară și o dezinteresare de viață practică de neînchipuit. Ideolog, critic și sef de cenzură, Lovinescu a creat un sistem ce se poate discuta, dar nu se poate tăgădui, a privit cu ochiul cel mai înțelegător pînă acum întreaga literatură română și a înțeles primii pași celor mai mulți scriitori de după război. Ajutat de un talent literar pînă acum refuzat oricărui alt critic, Lovinescu stăpînește într-asa chip arena criticii incit se poate spune că are dușmani nu și adversari. Și cum Titu Maiorescu a avut o acțiune critică aproape exclusiv culturală, E. Lovinescu rămîne cel mai mare critic, dacă nu unicul, pe care, pînă în prezent, l-a avut literatura română”.

Pompliu Constantinescu (1941): „Admirabilă vocație, cariera literară a d-lui E. Lovinescu are un mers ascendent pe care înmurire adăugate, an cu an, cu o regularitate care e semnul însuși al fecundității, o impun creației naționale în primul plan al valorilor contemporane. Cînd zici poezia de azi, înțelegi Tudor Arghezi; cînd zici proza, înțelegi Liviu Rebreanu; Hortensia Papadat-Bengescu și Mihail Sadoveanu; cînd zici critica și memorialistica literară, înțelegi E. Lovinescu”

•Vladimir Streinu (probabil 1937): „fericirea intelectuală a tinereții noastre dezinteresate (...) s-a consumat acolo”, în „neuitatul cuib de arcadieni din Cimpianu 44”

Șerban Cioculescu (1938): „Creator al stilului critic contemporan, personalitate eminentă, gazdă literară incomparabilă, prin scrisul ca și prin prezența sa în mișcarea literară a timpului, la răscrucea de vînturi dintre semănătorism și modernism, arbitru de mai multe decenii al vieții noastre literare, E. Lovinescu va trăi acum o nouă existență, pe care i-o va asigura o societate cu mijloace pe care el nu le-a bînuir”.

EVIDENȚA, atestată strălucit de marii scriitori și critici citați, astăzi însă nu numai că nu mai constringe pe unii dar este sfidată într-un chip înimaginabil de anumiți înși care în enismul lor nerusinat și prostesc îndrăznesc probabil să-și închipuie că în țara asta (disprețuită în fond de ei ca ultima din lume) oamenii nu mai știu să deosebască binele de rău, adevărul de minciună. În primul ei număr pe anul 1982 (578 din 1 ianuarie) revista Săptămîna publică, sub o semnătură oarecare (Corneliu Vadim Tudor), un pamflet de o violență și o absurditate nemaipomenite, fără precedent în perioada de după război la adresa lui E. Lovinescu, pamflet care încununează seria de atacuri „omagiiale” îndreptate împotriva marelui critic de aceeași publicație (ca și de altele) în cursul anului precedent. Intitulat O moștenire cu bucluc, articolul la care ne referim trasează cel mai negativ portret postum al lui E. Lovinescu, „portret” în așa măsură caricat și atît de monstruos desfigurator incît în comparație cu el simplificările și denaturările perioadei proletcultiste înseși pălesc rușinate. Ce Lovinescu falsificat și batjocorit își permite o publicație de mare tiraj să ofere

cititorilor ei de anul nou ar putea să rezulte fie și numai din reproducerea citorva fragmente decupate cu un foarfece distrat din coloanele articolului mai sus menționat. Vom cita însă mai mult, și nu la întimplare, pentru ca să reiasă cu deplină claritate proporțiile și natura înșenării. Așadar: „o mediocritate pizmătare”, E. Lovinescu își așează la fiecare pas „cameleonismul său literar și politic”. Altfel spus: este „un personaj caragielean: abuzînd de prietenia și încrederea unora (vezi T. Maiorescu, M. Dragomirescu, G. Ibrăileanu, N. Iorga) el îi trădează pe rînd, pentru a-i lăuda larăși, pentru a-i trăda din nou. Și tot așa la nesfîrșit”. „Avatarurile lui au fost atît de senzaționale și fără precedent în toată istoria literaturii române, incît, dacă ar fi să-l judecăm pe el, așa cum îl judeca el pe Caragiale, după interdependența esteticului și a eticului, nici n-ar mai fi cazul să-i pomenim astăzi numele. Noroc că sintem mai toleranți decît se arată a fi unii față de noi”, adaugă cu un umor caracteristic semnatarul articolului, lăsînd să se înțeleagă că va binevoi să mai pomenească totuși numele criticului. Și într-adevăr continuă s-o facă pentru a ne mai spune că el, Lovinescu „se servea de înălțarea unor autori (pe care de-abia îi defăimase) pentru a-i lovi pe alții (pe care de-abia îi lăudase)”. Cu alte cuvinte: a „gratula” și a „bălăcări” — „după pofta inimii”. Ca o ilustrare a „incredibilelor sale labirinturi ideologice, critice și politice” se arată apoi (în stilul celor mai pure personaje caragiale) că Lovinescu „s-a abătut din raspuseri să fie titularizat pe postul ce avea să fie ocupat de G. Ibrăileanu, pe care l-a stigmatizat pe unde apuca (după ce fusese amic)”. A ținut „trena liberalilor după războiul din 1916—1918, cînd aceștia erau la putere și îl puteau răsplăti” pentru ca să înceapă „să glorifice pînă la nîperbolizare memoria lui P.P. Carp, în timpul celui de-al doilea război mondial, sub ocupație germană pentru a fi sprijinit (vom vedea imediat de către cine n.n.) în asaltul său dat pentru un foliot la Academia Română”. Nu întimplător — „demascarea” atinge aici punctul culminant — Lovinescu a scris broșura despre P.P. Carp „exact în anul intrării trupelor germane în țară” (a pîdit intrarea respectivelor trupe și s-a apucat de scris! n.n.) ci dintr-o cauză precisă, „pur oportunistă: goana după un loc la Academie, eventual acela rămas liber prin moartea tragică, finanțată de la Berlin, a lui N. Iorga (...) Numai că naștii, așa cum au procedat și cu alții, fie ei spioni sau combatanți în tranșeele cuvîntului, s-au folosit de el (de Lovinescu, spion sau combatant în tranșeele cuvîntului — rămîne la alegerea noastră n.n.) și apoi l-au dat uitării. Eșec la care, poate că a contribuit și moartea sa subită”. Dacă n-ar fi murit, probabil că s-ar fi aranjat cumva lucrurile și naștii l-ar fi răsplătit totuși pe omul lor Lovinescu... În același an 1941 Lovinescu a mai încercat și „să sfideze opinia publică și sentimentele naționale”. În ce privește activitatea lui de critic Lovinescu a manifestat pur și simplu o „tendință necroforă” de a-și încropi o carieră pe mormintele marilor bărbați ai culturii române” și a dovedit o antipatie „dusă pînă la ură față de aproape tot ceea ce era valoare în cultura română”. E drept că „îl tâlmăcează pe Creangă”, în schimb „desființează poezia populară românească” și „îl judecă

virulent pe Eminescu, pentru a servi intereselor de moment ale liberalilor și c permanente, ale unora (străini de neam xenofili desigur, „procleții” n.n.) față de genialul poet și ziarist”. Mai mult: „...menii unui vircolac, încearcă să-i rom (lui Eminescu n.n.) aureola de geniu”, a mai făcut criticul Lovinescu? Și-a dreptat „Zeflemeaua suverană (...) de împotriva poporului” și a aruncat cu „tre de moară” — „în trupul sacru al de patrie”. În consecință, semnatarul ticolului O moștenire cu bucluc e de rerere că se poate vorbi de patriotismul Lovinescu numai „Dacă trădarea și a pestilențial pot fi numite patriotism” a mai făcut ceva autorul monogra despre corifeul Junimii, la care chiar nu ne-am fi așteptat: l-a minimalizat cinism” pe... Titu Maiorescu!

Deci: Lovinescu personaj caragial remarcîndu-se prin oportunistism, cismul și cameleonismul său, Lovinescu a naziștilor și vircolac al glaltora, Lovinescu întruînipare a urii de cultura română și a trădării de patrie. De multă vreme adevărul nu a fost în tat de o asemenea manieră în pnoastră literară! Știăm că hirtia nu șește. Sperăm însă ca măcar coala grafică să fie mai pudică.

Valeriu Cristea

Din

D ÎN articolul O moștenire cu bucluc, publicat în revista „Săptămîna” (1 ianuarie 1982), semnătura lui Corneliu Vadim Tudor, află că E. Lovinescu a fost simpatizant nazist, dacă nu chiar mult decît atît. Nu știăm, trebuie să cunosc, acest amănunt, deși m-am ocupat oarecare vreme de viața și opera lui Lovinescu. Eu aflasem doar, din puținele de extremă dreptă din timpul de al doilea război mondial, că E. Lovinescu a fost în mod sigur agent masonic. Argumentul dat de publicitate era că E. Lovinescu a introdus cărțile lui de critică pe scriitorii al „jidovului Lovinescu” (cum îl numea în 1943 un publicist), din moment cînd colul recent din „Săptămîna” îndreptă același Lovinescu ca agent hitlerist. Trebuie, în orice caz, să se pună de aceste informații de către cei care se ocupă azi cu astfel de probleme și se spună, odată pentru totdeauna, și rîndul în privința criticului care, de seamă, numai ca să exprime o nemărginită față de literatura română și de detestabila lui „xenofili” scris Istoria literaturii române moderne. Istoria civilizației române moderne. Memoriile, cele zece volume de O. T. Maiorescu, T. Maiorescu și critica lui critică... într-un cele aproape o sută de cărți în limba română.

Pînă atunci, atrag atenția publicității de la „Săptămîna” asupra unui

LOVINESCU

„Aberațiile lui Lovinescu”

În două numere recente ale revistei **Săptămîna** (nr. 574 și 578) Corneliu Vadim Tudor semnează două articole în care se comentează opera și personalitatea lui E. Lovinescu. Prin ton și comentariu, aceste articole își propun să se constituie într-o (cum să-i spunem?) radicală contestare a operei uneia dintre conștiințele tutelare ale literaturii și culturii românești din deceniile interbelice. Să trecem peste tonul, totuși intolerabil, și peste imprecățiile, și ele intolerabile („aberații”, „convingere ineptă”, „mediocritate pizmătareată”, „personaj caragialean” etc. etc.), pentru că vreau să evit modalitatea pamfletară în discutarea unei chestiuni grave. Aceasta și pentru că exemplul semnatarului celor două articole nu trebuie urmat.

După opinia lui Corneliu Vadim Tudor, din opera lui Lovinescu nu rămîne mai nimic. Las altora „plăcerea” de a demonstra injustețea intolerabilă a acestor opinii despre critica literară a lui Lovinescu. Preocuparea mea e, aici, alta. Aș vrea să mă opresc, cît îmi îngăduie spațiul, la opiniile din aceste articole despre ceea ce se numește sociologia lui Lovinescu. Pentru că, oricît de curios pare, acest mare critic literar (asemenea lui Ibrăileanu și, mai înainte, a lui Gherea) a formulat o coerentă concepție sociologică despre fenomenul românesc. O aflăm în cele trei volume din **Istoria civilizației române moderne** (1924—1926). Știu, am citit, Corneliu Vadim Tudor consideră această lucrare rodul unui „istoric improvizat”, al unui „sociolog avînd cunoștințe parțiale” și, de aceea, aglomerată fiind de „limite”, e „caducă”. Vreau să asigur cititorii și pe semnatarul articolelor care au iscat intervenția mea, că am studiat atent și îndelung această lucrare a lui Lovinescu. Am reeditat-o, nu fără multe dificultăți, în 1972 (e singura reeditare după ediția principis 1), scriind în acest scop un amplu studiu introductiv, plus note și comentarii.

În realitate, **Istoria civilizației române moderne** (și nu **Istoria civilizației românești**, cum e numită în articolele din **Săptămîna**) e o lucrare și azi rezistentă, care își menține locul meritat în orice istorie a sociologiei românești.

Noul adversar al lui Lovinescu, găzduit de **Săptămîna**, îi reproșează că a „desconsiderat geniul nativ românesc, a facultăților sale uriașe de a-și crea propriile forme și fonduri” întrucît a racordat determinant evoluția țării noastre la aceea a Europei de apus prelinzind — se putea? — eronat că ar fi adoptat de acolo formele menite să ofere cadrul necesar apariției fondului. De aici concluzia alarmantă că, după Lovinescu, „tot ceea ce am realizat noi mai de seamă în ultimii 150 de ani ar fi de import!”. Aici cel ce îl consideră pe Lovinescu „un istoric improvizat” și „un sociolog avînd cunoștințe parțiale” își

dovedește, deplin, incompetența. Terenul pe care se aventurează e atît de compact minat încît numai necunoașterea nu-l semnalează pericolele la care se expune la orice minimă mișcare. Teoria formelor fără fond creată, cu o formulă fericit găsită, de T. Maiorescu a făcut o carieră extraordinară în cultura, literatura beltristică și cea ideologică românească. Într-adevăr care mare personalitate cugetătoare românească a ignorat-o? Au fost adoptate aceste „forme importante” (Constituția din 1866 și tot ansamblul de legiuri și organisme politico-ideologice create) de natură suprastructurală tocmai pentru că ele erau reclamate de nevoile reale ale dezvoltării interne din sfera structurilor economice. Ce ne propune Corneliu Vadim Tudor? Să-l considerăm și pe Gherea — asemenea lui Lovinescu — un neavenit în sociologie, un „xenofil deplasat”, un „trădător”, un ponegriitor al „geniului nativ românesc”, un formulator de „aberații” și de „inepții”? Apoi, ne întrebăm sau, mai bine, îl întrebăm pe autorul articolelor din **Săptămîna**, ce facem cu cea mai mare parte a operei lui Ibrăileanu? Îl stigmatizăm și pe el, cerem epurarea operei sale din manuale și, poate, din bibliotecă? Doar și el susținuse, reluînd ideile lui Gherea, teoria interdependenței, din 1909 (**Spiritul critic în cultura românească**) pînă în polemicele din anii douăzeci? Apoi ce facem cu opera lui Stere, a lui Ralea, T. Vianu, a lui Ștefan Zeletin, a lui Șerban Voinea, Al. Claudiu și alții alții? Le aruncăm și pe acestea la coș, iar pe autorii lor îl stigmatizăm drept trădători vinovați, grav, de păcatul „xenofiliilor deplasate”? Si rămînem cu cine? Cu exponenții ideologici ai conservatorismului, adepți intransigenți ai unei himerice, imposibile autarhii? Desui dintre aceștia au ocupat, în deceniile dintre războaie, poziții confortabile în tabăra extremei drepte și tot tunau, lugubru, împotriva „vînduturilor” și a „înstrălnărilor”, a cosmopolitilor (cu excepția, desigur, a celor ce intraseră în simbria Germaniei hitleriste sau a Italiei fasciste!) care se întîmpla să fie și figuri proeminente ale democrației și antifascismului românesc. Vrea Corneliu Vadim Tudor să producem, ca mostre convingătoare, citate să spunem antilovinesciene, din publicistica acestor scribi ai ciurmelor verzi?

Semnatarul articolelor din **Săptămîna** îi face o mare vină lui Lovinescu (dar în ce termen?) din faptul de a fi analizat concepția socio-politică eminesciană în volumul al II-lea al **Istoriei civilizației**, cel intitulat **Forțele reacționare**. Mărturisesc că n-am înțeles deloc reproșul. A procedat astfel numai Lovinescu? În **Spiritul critic**... Ibrăileanu, considera că Eminescu, în planul politic și social, era exponentul răzesimii și al breslașilor. Călinescu și Vianu aveau opinii critice asemănătoare, pe care spațiul nu-mi îngăduie să le ci-

E. Lovinescu printre participanții la cina „Sburătorul”

tez. Lovinescu nu a făcut excepție. Unde anume, așadar, trebuia să plaseze, în spațiul cărții sale, comentarea prozei politice eminesciene dacă nu în volumul al doilea, consacrat analizei acelor opinii care au criticat necesitatea sociologică a făuririi României moderne?

Obiecțiuni, deloc minore, trebuie aduse și metodologiei de lucru a celui ce semnează articolele din revista **Săptămîna**. Se citează — cu titlu probatoriu — din aprecierile lui Lovinescu despre Eminescu din **Istoria civilizației**... Din scrupul științific, l-am verificat citatele. Operația nu a fost deloc simplă pentru că nicăieri autorul acestor articole nu indică nici pagina, nici ediția după care citează. M-am folosit, în consecință, atent de ediția principis și de indicele de nume din ediția mea din 1972 (ediția principis nu are indice de nume). Unul sau două le-am găsit citate corect. Dar altele — am constatat cu stupeoare — sînt compuse din alăturarea unor propoziții din pagini diferite iar altele sînt pur și simplu manipulate. Și îmi pare rău că sînt nevoit să renunț acum la exemplificări pe care, atunci, în 1982, le colectasem cu multă migală. Și ele sînt, repet, flagrante pentru fraudă calificată practică de C.V.T.

Apoi, brusc, Corneliu Vadim Tudor se arată foarte indignat de faptul că Lovinescu, despre care Șerban Cioculescu spunea în 1944 „era un mare latin”, ar fi negat latinitatea poporului român. „Încă din pagina întâi — se scrie în articolul pe care îl comentăm — aflăm că în ceea ce privește poporul român: latinitatea nu reprezintă nici ea o formă somatică, ci o conformație mintală, mai pe românește spus noi nu sîntem latini din punct de vedere etnic, ci numai ca mentalitate, sau avem impresia cerebrală că sîntem, afir-

Z. Ornea

(Continuare în pagina 19)

„Cazul Lovinescu”

dintr-un articol mai tolerant publicat de G. Călinescu la un an de la moartea lui E. Lovinescu. Ar putea scoate de aici un argument în favoarea — cum zice atît de inspirat Corneliu Vadim Tudor — a „cameleonismului”, a „mediocrității pizmătareate” a lui E. Lovinescu. Iată ce scrie G. Călinescu la 2 iulie 1944: „Cit va exista o literatură românească, într-adevăr, va dăinui, căci a fost un mare scriitor. Văzîndu-și existența istorică proiectată pe eternitate, E. Lovinescu avea o amenitate de caracter pe care n-a putut-o critica nici una din normale alterări ale sufletului uman. Indiferența lui pentru valorile nelitere era așa de profundă, încît în preajma lui se dea, ca intelectual, într-un aer purificat, respirabil. E. Lovinescu putea să-ți fie adversar, dar că te stima și că te admira, numai întra îndoielă. A fi scriitor era totuși pentru el și „pozițiile sociale” se retrăgeau răsinate în acest limb în care nu trăiau decît clamandele. E. Lovinescu n-a urmărit niciodată o situație civilă. Universitatea și Academia, la care a visat, înfățișau pentru el tot niște definiții de ordin literar, de care dealtfel n-avea nici o trebuință...”

Cu toate aceste semne de prețuire, date din partea unui mare critic, E. Lovinescu continuă să fie socotit și azi un asman al culturii române pentru că a fost „modernist” și a susținut ideea sinronismului. Deși explicațiile privitoare la „revizuirile” sale sînt cit se poate de ampezi, criticul a fost și este încă acuzat de lipsă de consecvență morală și de

obiectivitate. Exemplul unei vieți dăruite în exclusivitate și cu un rar simț moral literaturii române n-a putut îndepărta suspiciunea că Lovinescu își schimbă, de la un sezon la altul, opiniile despre cărți și despre autori. Am urmărit, în E. Lovinescu, scepticul minții, evoluția părerilor sale de la o ediție la alta a **Criticilor** și n-am putut constata nici o modificare radicală a judecății critice. Lovinescu nu laudă azi ceea ce a negat ieri sau invers și, în genere, E. Lovinescu pune seriozitate în judecățile sale și tînde să fie obiectiv pe cit subiectivitatea critică îi permite.

„Revizuirea” nu este o inconsecvență morală, ci „un act de adîncă deliberată critică” (G. Călinescu), dovada unei conștiințe superioare de sine și a unei responsabilități exemplare față de literatură. Dovada a fost însă de multe ori întoarsă pe dos și sînt aduse și azi criticului învinuiri absurde și jignitoare. Puțini critici au fost urîți cu o ură măruntă și tenace ca Lovinescu, în timpul vieții și după moarte. Echilibrul și ascetismul moral al omului au fost și sînt încă luate ca semne ale lipsei de vitalitate. Consecvența lui în relații umane și în convingeri literare ar fi dovada spiritului „bătrînesc”, molatic, placid al criticului. Întîrzierea cu care el a receptat cîteva valori (Arghezi) a dat adversarilor săi argumentul că Lovinescu este un critic conservator și că-și formulează gustul după opiniile altora. „Erorile”, fatale într-o activitate de 40 de ani, sînt scoase periodic la suprafață și, din comentarea lor, criticul iese zdrobit în

obrazul lui este aruncat mereu numele lui Camil Baltazar, poetul postsimbolist pe care, cu adevărat, E. Lovinescu l-a învîmpinat cu cordialitate etc.

O CONSECVENȚĂ atît de mare — în stimă, ca și în contestație — trebuie să ne pună pe gînduri. Lectura, fără prejudecăți, a operei lui memorialistice (**Memorii**, **Aquaforțe**, **Figurine** etc.) ne arată însă un om care privește viața ca un spectacol și, din contemplarea ei, scoate o lege morală. Și-a educat voința și și-a înfrînt datele temperamentale pentru a sluji mai bine idealul în care crede cu o emoționantă consecvență. N-are iluzii, dar nu se lasă stăpînit nici de prejudecăți. Clasicismul lui nu este o frînă, ci o nevoie imperioasă de ordine în dezordinea vieții moderne. Scriitorii bătrîni, legați de ideea tradiției și a „specificului”, îl socotesc modernist, deci principalul ostil, tinerii îl găsesc prea cumpătat, tăgăduitor, ne-elibărat încă de obsesiile clasicismului. Peste drama temperamentală se suprapune, astfel, o dramă ideologică.

Lovinescu nu este, cu precădere, criticul unei generații și nu duce o acțiune de partizanat urînd pe bătrîni pentru că sînt bătrîni și pe tineri pentru că sînt tineri. **Sburătorul** pornește cu forțe selectate din mai multe generații și, în genere, critica lui Lovinescu nu face caz de vîrstă. Există o vîrstă (și o disponibilitate)

Eugen Simion

(Continuare în pagina 19)

Cine judecă pe cine

NEMAIRĂMININD aproape nici un scriitor român în viață, neîmproșcat cu noroi de ea, „**Săptămîna**” a trecut la cei morți, dîndu-i prioritate lui E. Lovinescu, fiindcă tot s-a sărbătorit recent centenarul său și directorul publicației nutrește o simpatie veche pentru mentorul modernismului românesc. Sarcina i-a fost incredintată unui criticolog încercat, Corneliu Vadim Tudor, care a dat dovezi de partinitate neclintită prin articolul „Idealuri”, obiect a două autocritici redacționale. Aproape o pagină întreagă, cu literă *petit*, Lovinescu este spurcat așa cum nu fusese nici în anii negri ai fascismului în presa extremei drepte. Nu numai că „improvizatului istoric” i-a lipsit „jubirea față de români” (în chestiunea aceasta Corneliu Vadim Tudor, fiind expert, se poate pronunța categoric), dar „o tendință necroforă” l-a împins „a-și încropi o carieră pe morimintele marilor bărbați ai culturii române”. „Personaj caragialean”, „mediocritate pizmătareată”, a „gratula” și „bălăcărît” succesiv autori „înfiniți mai importanți” ca el. A urît țărînia, poporul român și limba lui. Numele acestui „cameleon literar și politic” evocă „trădarea și aerul pestilential” (Am recitat de curiozitate pe N. Roșu: era mai decent.)

Toate aceste zoaie sînt vărsate asupra memoriei criticului, prin manipularea unor citate trunchiate și scoase din contextul lor, cu o împudoare a relei credințe, fără margini. Fiindcă l-a elogiât pe Petre Carp în 1941 (au mai făcut-o și alții), Lovinescu care a scris nenumărate articole spre a sustine războiul întregirii neamului și nu a iertat nimănui abaterea de la acest imperativ național major, ajunge să fie decretat „spion” al nazistilor și osîndit tocmai pentru ceea ce le-a reproșat el lui Maiorescu și Slavici, simpatia arătată Puterilor Centrale. A dat criticul drept exemplu romanul „Ion”? Nu contează; e acuzat acum că socotea satul românesc „un gunoi”. Și-a exprimat o mare admirație pentru Octavian Goga, „poetul iridentei ardeleni”. Degeaba! Aflăm că se numără printre denigratorii acestuia, fiindcă a cîutezat să spună undeva că nu gustă proza lui politică. Noul lovinescufob confisică patriotismul ca toți precursorii săi ideologici! A îndrăznit criticul să aibă rezerve față de Hasdeu, a săvîrsit un atentat național. Nu-i place Macedonski, alt păcat antipatriotic de neiertat!

Ce facem atunci cu lucrurile nu prea favorabile spuse de N. Iorga privitor la Arghezi, Blaga și Rebreanu? Dar cu judecățile lui G. Călinescu despre poeziile patriotice ale lui Alecsandri? Îl acuzăm pe Ibrăileanu de „xenofilie deplasată”, întrucît a atribuit împrumuturilor străine și asimilării lor dezvoltarea culturii române? Oricine are dreptul să-și ia distanță față de personalitățile cele mai ilustre din trecut. Depinde însă cum, pe ce motive, și cu cîtă probitate intelectuală face aceasta. Acolo unde singură injură-tura are cuvîntul ultim, argumentele devin inutile și nu rămîne loc pentru nici o discuție.

Dacă ar fi să-l judecăm pe Lovinescu, așa cum l-a judecat el pe Caragiale, „nici n-ar mai fi cazul să-i pomenim astăzi numele”. „Noroc că sîntem mai toleranți” — ne asigură Corneliu Vadim Tudor.

Slavă-Domnului, atunci nu e încă totul pierdut pentru Lovinescu!

Ov. S. Crohmălniceanu

Bătălia pentru București

NU vă lăsați înșelați de titlu. Nu-l o monografie reportaj a la Ryan sau Mailer. Aceste pagini nu pot cuprinde întâmplările dramatice din zecile de puncte de foc bucureștene ale săptămânii Crăciunului nostru înșingurat. Nu încerc să povestesc cum s-au petrecut luptele, nu dau amănuntele fiecărei înclăștări. Ni le va povesti la timp istoria, cu foamea-i de precizie și adevăr. Eu încerc, după o săptămână de documentare, să-mi explic, alături de dumneavoastră, ce s-a petrecut din 22 decembrie seara până în noaptea Anului Nou.

În primul rînd, aș spune că a fost un război. Un război autentic, de o săptămână de zile, opunînd două armate extrem de neobișnuite, aproape necunoscute istoriei. Pe de o parte, un popor întreg ridicat la luptă, exasperat, civili și militari luptînd împreună, decizi să învingă. Lup-tînd împotriva tiraniei și aberației, gata să plătească orice preț. Iar dacă vorbe-le-și pierd uneori forța, atunci acest „orice preț” să-l traducem prin curajul și exaltarea celor ce au atacat, cu miinile goale, mitraliere ultramoderne și case fortificate și le-au cucerit. Cred că, pentru prima dată în istorie, au putut fi văzute tancurile, blindatele, militarii înarmați înfruntînd, cot la cot cu populația civilă masată în jurul lor, un dușman nevăzut, o grupare numeroasă de teroriști supradotați și pregătiți drăcește. Am avut, clar, sentimentul ridicării umanității coerente și idealiste împotriva monstrozității.

Vineri, 22 decembrie ora 12. Elicopterul cu tiranii fugari decolează de pe acoperișul palatului. Se aude în uriașă piață un glas care se declară militar în rezervă (nu i-am auzit bine numele, vuietul fiind enorm) și care încearcă să organizeze mulțimea. Megafoanele îi fac clar auzită vocea aspră, rezonanță: „Lupta abia începe”.

Ora 14.00. Victoria revoluției populare a fost anunțată pretutindeni. Televiziunea, radioul, sediile politice și guvernamentale sînt în mina sutelor de mii de cetățeni. Euforia e generală. Armata, demnul corp ofițeresc român umilit și deprofesionalizat de dictatură, s-a arătat la înălțimea datoriei sale, fiind una cu dorința de libertate a poporului, întru-chipînd-o și apărînd-o. De acum încolo, dacă spunem popor român, știm, cu un sentiment de siguranță absolută, că spunem și armata română. Se cere, prin diverse microfoane, întoarcerea la calm, la organizare. Viața trebuie să-și revină cursul normal. Mulți se întreabă: Chiar așa simplu a fost? Doamne, de ce a trebuit să așteptăm atît, dacă era atît de simplu?

15.30. Colonelul Mihai Negură din comandamentul trupelor de uscat primește un telefon de la un consătean, locotenent de securitate Ispas Constantin (aliat revoluției încă din primele ei clipe victorioase, singurul supraviețuitor din întreaga subunitate din care făcea parte). Redăm: „Nea Mihai, anunță pe cine știi matală. Am auzit întîmplător că Nuță a dat ordin să intre în acțiune niste oameni de-al lui. Știu despre ei doar că sînt mulți, bine dotați și bine instruiți”. Colonelul Negură îl anunță imediat pe generalul colonel Hortopan Ion, exact în clipa în care se declanșează atacul asupra Televiziunii. Războiul a început! („Cine sînt, măi Negură, nebunii ăștia”? îl întrebă un coleg. „Nu știu”).

17.30. Nimeni nu știe încă nimic. Tot ce s-a strecurat întîmplător, prin plasele dese ale unui secret păzit cu străsnică morții, sînt vagi informații, zvonuri. „Niste șobolani au ieșit din subsol la palat și trag în civili”, afirmă includat un ofițer.

Cine sînt șobolanii?

SE știe de acum (deși, ori n-au acte deloc, ori au trei-patru rînduri de acte false): Forțe speciale ale securității ne-

încadrate în trupele regulate și constituite ca o gardă a familiei Ceaușescu. Nu sînt o trupă uniformă, nici ca vîrstă, nici ca pregătire militară. Sînt organizați pe corpuri, grupați oarecum, avînd după toate aparențele semne distincte diferite. Au fost deosebiți pînă acum datorită hainelor cu predilecție negre, efigiei tiranului tatuată pe piept, sau prinderea stemei ceaușiste de chilot. Unii purtau o eșarfă vișinie cu dungă neagră în buzunar sau la gît, alții ascundeau în buzunare cartea de vizită a lui Ceaușescu cu caractere aurite. Toți sînt foarte bine antrenați fizic, avînd și arme pe măsură. Principiul de organizare este cel al unei secte militare de tip feudal cu jurămînte, tatuaje, însemne oculite. (Să ne amintim că pînă și pe șoimii patriei îi pusese să jure?!). Li s-a cultivat insistent spiritul de corp elitist, o aroganță de supraoameni și disprețul absolut față de orice altă faptură omenească. Au fost recrutați în special indivizi marginalizați („am făcut 20 de meserii. Ceaușescu mi-a redat demnitatea, angajîndu-mă în garda sa personală”), cu ridicat instinct de agresivitate și cu vanitate patologică. Medievalitatea acestor formațiuni armate vine și din vasalitatea îndelung și insistent antrenată. Privilegiile erau enorme — „retribuțiile” oscilînd, după diferite afirmații, între 11 000 și 30 000 lei — iar puterea, absolută. Puteau face ce doreau, nepedepsiți, cu condiția să rămînă credincioși tiranului. În chiar interiorul formației, suspiciunea era enormă, filajul draconic permanent. O urmă doar, de bănuială, ducea la eliminarea fizică a oricărui membru al acestor forțe. (Am fost ferm rugat să nu furnizez nimănui sursa acestor informații, din motive lesne de înțeles, așa încît aceste informații sînt doar veridice, nu și, deocamdată, verificabile.) Ceaușescu însuși veghea la întrefinerea devotamentului acestor indivizi prin dialog direct, dovezii de mărinimie și afecțiune. Un spirit infantil, de castă militară, al cărui unic argument e forța, era excitat în sens performativ, un fel de sport absurd, divertiv („faceți-mi ce vreți, pot să mor de-acum, m-am distrat bine astea trei zile”; „nu-ți fie frică măi soldat, nu tragem în tine. Ne distrăm și noi puțin!”). Un altul, înalt, cu mustăcioară cochetă, rănit și arestat la Radiodifuziune, a fost legat cu miinile la spate. A zîmbit, s-a încordat puțin și a rupt legăturile: „Domnilor, nu ați putea să mă legați mai bine?”).

Dezumanizarea care, fie că începea dintr-o copilărie orfană, fie că era gata constituită de o viață felonă, avea în vedere în primul rînd „anularea completă a moralei sociale și mitizarea lui Ceaușescu” (colonel doctor Neagu Sadoveanu Sebastian, neupsohiatru). Principalul paragraf din jurămîntul depus în condiții de atmosferă misterioasă, ca de lojă masonică, sună astfel: „Jur să lupt pînă la sacrificiul suprem pentru apărarea vieții familiei Ceaușescu”.

Ceilalți, noi adică, deveniserăm în mintea acestor indivizi niste animale de poavară neputincioase, care aveau un singur rost, să întrețină deloc puțin numerosul clan Ceaușescu. Se antrenau intens. 3—4 ore pe zi forță fizică și arte marțiale, alte 3—4 ore trageri cu armament divers din orice poziție. Țintele erau guri, ochi, frunți desenate pe hîrtie. Dar, anumiți condamnați de drept comun și-au primit pedeapsa capitală din miinile acestor indivizi, fiind obligați să-i înfrunte direct. Iar anumite antrenamente se făceau pe viu, cu arme și cartușe active, ca la ruleta rusă, și se terminau cu răniți și chiar cu morți. Erău cultivate ca însușiri supreme nepăsarea în fața morții, supunerea față de Ceaușescu, forță fizică, duritatea. Instinctul de conservare fusese anulat. Onoarea era încă o noțiune folosită, care se măsura însă numai cu devoțiunea față de familia Ceaușescu. Duceau o viață de castă fanatizată, ferită de contacte perturbatoare, asemănătoare culte-

lor religioase. Li s-a exacerbat ura împotriva anonimatului, a vieții obișnuite. Sentimentul de supraoameni se construia din puterea de a ucide cu singe rece copii, femei, bătrîni, ca niște semizele strîvind mușuroiul de furnici. (O divagație: am cunoscut un tinăr din Giurgiu ce rupea, acum zece ani, bilete la o casă de cultură, și care, după un îndelung antrenament fizic, a făcut o gravă criză depresivă cînd i-a fost respinsă de securitate oferta de a fi gardă de corp. „De ce vrei asta?” l-am întrebat cînd mi-a povestit totul. „Pentru că vreau să fiu și eu cineva.”) Străinii recrutați, arabi, negri, galbeni, erau la fel selectați și antrenați, nefiind probabil emisarii nici unui stat.

Pe lingă aceasta, e sigur că „mulți erau drogați” (psihiatrul Mircea Dan Militaru). Toți prinșii au vorbit de băuturi tari, prafuri albe, „injecții ale forței”. Toți aveau asupra lor tot felul de pastile (încă neanalizate chimic). Unul dintre ei, condus, legat fedeleș, în arestul militar somează, parcă în transă, soldații... să-i dea o armă. „De ce?” întreabă el. „Ca să trag pentru Ceaușescu”. Era livid, cu privirea fixă, incapabil de discernămint. „Mor pentru Ceaușescu” sau „sîntem copiii lui Ceaușescu”, au strigat cițiva, în special cei foarte tineri, 18—22 de ani. În bătălia de la Radiodifuziune, dusă de blindate cu 300 de militari bine aprovizionați cu muniție, un terorist a urcat pe tanc, parcă rătăcit, în văzut tuturor, și a încercat să mitralizeze mulțimea, care l-a doborît trăgîndu-l de picioare în cîteva secunde. Capturați, nu s-au comportat în mod egal. Unii rămîneau aroganți, chiar amenințători (citîndu-l pe Emil Munteanu): „Dacă mor eu, vin alți 400 care vă vor termina pe toți”; sau (dintr-un articol de căpitan Ion Al. Roncea): „misiunea mea e să omor oameni, o voi face”; „meseria mea e moartea”. Unii erau obsedați de voința de a ucide, ca niște mecanisme defecte ce nu pot fi oprite decît prin distrugere. Alții, cinici, vorbeau de un jurămint militar și argumentau cu datoria în sens filosofic. Unii erau însă mult mai limpezi: „Cum să nu luptăm, doar am fost plătiți bine!”. Mulți au negat, încercînd să treacă drept victime ale confuziei generale (cum au și fost destule).

Am înțeles și cițiva înși cu o incredibilă viață dublă. Strungar, electrician într-o tipografie, simplu plutonier (acesta din urmă chiar și-a rugat anchetatorii să nu-l spună nimic... soției, intrucît n-ar vrea să atle că este terorist!). Probe irefutabile demonstau că sînt teroriști, că au tras în militari și mulțime, au și recunoscut chiar ei că fac parte din garda secretă ceaușistă dar, în același timp, familia și cunoscuții refuzau să admită această evidență! O capacitate de mimetism cu totul și cu totul ieșită din comun a fost evidentă, discutînd cu un terorist rănit, ce afirma despre sine cu încăpăținare că e șofer, numai șofer! Mințea cu o convingere interioară reală.

Au mai fost și alți teroriști, mai puțin pregătiți militar: cei legați de clanul Ceaușescu și demnitarii securității prin crimă și privilegiu. Aceștia au fost mai sadici decît roboții comandați de Nuță și ceilalți.

Cei înfricoșați de schimbare, urmăriți nu atît de o vină concretă cît de una difuză, acumulată în timp, au oscilat. Însăși ideea că au aparținut unui organ de represiune cîmplit și că asta nu li se va ierta a împins pe mulți dintre ei (ce nu ar fi putut fi acuzați concret) spre crimă. S-ar putea vorbi despre debusolarea absolută, despre pierderea, distrugerea mecanismelor vieții de pînă atunci. Un fost ofițer de securitate a ieșit înarmat în stradă, în mijlocul nopții, și a tras toate încărcătoarele în aer, minute întregi, pînă ce a căzut în genușchi, plîngînd.

Oamenii de legătură, aleși din tot felul de rubedenii sau țigani momiți cu cadoușe și speriați de amenințări, deți-

nuți de drept comun, au format o altă categorie, carnea de tun. Mai ales spre sfîrșit, cînd armata îi împușcase și nu mai aveau muniții, teroriștii au folosit tot felul de indivizi bizari, moșneguți prăpădiți, alienați mintali cu care încercau să-și împlinească rîndurile golite.

Cum au fost luptele?

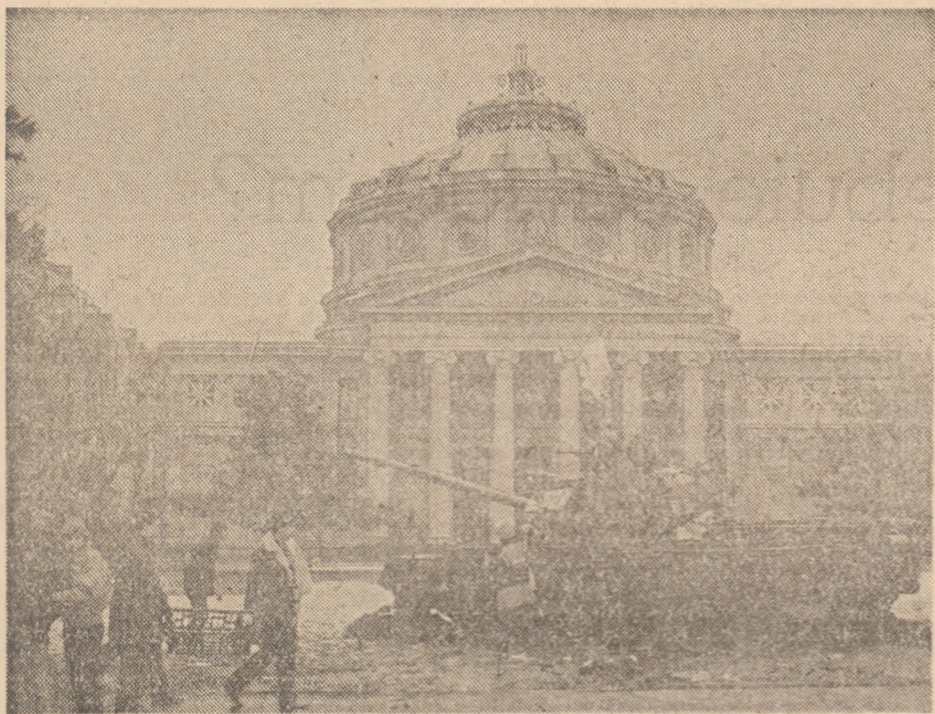
„EXTREM de complicate. O gherilă citadină pentru care armata română nu era pregătită și care s-a dus în prezența populației. Oamenii umpluseră străzile, amplasamentele, tancurile. Nici nu mai știu să fi fost undeva asemenea război. Blindate lingă flori și cratițe cu mincare, copii jucîndu-se și femei tricotînd alături de mitraliere care trag, care răpăie în continuu. Nimic din ceea ce știm nu a mai putut fi aplicat. Deciziile nu se mai puteau lua la nivel de unitate. Trebuia să mergi pe fluxul luptelor, să iei hotărîri pe loc, cum puteai. Militarii aveau două luni de pregătire, în regimul economic de materiale prin care Ceaușescu reprimă deliberat forța de luptă a armatei. În acest război, inițiativa și priceperea ofițerilor au fost determinante”.

„Trebuia să tragem în indivizi mascați, superinarmați, ascunși în mijlocul populației uneori, în blocuri, parcuri, păduri, terase, ganguri, cimitire. Noi aveam tancuri și blindate, dar cum să tragi? Cum? Populația trebuia protejată. Mai ales că era zeloasă, hotărîtă, chiar împotriva voinței noastre, să ne ajute. Nu o dată s-a băgat între noi și țintă, împiedicîndu-ne să anihilăm inamicul. Eram exasperați. Dar cînd îi auzeam strigînd «Armata e cu noi!», cînd îi vedeam pe toți hrănindu-ne și îmbrăcîndu-ne soldații, știam că nu va da nimeni înapoi. Și, ciudat, nimeni nu s-a speriat. Au stat cu noi în stradă sub gloanțe, cu miinile goale. Îi simțeam alături, ne simțeau alături. Teroriștilor de populație le era frică. Toți strigau: «Nu mă predau decît unul ofițer al armatei». Dar copii știau să omoare șobolanii!”

„Nu știam cu cine luptăm. Au avut, e evident, un plan bine pus la punct, dar inexplicabil, aberant ca sens. Au tras în populație, în salvări, în rănii, în ziariști străini, în copii și în spitale. Probabil că voiau să ne terorizeze și să ne destabilizeze, dar ceea ce făceau ne îndrîjea tot mai mult. Așa cum ne-a îndrîjit și Timișoara. Un măcel de represalii, de proporții de neînțeles pentru o minte omenească, cum nu cred să mai existe în istoria noastră. Dar au fost și înclăștări militare. Ambuscade, cuiburi de mitralieră, atacuri ale obiectivelor strategice. Nu erau numeroși, dar foarte bine înarmați și amplasați după planuri de mult întocmite. Înceau din subterane special construite. Se instalaseră ca niște citițe în cavouri și gropi, de unde țîșneau în acțiuni scurte, foarte violente! Foloseau mult simulators de zgomot și lumină. La trei trăgători — cam asta era «grupa» lor de luptă — erau șase-zece simulatoare de foc de mitralieră. Produceau panică în populație, iar noi ne consumam muniția” (citîndu-l pe locotenent-colonelul Gheorghe Vartic: „Nu există nici o probă materială că aparate de zbor străine au trecut pe cerul românesc. Toate cele ce au fost zărite au fost identificate ca elicoptere și avioane militare românești. În schimb au existat multe baloane dirijate dotate cu simulatoare foarte eficiente ce au trecut chiar și pe deasupra televiziunii fiind luate drept elicoptere. Au fost pulverizate de rachete și tir antiaerian”).

„S-au capturat și mitraliere cu program electronic ce țîneau sub foc un anumit punct, permițînd teroriștilor să tragă din altă parte. Se deplasau continuu, ocheau perfect, aveau un armament ultramodern și eficace. Organizaseră ascunzători, complicități, armament în numeroase case conspirative, o rețea ce acoperea întreg orașul. Și chiar întreaga țară. Doar ceva le scăpase din vedere: că vor lupta cu un întreg popor. Că armata și populația răsculată vor deveni, în pofida încercărilor de a-i învrăjbi, o revoluție, un popor unit. Din cauza identității de idealuri a armatei cu revoluționarii de la 22 decembrie și a unirii lor imediate, teroriștii n-au mai avut acces la depozitele lor de rachete, mașini, armament greu și special din afara Bucureștilor. Vineri 22 decembrie, seara, armata română era deja organizată, alături de popor. Stăpîneam situația, am stăpînit-o întotdeauna în aceste zile, e bine să se știe lucrul acesta. Sentința ceaușetilor a decapitat teroarea și a evitat foarte multe victime, ceea ce e foarte bine. Dar nici un moment nu s-a pus problema ca armata să fie copleșită. Au fost și declarații date la televiziune (s-a și spus de mulți că am făcut și trăit o revoluție) sub imperiul furiei și patimii, care au creat victime și ele”.

„E adevărat, nu eram o armată pregătită. În loc de 100 de soldați, o companie nu mai avea decît 20—30. O mașină a armatei avea dreptul la cițiva kilometri pe an deplasare. (Iar una a securității 80 000 de kilometri). Pînă și țintele de carton au fost reduse din spirit de economisire. Se făceau aplicații pe hîrtie. Pentru unitate trebuia să aducem țesături de lîm de acasă. Soldații aproape că nu trăgeau niciodată într-un ciclu întreg de instrucție. Dar în săptămîna asta de război atît de neclasic, dacă-mi dați voie, au devenit militari. De la garnizoana de reședință

și până în București am dat două lupte, așa încît am intrat călîți în dispozitiv. În unitate, la trageri, stăteam cite un ofițer în spatele fiecărui soldat, să nu se producă accidente" (într-un apartament de unde se puteau observa acțiunile terorștilor fusese amplasat un soldat cu o mitralieră. „De ce nu tragi?” l-a întrebat gazda. „Nu știu, nene”, a răspuns adolescentul de 19 ani. „Las' că trag eu”. „N-am voie nene să dau pușca din mină. Dar trageți dumneavoastră și eu (în de curea" n.n.). Nu-mi ardea să mă gîndesc la moartea mea. Conduceam 100 de oameni! Acum însă soldații mei dorm cu glonțul pe țeavă, iar eu sint liniștit. S-au maturizat, sint luptători adevărați. Aș putea trece cu ei prin foc și apă acum, fără grijă”.

„Încă de vineri, 22, Statul Major al Armatei putea deja analiza situațiile, lua măsuri cu rezultate imediate. Chemarea unor unități din provincie, intrucit trupele bucureștene nu puteau acoperi paza și apărarea tuturor obiectivelor de maximă importanță din capitală e una din aceste măsuri. Dacă nu am fi luptat avînd grija clădirilor și concetățenilor noștri am fi isprăvit războiul cu aceste fantome ucișaghe din prima zi”.

„Îleșeau numai noaptea, ca gîndacii. Trăgeau cîteva focuri în plin, apoi se retrăgeau. Peste un timp trăgeau din altă parte. Nu știm ce-au vrut. Era clar că trag degeaba, fără scop, că știu, că le e evident că nu vor obține nimic contra unei armate. Poate ne disprețuiau? Ne credeau niște zdrențăroși înarmați cu ciomege? Nu le venea probabil să creadă că ostași obișnuiți pot să-i țină în șah pe ei, profesioniștii, supraoamenii. Ici și colo au pus civilii să se trîntească la pămînt ca să se convingă că sint puternici. Cu civili neînarmați au fost ei tari? Am prins pe doi dintre ei, tineri de 20 de ani. Ochi tulburi, fețe hăituite. I-am văzut și pe alții. Nu te priveau niciodată în ochi, ci pieziș, alunecos. Odată prinși, ceva murea în ei. Încemeneau, deveneau automate fără voință. Mînteau, dădeau adrese false, plîngeau că e vorba de o confuzie. Mai toți erau eleganți, bine hrăniți. „Împușcați-ne!” a fost un răspuns disperat pe care se vedea că l-a dat o minte strîcată, că înfruntarea cu noi și înfrîngerea le-au vătămât resorturile interioare”.

„Aveau un armament foarte divers. Gloanțe 5, 6, N.A.T.O. lungi, cu cap de oțel de foarte mare viteză și forță de penetrație ce provoacă dezastre anatomice. Cartușe explozive Dum-Dum, care n-au fost folosite împotriva oamenilor decît de fasciști în 1941, la Odessa. Dar și ei au renunțat, cînd rușii le-au răspuns cu același calibru. Lunete cu infraroșii, amortizor de zgomot și obturator de flacără la gura țevii. Am umblat pentru prima oară în viață cu un Magnum 11,43 care nu rănește, ci distruge. Aveau sisteme de transmisie necodificată dar cu frecvență variabilă, ce transmiteau fiecare cuvînt în altă frecvență. Chiar și U.S.L.A., trupe bine antrenate și înarmate, au rămas derutate de armamentul și maniera incredibil de antisocială a teroristului cecașist” (e bine de știut, trupele U.S.L.A., integral fidele poporului român, au fost intenționate și grosolan defăimate de securiști fanatici, tocmai pentru că erau valoroase. Nu au fost pregătite în nici un caz ca forțe de reprimare a civililor. Cea mai dramatică, mai tragică diversiune reușită a terorștilor a fost telefonul dat la M.A.N., în clipa cînd două blindate U.S.L.A., cu șeful de stat major, locotenent-colonelul Troșca Gheorghe, erau trimise în sprijinul acțiunii de curățire a Cimitirului Ghencea de fanatici. S-a întîmplat una din erorile războiului, tancurile și rafalele militarilor avertizați că-i atacă două blindate de... terorști, au curmat, dintr-o confuzie dureroasă, viața acestor luptători de elită. Acești tineri și familiile lor au dreptul la reabilitare publică post-mortem, ei au murit la datorie! n.n.).

„Nu luptau, ci vinau mișelește. Intrau pe frecvențele noastre, încercau să ne arunce unii asupra altora. Să ne împușcăm între noi. Trebuia să verifici de două ori fiecare ordin să nu fie o capcană. Pînă cînd și secțiile de miliție au încercat să

le învrăjbească. Noroc că oamenii și-au telefonat înainte de a se ataca”.

„Știți ce ne-a învățat bătaia pentru București? Că la armament modern se răspunde cu armament modern. La Brașov, de exemplu, armata a avut aruncătoare de grenade noi. Vă dați seama ce a însemnat ca vinătorii de munte să ocupe toate înălțimile din oraș, să localizeze toate ferestrele de unde se trăgea, iar tirul să arunce precis cite o grenadă? Teroristii s-au predat după primele explozii”.

„Știți ce venea dinspre ei, dinspre cimitirul unde se îngropaseră? Din balcoanele de unde trăgeau? Venea teama, teama de noi, ca un gaz. Puteam s-o mirosim. Îleșeau noaptea, din canale, pînă începea lupta ne era și nouă frică. Apoi, la primul foc, cînd ieșeam la bătaie, îi simțeam inferiori. Pitindu-se, cu psihologia șobolanului. Se furișau, făceau pe morții, trăgeau pe la spate în oameni fără apărare. Cunoșteau sentimentele umanitare ale soldaților și trăgeau dinspre mulțime sau de la cite un balcon, unde așezau o femeie, un bătrîn... fiind siguri că nu vor fi împușcați. Atacau la ore fixe, după un cod, probabil. Dar numai la adăpostul întinericului. Era un fel de disperare a unor oameni care și-au pierdut toate trăsăturile umane, ca și suportul de supraviețuire. Au pierdut! Au pierdut pentru că au crezut numai în frică”.

(Fragmente dintr-o discuție cu maior Sandu Ion, căpitan Anghel Eugen, Dabija Emil, Nicu Marcel, Popovici Sava, Leonte Gheorghe, Rusu Ion, locotenent-major Nistor Florin, soldați Ilarion Daniel și Cucu Emilian).

lată-i

AS fi vrut să-l fi văzut și dumneavoastră. Să fi avut puțința să-i privesc în ochi. Să vedeți dacă mai există ceva omeneș, să înțelegeți, să aflați dacă nu cumva, înspăimîntător, chiar acel ceva omeneș i-a făcut fiare. Dacă nu cumva chiar acea slăbiciune din noi e însăși fiara. Nu i-am văzut numai de aproape. I-am văzut „în acțiune”. Am privit pe terasa unui bloc în flăcări de lingă televiziune un ins împușcînd ca să fie împușcat. Am văzut o perdea mișcîndu-se la fereastra unui bloc din care un snop de gloanțe s-a înfipt în mulțimea adunată în Piața Palatului. Am auzit un trup căzînd înfundat de pe schelele unei macarale, la douăsprezece noaptea, pe Bulevardul 1 Mai. Am auzit o voce groasă, hîrîită, amenințîndu-mă, în noaptea de 8 spre 9 ianuarie. Și colonelul Mihai Negură i-a văzut. Erau prinși și închiși într-un beci. Nouă înși. Unul era ciung. Avea o bătătură pe gît, pe locul unde se freca cureaua automatului. Deși avea o singură mină, se dovedise un trăgător de elită. I-a întrebat: „Măi, vreau să vorbim omenește deși voi nu sinteți oameni. Mă, cînd ați văzut voi că armata și neamul sint una și că armata e a poporului, de ce-ați mai tras? Ce puteați voi cuceri de la o armată?” N-au răspuns. „Mă, voi sinteți convinși că altă viață nu există?” Vreau doi au afirmat din cap, un blond cu privire de gheață a zîmbit scurt. „Dacă da, nu era mai bine să vă predați voi, cu arme cu tot, și să spuneți ce-i cu voi și cu Ceaușescu? Ce v-a trebuit atîta singe, ce-ați vrut de fapt?” N-au răspuns. numai unul, spune colonelul, a scheunat prelung, jumătate a plîns, jumătate batjocoritor, pînă cînd Ciungul l-a scuipat și a tăcut.

31 decembrie, ora 24. E liniște în București. E ger. Zăpada acoperă orașul. Grupuri de oameni încotșmănați au ieșit pe străzi cu ceaiuri fierbinți și sarmale. Fac Anul Nouă alături de soldații și ofițerii armatei ce ocupă încă poziții de apărare în întreg orașul. Din tancuri apare cite o mină prudentă care la plînea și ceaunul, un abur ușor iese prin turela de oțel a blindatului. Nu se aud zgomote de petrecere, nu bubuie petardele și nici chiote de plugușor nu răzbat. La ferestre, pe străzi, pilpiie luminări. Nenumărate luminări. Orașul e încă apăsător de întuneric. Bătălia pentru București s-a terminat.

Radu Anton Roman

Copii, atunci v-au împins

Atunci, cînd pe clădiri mastodontice cu etaje suprapuse năzuirii edenice, timpă trona dilatată imagine cu rinjet, cu priviri luciferice, atunci v-au împins pe drumul sălbatec, slugarnic, de slăviri sacrilege, brațe oarbe, minți pribege, pe voi, fermecații de harpele închipușilor îngeri, să întîmînați cu chipul senin pentru tiranica sărbătoare despicatele limbi cu venin. Pe voi, pruncii cu chipuri Botticelliene cu visele virstei nălucite pe gene, cu obraji, în somn, mingiați de selenă; v-au împins cu brațele încărcate de flori spre înfurcatele limbi cu venin să întîmînați neștiutori ai morții fiori.

O, copii! spălați-vă mereu, obraji,

buzele

imbălate de șarpe, obraji voștri ce i-ar fi mușcat

cu ondulări tirite prin gînduri șerpoaica de mîrșăgună, ea, care ura, prin grai omenesc nu putea să și-o spună. Copii! suflați fermecate

de nevăzutele harpe vibrante de miinile închipușilor îngeri, spălați-vă obraji, spălați-vă buzele sortite să slăvească țăriile, muzele! Dar brațele ce v-au împins spre slăviri sacrilege

incremenirea să nu le deslege să putrezească să se facă scrum și tot n-or să îngroape tristetea

de-acum. Copii! spălați-vă obraji, buzele, mereu cu apa uitării ce ne-o dăruie Dumnezeu!

Radu Boureanu

oct. 1988

Asanarea și tămăduirea cuvintelor

LITERATURA maghiară din România își trăiește din nou și iarăși — pentru a cita oară, de-a lungul existenței sale de aproape trei

pătrare de veac! — zilele febrile, încercătoare ale reînceputului.

Orice reînceput se constituie dintr-un amalgam de ruptură și continuitate, în proporții derivate din starea lucrurilor, sub raportul istoriei (al istoriografiei literare). O anume trăsătură rămîne pereză înăuntrul procesului viitor, aluvionar, ca o evidență a literaturii și ca o componentă a conștientului: se certifică apartenența noastră, dimpreună cu profilele individuale-personale, cutate de istorie, ca ramură creativă, la literatura ce și-l recunoaște și și-l mărturisește drept

ancestru pe anonimul autor al Prohodului^{*)}. E însușirea definitorie ce se află la

obrisia tuturor reînceputurilor, dimpreună cu o indubitabilă convingere, potrivit

căreia faptele, evenimentele istoriei, ale prezentului, ale realității se pot (re)modela, cu condiția ca mai întii să le iei în

seamă.

Reînceputul, pe care-l trăim și-l exercităm, după izbînda revoluției poporului din România, ca toate renașterile radicale se anunță drept un proces complex și

unitar. Asaltul e ajutat cu piolet și pînțeni solizi: pe lingă noianul de amare

experiențe, dispunem de o seamă de scrieri produse în creuzetul rezistenței

spirituale, care îi dau glas pe măsură, precum și de conștientizarea conștientă, pă-

trătoare și apărătoare a valorilor lingvistice, estetice, morale. Așteptăm, îi ieșim în

întîmpinare cu fapte prezente celui timp-răgaz ce va fi menit excursului critic fă-

cut serios, în liniste, analize profunde

exigente, sub raport estetic-moral. Cu

nădejdea în viitor, îndrăznim să afir-

măm. În chiar cîlna de fată: în

anii din urmă, scrierile ce au binemer-

itat truda exegezei nu numai că au

semnalat deîngrijolada din sinul societă-

ții, starea nefastă de spirit ce predomina; ba mai mult, multe dintre ele au

devenit expresii ale opoziției, ale deza-

vării și refuzului modurilor de compor-

tament, modelelor de gîndire înregimentate, proorii dictaturii totalitare și pro-

pagate de aceasta. În marea lor majori-

tate, aceste scrieri au putut apărea în

străinătate, mai cu seamă în presa din

Ungaria, dar, chiar și așa stînd lucrurile,

și-au găsit ecou și audiență la un mare

număr de cititori-auscultători-spectatori.

În sertarele editurilor noastre, înainte de

toate la „Kriterion”. Iși așteaptă im-

primarea, desăvîrșirea prin trecerea în pa-

trimoniul obștii o sumă considerabilă de

astfel de creații de diferite genuri, gata

să fie trimise sub tipar. Cel mai imbu-

curător, dătător de încredere fenomen

este, bineînțeles, apariția unei întregi fa-

lange de scriitori, critici, esteticieni foar-

te tineri, extrem de dotați, ce dispun de

un larg spectru informațional și un ori-

zont cuprinzător și penetrant — pe care

o seamă de opreliști — instrucțiuni abe-

rantate, dar foarte metodice și persuasiv u-

tilizate, aveau rostul de a-l menține izo-

lați de atelierile literare — și care pot

fi antrenate pe dată în truda colectivă. Cu

toate pierderile dureroase, literatura

noastră trăiește, e vie; cărturarii auten-

tici, deosebit de sensibili la imperativul

ocrotirii integrității morale plămădesc

noile cadre de desfășurare ale vieții li-

terare, alcătuiesc forurile sale și puerd

să se adreseze direct, pe dată, să vor-

bească cititorului.

Cuvînt către cititori — pentru că se

poate și se cere, este nevoie a le vorbi,

a produce în folosul lor. Dictaturile tota-

litare și, în panoplia lor, cea de la noi,

care a frustrat de oxigen, atît în sensul

propriu, cit și în cel metaforic, aici, mi-

lioane de compatrioți, au manipulat cu o

agresivitate fără de pereche indivizii,

conștiințele umane, simțămintele și pasii-

nile lor, au decalibrat și răstălmăcit noțiunile, au măsliut valorile. Avem prilejul, putem să ne aducem contribuția la purificarea acestei atmosfere imunde, pline de miasme, otrăvitoare de cugete prin toate cuvintele noastre zise sau scrise. Omul călăuzit din interiorul său, spiri-ritul care raționează și acționează suveran, nu dorește să audă comenzi și direc-tive, ordine martiale: dimpotrivă, el așteaptă din parte-ne cuvinte-noțiuni ce-au trecut prin purgatorii, vorbe care și-au redobîndit nîmăa originară. Se cuvine să oferim solide puncte de sprijin pentru comprehensiune, pentru meditație asupra noțiunilor, modurilor de comportament proprii democrației, libertății, societății civile. De o deosebită importanță, consi-derăm noi, este detectarea antidoturilor eficace, tămăduitoare pentru focarele de infestare aparținătoare naționalismului, șovinismului, aroganței superiorității unui neam în raport cu celălalt. Nouă, maghiarilor din România, care am fost expuși încercării de a fi depozedați de identitatea de sine națională, ne revine îndatorirea de a coopera cu poporul român, cu forțele democratice române la decopertarea căilor ce duc spre propășire și conviețuire. La fel, și în această privință, validarea promisiunilor o constituie și trebuie s-o constituie măsura faptelor. Acum, lată, ni se oferă o nemai-întîlnită posibilitate: depinde de noi toți, în ce măsură vom putea-o folosi, ascultînd de porunca rațiunii lucide. Și din această pricină, trebuie să înțelegem că tot ceea ce s-a petrecut și se petrece în țara noastră, se constituie în parte integrantă a unui proces general activ în ră-săritul Europei, ce a avut la noi desinențe anume — preținzînd sacrificii grave — configurate de agresivitatea sis-temului totalitar. Colaborarea, înțelegerea reciprocă, complementaritatea, dorința de a deveni parte organică integrată Europei nu sint, deci, numai obiectul unei decizii, declarații programatice.

La urma urmelor, oricît de complicate și dificile ar părea îndatoririle noastre, este limpede: existența umană și cea socială trebuie să readucă în cadrelor, în vadaurile lor firești. Așa cum a constat unul din clasicii literaturii noastre, cu o jumătate de secol în urmă: Stalin nu este numele unui individ, este denumirea generică a unei îndirjiri, rupte de marile izvoare ale firii și tradițiilor umane. Al acelei teribile tenacități, al aceluia fanatism rupt de viață, care — adăugăm noi — a prigonit toate manifestările, cerințele firești ale omului, inclusiv dreptul la gîndire și la îndoială, declarîndu-le drept inamici.

Din toate colțurile țării sosesc vești dătătoare de încredere: renasc reviste, gazete, altele noi se întemeiază. În tărîmul culturii, al creației valorice, densitatea rețelei mijloacelor de comunicare reprezintă un indice al evoluției: ca să nu mai vorbim de faptul că, în larg aflîndu-se, navigatorul se orientează cu atît mai bine, cu cit deasupra creștetu-lui său se află cit mai multe stele pe bolta cerească.

Drept încheiere, dați-mi voie să pomenesc un amănunt doar părelnic de sorginte paleolingvistică-stilistică, și nu la obiect: o fac cu nădejdea într-un viitor mai blind. Potrivit dicționarului ce conține datele filologice-lingvistice continute în poemele lui Petőfi, cel mai de seamă bard al ideii de libertate universală și cel mai mare poet maghiar al literaturii universale a folosit, în poemele sale, cuvîntul revoluție în douăzeci și șase de rînduri; în timp ce de șapte sute cincizeci și șase de ori a asternut pe hîrtie cuvîntul viață. În schimb, termenul drag-dragă (atît în forma de substantiv, cit și în cea de adjectiv) apare de cinci sute optzeci de ori.

Gálfalvi Zsolt

În românește de TEODOR SUGAR

La A.T.M.

■ Cu o săptămână în urmă a avut loc la sediul A.T.M. adunarea membrilor Asociației (secțiunea teatrală) pentru alegerea Comitetului Frontului salvării naționale. S-au discutat, cu acest prilej, într-o atmosferă confraternă, problemele acute ridicate în ultimii ani în viața teatrelor, piedicile ivite în dezvoltarea activității artistice, anevoițele administrative, financiare, anchilozata politică față de tinerii actori, blocarea relațiilor între teatre. Funcționând în condiții precare, cu interdicții de intrare, dezbateri și alegeri, A.T.M. rămăsese cu doar trei persoane în Consiliul de conducere din cele 11 cit prevedea statutul, restul fiind personalități ale teatrului românesc demult decedate (George Vrancea, Costache Antoniu, Ion Dăciian ș.a.) Cu toate acestea, activitatea Asociației a reușit să dinamizeze, după cum s-a observat, viața teatrală a țării, printr-un sistem festivalier la care s-a încercat conectarea tuturor colectivelor artistice, prin schimburi de turnee între diferite echipe și vizionarea în colectiv cu critici, alți oameni de artă a unor premii din țară. Greutăților imense în desfășurarea unei activități normale, întâmpinate din partea fostelor autorități și a cenzurii, li s-a adăugat absența unei structuri adecvate, lipsind secțiunile de actorie, regie, scenografie, în componența A.T.M. nemaieexistând decât secția de critică teatrală și cea de păpuși. După alegerea Comitetului Frontului salvării naționale, participanții, reușind pe grupe profesionale au reconstituit birourile pe secții ale A.T.M. Toate secțiile își vor programa adunările generale ale membrilor lor, care le vor defini structura. În continuarea lucrărilor, vorbitorii au cerut viitoarei conferințe pe țară să propună transformarea A.T.M. în *Uniunea oamenilor de teatru*, organizație profesională cu un program bogat și complex și cu un statut care se va constitui pe baza sugestiilor membrilor din țara întreagă.

„Puțină retrospectivă”

● „Contemporanul” din 12 ianuarie continuă să publice capodopera dramatică a lui Marin Sorescu *Vărul Shakespeare*. În altă pagină, e o scrisoare către redacție a dramaturgului Paul Everac, *Puțină retrospectivă*, în care enumeră câteva zeci de piese de-ale sale situate, după părere proprie, în rezistență față de dictatură, până în cea din urmă clipă a anului, ultima fiind încredințată dactilografiei în decembrie, doar Revoluția împiedicând transcrierea mecanică, ea nemaiputând fi deci oprită doar pentru că nu era încă isprăvită. În multe — ne informează autorul — erau „mirabile predicții”. Coincidența celor două semnături din „Contemporanul” ar fi fost semnificativă dacă dramaturgul Paul Everac și-ar fi publicat tot acum, aici, părerea semnalată fostului Consiliu al Culturii despre caracterul „dușmănos” al piesei colegului său Marin Sorescu, denunț probabil atât de „solid” argumentat încât vicepreședinta de odioasă amintire Tamara Dobrin a interzis publicarea piesei. Mărturia lui Paul Everac despre grelele suferințe îndurate de el (în decembrie anunța patru premiere la București și se afla pe șapte afișe din țară) ar fi fost mai pasionantă dacă era completată cu republicarea articolului său mai vechi din „Contemporanul” prin care îl denunța autorităților pe tinerul regizor Dominic Dembinski pentru spectacolul său cu piesa *Conu' Leonida* față de reacțiunea de I.L. Caragiale — denunț în urma căruia tinerul regizor de la Constanța a fost anchetat de o comisie specială sosită din București în trunte cu Mihai Dulea, apoi de organele locale de represie (timp de patru luni), iar spectacolul interzis și premiul obținut la Festivalul de teatru scurt de la Oradea, anulat. Cum „România literară” a protestat atunci ar fi, probabil, atractivă și republicarea articolelor lui Paul Everac trimise revistei noastre (am fost obligați să le tipărim), în care ne acuza că servim interese străine, precum și răspunsul nostru, din care cenzura a extirpat trei sferturi. Alte memorii ale aceluiași autor împotriva unor critici, regizori, directori de teatre, actori, confrăți — trimise unde nici cu gândul nu gândiți, ar constitui un posibil volum de popularitate. E doar o sugestie.

R. R.

Ce trebuie să facem?

ÎN zilele care au urmat ieșirii din infern am traversat oceane de îndoieli, spaime, panică, procese de conștiință. Am plutit în derivă, fără busolă. Scurte momente de certitudine, guri de aer deasupra înaltelor valuri ale deznădejzii. Cum să mai trăiești ca până acum? Noaptea fără somn, zile de toropeală neputincioasă. De unde să începi? Și cum? Cum să speli într-o clipă, cum să cureți în câteva zile algele viscoase ale fricii, lășității, umilinței? Ne sint trupurile și sufletele chile de corăbii naufragiate, înțepenate în nisipul tărâmului abia întrezărit, pietrificate de scoicile moarte ale clipelor irosite, credeam, în zadar. Nu e o plajă lină acest pământ al făgăduinței. E încă un loc periculos, cu stinci ascuțite și ape care se zbat în vârtejuri. Dar putem striga, în sfârșit, „am ajuns!”

Ce trebuie să facem fiecare dintre noi? Să începem. Ne așteaptă universul neexplorat. Această lume nouă a libertății. O pădure tropicală, luxuriantă, cu nenumărate capcane și fiare necunoscute, sălbatică ale subconștientului nostru eliberat de teroare. O ameteală, o boală zănatecă, un drog. Abia ne ținem pe picioare și ne năpustim, fioroși. Abia învățăm să mer-

gem și ne așezăm, la start, ca alergători de performanță. Abia învățăm să articulăm un alt limbaj, scuipându-l cu silă pe cel de lemn, pentru a mesteca, stupefiați, alte cuvinte moarte, cu gust de carton presat.

„Unde să găsești cuvântul” și mai ales fapta „ce exprimă adevărul?”

Amintiri cețoase ale coșmarului din care nu înțelegem încă bine că am scăpat. Întii inconștientă, apoi compromis înregimentat, marș forțat al groazei. Apoi momentul acela fulgerător al revelației. Când am știut că așa nu se mai poate. Când am întors armele. Cu orice risc. Și în ultimii ani, tranșeele noroioase ale rezistenței epuizate, încăpăținate, sub tir continuu. Trebuie să se termine, trebuie! Apoi valul înalt, curat. Și trupurile jertfite ale inocenților. Cuvintele lor vor arde până la sfârșitul timpului în sufletele noastre.

Îmi amintesc iar. Sint douăzeci și unu de ani de atunci. 1968. Primăvara de la Praga ucisă sub șenilele tancurilor. O trupă de teatru din Cehoslovacia juca pe scena de la Majestic un mister, o nativitate. Cu umor, cu ironie caldă, cu farmec blind. Îngerul, un băiat înalt și frumos, o vestea pe Maria scoțind de sub un șortuleț brodat de ministrant o păpușă de rafie pe

care femeia o ascundea sub șortul ei. Rîdeam relaxați. Veneau multe femei cu păpuși de rafie legănate în brațe. Și — brusc — începea masacrul inocenților. Iar păpușile de rafie erau rupte, călcate în picioare, sub ochii noștri. Sala întreagă s-a repezit pe scenă. Plîngeam împreună cu actorii, ne îmbrățișam, ne sărutam. Un moment de solidaritate. 1989 — Timișoara, București, Sibiu, Brașov, Cluj, Genocid. Directive: „Trageți!” „Dacă nu puteți trage, treceți peste ei cu tancurile!” Masacrul inocenților. Prețul libertății de care nu avem dreptul să ne batem joc. Cum să trăim ca să nu ne fie rușine?

Înainte de bariera implacabilă a timpului oprit în loc, a timpului veșnic în jurul căruia clipele se scurg, cernite, repetam un spectacol *Merlin* de Tankred Dorst. O piesă frumoasă, generoasă, crudă. Dar ce mai poate fi astăzi crud „la teatru”? O piesă despre utopia ciclică a istoriei. O piesă despre omul disecat în amfiteatrul istoriei, pe masa rotundă a istoriei. Dar ce om confecționat din material plastic mai poate să provoace o reacție în momentul teatral al „viviseției”, cînd astăzi stăm cutremurați de groază în fața groșilor comune, reale, ale ororilor viviseției la Timișoara? Cu ce mai poate concura acum teatrul adevărului vieții?

Voi începe, probabil, un film despre Toma Caragiu — 1977, an rău. Spiritul Actorului răscind pe o scenă care îl așteaptă mereu ca în „Teatrul insingerat”. Și atunci erau luminări și flori pe ruine.

Acum însă, anul acesta, de acum înainte, rostul nostru, al celor ingenucheați în fața luminărilor și florilor, și cuvintelor de pe străzi, din piețe este să *facem* lumea pe care au dorit-o ei, inocenții, murind, nemuritori, atât de simplu. Decembrie 1989. Copiii cu luminări pe treptele Catedralei din Timișoara, pentru morții lor. Rafale. Copiii secerăți. Iar ușile Catedralei nu s-au deschis pentru ei.

Noiembrie 1971 — Varșovia irizată în flăcările luminărilor de ziua morților. Slujba din Catedrală pentru sanctificarea vicarului ucis la Auschwitz.

Ianuarie 1990. Recviem pentru copiii noștri sfinți. Să nu se mai întimplă asta niciodată, niciodată, oameni buni cum să facem ca asta să nu se mai întimplă niciodată?

Cătălina Buzoianu

Tudor MĂRĂSCU:

„Realizăm proiecte nesperate”

Din Piața Palatului, unde s-a aflat de la primele ore ale Revoluției, regizorul Tudor Mărăscu a trecut cu tot atita energie, după săvîrșirea ei, la conducerea Comitetului Frontului de Salvare Națională al Teatrului Giulești, convins că măsurile trebuie luate rapid, pentru că o revoluție care s-a petrecut în 24 de ore presupune o dinamică la fel de fulgerătoare a tot ceea ce gândim și facem. L-am întrebat: cu ce ați început îndreptarea situației la teatru dvs.?

— Cu reconsiderarea vechiului repertoriu. Am eliminat unele piese care nu au nici o legătură cu ceea ce vor oamenii acum și cu ceea ce simt ei. Curînd vom da drumul la spectacole, dar încă este prea frig și nu putem osîndi publicul să-l suporte. Le vom juca doar pe cele care ne-au făcut cinste. Dorim și sperăm să reușim a face un repertoriu pe profilul teatrului nostru. Din fericire, venind regizorii Mircea Marin și Dragoș Galgoțiu la noi, putem discuta suita de titluri ce vor sta la baza spectacolelor care să ne reprezinte trupa dar și opțiunile și platforma acestor regizori.

— Momentul pe care-l trăim presupune în primul rînd schimbarea sistemului de gîndire, o libertate mai mare de acțiune. Cum vă gîndiți să le obțineți?

— Pînă acum nu am reușit să pun *Vișul* unei nopți de vară de Shakespeare, pentru că pur și simplu nu am fost lăsat să o pun, deși eram în repetiții avansate. Nu a plăcut modul în care gîndeam. Mă gîndesc și la *Ubu Roi* de Jarry, dar în această privință nu sint încă hotărît. Prea este acut momentul. Ceilalți doi colegi ai mei, intrați de curînd în teatru, vor monta *Faust* de Marlowe și o premieră absolută, probabil cu o piesă de Tudor Popescu. Vechi direcție difuza sub aspectul normal al promovării dramaturgiei naționale tot felul de subproduse și dramatizări făcute de oameni necalificați, care, puse în scenă de aceiași neprofesioniști, nu însemnau nimic pentru teatru. Gîndiți-vă la *Jean*, fiul lui Ion și la *Arta conversației*. Alte spectacole erau eliminate pur și simplu pentru că nu erau înțelese de conducere. Mă gîndesc acum la *Wojzek* montat de Alexa Visarion și la *Zidarul*, montat de mine, suspendate după câteva reprezentări. Acum, însă, teatrul are o trupă de patru regizori care vor aduce premierele

așteptate, vor exclude amatorismul. Și noi, și actorii vrem să lucrăm serios și cred că lucrurile se vor schimba esențial, pentru că, dincolo de calificarea profesională, există un gînd artistic, unul cultural care ne va ajuta să transformăm într-o instituție demnă teatrul de la Podul Grant.

— Aveți vreo inițiativă care să releve rapid Teatrul Giulești?

— Una ar fi inițierea teatrelor „gemene” cu cele din Toulouse și Montpellier.

— Deci un permanent schimb de spectacole...

— Exact. Turnee reciproce cu spectacolele noastre. Ar fi un proiect care trebuie cit mai repede pus în practică. Ne dorim imens un director care să fie și om de cultură dar și o capacitate organizatorică pentru a ne scoate teatrul din impas. Ne preocupă, de asemenea, scena de la subsolul sălii Majestic pe care vrem să o renovăm și, împreună cu cea din Grant, de aceeași dimensiuni, să le oferim studenților de la regie pentru a-și putea face aici spectacolele. Ar fi interesant ca în aceste săli să se dezvolte un teatru experimental în cel mai bun sens al cuvîntului și să se deschidă astfel perspective largi mișcării noastre teatrale. Mă bazez mult pe aportul tinerilor în această mișcare. Le voi lesni accesul la scenă, mai ales că atît eu cît și Dragoș Galgoțiu cunoaștem studenții și putem să-i ajutăm. Este foarte important să nu lucrăm cu formule fixe, ci cît mai divers: noi ne vom strădui să realizăm o circulație a regizorilor și a studenților cît mai susținută.

— Curînd teatrele vor fi probabil decentralizate, ceea ce va duce la o mai bună administrare și coordonare a activității lor. Ce particularitate ar putea căpăta acest lucru în cadrul Teatrului Giulești?

— Avînd patru scene cu destinații și repertorii diferite, voi pune în practică un proiect mai vechi, cenzurat de doamna Elena Deleanu, fosta directoare. Luînd în considerație experiența mișcării teatrale din alte țări, de exemplu din U.R.S.S., vreau să facem ceea ce ei au reușit cu teatrul *Taganka*.

Acestea sint teatrele de la marginea orașelor care, pentru a atrage publicul, aveau un repertoriu și puneri în scenă deosebit de originale și foarte diferite de teatrele importante ale orașului, astfel că cea mai mare solicitare de bilete acolo

era. Am propus și eu acest lucru pentru săliile din Grant, dar nu s-a aprobat pînă acum. În final, aceste săli vor avea o altă destinație repertorială decît săliile de la Majestic. Încercăm, de asemenea, să readucem în teatru oamenii obligați să se pensioneze, cum a fost cazul lui Ștefan Mihăilescu Brăila. În concluzie, sperăm să dăm personalitate teatrului nostru.

— Sînteți profesor asociat la Institut, la Catedrală de regie. Studenții nu sint mulțumiți de toți profesorii lor. Credeți că au dreptate?

— Aproape sută la sută, atunci cînd vor ca la catedrală de film să le vină profesori ca Dan Pița, Mircea Daneliuc, Alexandru Tatos. Dar mai sint și inconsecvențe pe care nu mi le lămuresc. Oricum, au spirîrit fierbinte și eu am încredere în ei.

— Se preconizează mărirea numărului de studenți la actorie?

— Fără discuție. Am avut o convorbire amicală cu domnul M. Șora, ministrul învățămîntului, și i-am spus cîteva lucruri despre instituția noastră școlară. Urmează să revin cu amănunte, discutînd mai întîi cu studenții și cîzînd de acord cu ei. Trebuie să înceteze marginalizarea I.A.T.C. față de celelalte institute de același fel din Europa. Întentionăm să facem un schimb fructuos cu alții și în această direcție.

— Știm că și la A.C.I.N. au avut loc revizuirii esențiale. În ce au constatat ele?

— Au fost eliminați oameni care nu corespundeau moral și artistic. S-au cerut propuneri regizorilor, cărora li s-a permis să facă fiecare cîte un film pe an. Ceea ce a fost nemaipomenit, e că aceste propuneri s-au rostît pe loc, deci fiecare dintre noi știa perfect ce ar fi vrut să facă. Să sperăm că acum, nemaifînd cenzurați de C.C.E.S., iar casele de filme cîștigîndu-și autonomia, vom face filmele pe care le dorim de-o viață.

— Dumneavoastră ce scenarii ați propus?

— Unul după romanul scriitorului arădean Gheorghe Schwartz, *Spitalul*, și altul după Al. Sever, *Impostorul*. Sint vechi gînduri ale mele, și nu speram să le mai înfăptuiesc...

Convorbire realizată de
Liana Cojocaru

În căutarea democrației

— Comitetul provizoriu al cineaștilor, din care faceți parte, stimat Stere Gulea, a avut o primă întâlnire cu ministrul culturii, Andrei Pleșu ?

— Da, în esență am venit cu propunerea ca toate structurile cinematografiei să aibă autonomie și funcționalitate nedirijată. Toate propunerile noastre de reorganizare a cinematografului vin din preocuparea de a-i asigura filmului românesc un nivel cu adevărat cultural și formativ. Am aflat la Andrei Pleșu aceeași dorință de a întemeia pe principii valorii cultura română.

— Care „criterii de existență” vi se par cele mai semnificative în materie de viață cinematografică ?

— În primul rând criteriul moral. Unii cinești au acceptat să facă absolut orice fel de filme, alții au preferat să nu lucreze ani de zile, iar atunci când au făcut-o și-au oferit minimă consolă de a face filme prin care poporul să nu fie mintit. Apoi, deloc neglijabil în cinematografie este criteriul comercial. Va trebui păstrat un echilibru între comerț și

artă. Grijă noastră este aceea de a nu ajunge în situația în care criteriul comercial să regleze în exclusivitate mecanismul. Criteriul comercial nu trebuie să poată funcționa în nici un caz ca „scuză”. Nici în filme, nici în revista de specialitate, „Cinema”, revistă care a alăturat criteriul comercial criteriilor de fond care i-au ghidat activitatea: conjuncturismul și oportunistul. Nemulțumirile mele față de revista „Cinema” nu sînt personale, ațutudinea nu se poate limita la cit te-a lăudat cineva. Am să împut revistei „Cinema” faptul că a practicat intenționat confuzia valorilor. Într-o situație în care nu a existat decît o singură revistă de specialitate, a proceda astfel mi se pare o mare vină. Atît față de domeniul pe care-l reprezintă, cit și față de spectatori. Revista nu numai că nu a avut un rol formativ, dimpotrivă, a avut unul destructiv. Dar, în ultimă instanță, toate criteriile se leagă de unul singur : criteriul moral. Să nu uităm, în același sens, că există atîtea filme care au inoculat unor generații întregi tot felul de mistificări ale istoriei. Vezi și numeroasele „filme inspirate din Istoria Partidului Comunist Român”. Care istorie ? Cită ? Cită, în afară de aceea umflată cu pompa ? Dar, apropos de comunism, putem să ne referim în pagina de cinema la politică ?

— Putem să ne referim la orice. Ori-cum, azi totul e politică, inclusiv acel „fără politică”.

— Aș vrea să atrag atenția asupra unui pericol : acela al întoarcerii la modalitățile și dogmele comunismului. Poate mă înșel, dar, miroase așa ceva. Am observat tendința de a restrînge la 25 de ani de ceausism problema unui întreg sistem, tragedia a 45 de ani. Încercarea de a restrînge revoluția doar la regimul Ceausescu este o manevră pentru a salva comunismul. De fapt, după părerea mea, catastrofa a început în 1938, în momentul în care în România s-a instaurat dictatura lui Carol al II-lea. De atunci, istoria noastră nu a fost decît un șir de dictaturi. Revoluția a pus sub semnul întrebării nu dictatura lui Ceausescu, ci sistemul comunist. Nu stalinismul sau ceausismul sînt în discuție, ci comunismul, care produce, invariabil, asemenea monștri. Apoi, orice s-ar spune, comunismul nu a avut legitimitate în datele reale ale României dinainte de război. Comuniștii erau o minoritate. Comunismul ne-a fost impus după război în condițiile pe care le știm cu toții. U.R.S.S. ne-a impus un sistem social-politic străin. Poporul român a plătit cu sînge ca să scape în primul rînd de comunism, de o formă de guvernare străină lui. Eu provin din țărînimă, dușmanul cel mai mare al comunismului a fost țărînimă, iar dușmanul cel mai mare al țărînimii a fost comunismul. N-am putut niciodată să ader la un partid care mi-a provocat o traumă, o rîntură interioară. Atîta timp cît se încearcă o cosmeticizare a comunismului, nu există garanții că nu se va ajunge tot acolo. Să nu uităm cît de grave sînt prejudiciile mo-

rale aduse de comunism identității noastre naționale, îndoiala, neîncrederea pe care a sădit-o în noi înșine, în datele noastre, în resursele noastre; ajunse să ne fie rușine că sîntem români. Revoluția a venit în al doispzezecelea ceas, ca să ne redea identitatea. Revoluția a făcut din nou România independentă. Am sentimentul că în declarațiile unor membri din conducerea Frontului — în special ale domnului Silviu Brucan — există un reflex al practicii și gîndirii de tip comunist, fie el reformator.

[O mențione, credem, necesară : interviul de față a avut loc în ziua de 10 ianuarie ; de atunci, se știe, „datele problemei” s-au mai nuanțat...]

— După părerea mea, România, prin revoluția ei, a depășit, pe drumul democratizării, stadiul în care se află Uniunea Sovietică și alte țări din Est. Și nu cred că noi trebuie să ne realiniem, să acceptăm niște limite sau să ni le impunem singuri. Evident, eu l-aș fi votat, dacă aș fi avut posibilitatea, tot pe Gorbaciov ca „omul deceniului”, datorită rolului său covîrsitor, hotărîtor, în eliberarea Estului. Dar revoluția din România a sărit niște etape și ceea ce face acum conducerea actualului Front este, cred eu, să dea înapoi. Frontul începe, treptat, să se supună unor limite, unei reajustări a vechiului sistem. Apoi, o altă problemă : nu am înțeles la început că Frontul are ambiții de natură politică. Acum am auzit declarații că participă la alegeri. Din cine este compus ? Cam prea mulți oportuniști sînt incurajați de indecizia politică a Frontului. Sub pavăza Frontului conștinuă să se manifeste, în bună parte, vechile structuri, felul de a conduce al sistemului anterior. Dacă Frontul se consideră partid, s-o spună limpede, să aibă un program ! Am auzit declarații că Frontul nu e partid politic, dar, în același timp, se declară, totuși, de orientare de stînga și intenționează să participe la alegeri. Am înțeles Frontul ca o sumă a tuturor tendințelor și aspirațiilor politice ale momentului, și ca o etapă de tranziție, necesară pentru a asigura funcționarea statului pînă la viitoarele alegeri. Cred că nu este corect ca Frontul, care conduce acum, să participe la alegeri. Membrii Frontului pot avea opțiuni politice absolut libere, ca orice cetățean. Mai cred că actualii conducători ai Frontului ar trebui să nu dea înapoi revoluția și să poartească cu mai puțină prudență la realizarea unui sistem pluripartit. Un sistem democratic, în concordanță cu sistemele democratice din lumea civilizată. Sigur, nici un sistem politic nu e fără cusur, fiecare prezintă dezavantajele sale. Dar democrația asigură un echilibru, posibilitatea corecturilor din mers. Și exercițiul acel control necesar, ca să nu se mai poată ajunge la anomalii de tip dictatorial. Este important, cred, să continuăm, adaptînd la realitățile României anulul 1990, ceea ce se pornise la noi între cele două războaie. Trebuie, însă, să li se acorde tuturor partidelor posibilitatea de a avea acces egal la toate mijloacele de mass-media. Televiziunea trebuie să fie, nu numai în declarații, ci și în fapt, imparțială. Am auzit și voci care invită toate partidele să facă parte din Front. Să ne amintim ce s-a întîmplat în '45, cînd s-a făcut Frontul Democrat Popular, cînd partidele istorice au fost invitate să facă parte din Front, și cînd, cu metode stalinisto-comuniste, au fost rase toate partidele ! Este același pericol potențial și în momentul de față.

— Vă obsedează ideea că „istoria se repetă” ?

— Da. Dar dacă unii își imaginează că istoria chiar se va repeta, se înșeală amarnic. Pentru că poporul român a învățat, sînt convins că a învățat, că nu trebuie să se mai lase manipulat și că nu trebuie să mai fie îngăduitor. A bătut din otrava asta o jumătate de secol. Ajunge !

Interviu realizat de
Eugenia Vodă

„Film”

● Film, revistă a cineaștilor din România, cuprinde în primul său număr Declarația-program a Comitetului Provizoriu al Cineaștilor, constituit la 24 decembrie 1939 și din care fac parte Mircea Daneliuc, Vivi Drăgan Vasile, Stere Gulea, Florin Mihăilescu, Dan Pița, Victor Rebengiuc și Alexandru Tatos. Gînduri și evocări ale unor cineaști și filmologi. Reportaje din locurile de luptă, semnate de cineaștii care au filmat acolo. Fotografii-document Un Dosar al demnității, cuprinzînd proteste ale cineaștilor împotriva cenzurii. Bilunar cu o ținută de campanie (4 pagini format ziar, în alb și negru), Film se dorește în

Jurnal de telefilm

● Simbătă la 2 noaptea, aud buletinul meteo la TV și mă invadează o impresie de necunoscut : în viața mea parcă n-am auzit, la ora asta, un buletin meteo la TV ! La 60 de ani, să pui, deodată, mai toate cele vitale sub semnul lui „pentru prima oară...”, „niciodată...”, „parcă...” — un demers spre un destin. ● „Superman” — din cite am putut reține — mi-a plăcut mai mult decît „E.T.” ; mi s-a părut mai vesel, mai aiurit, ceva mai spectaculos ; dar, hotărît, nu am avut toate circumvoluțiunile pentru ei ; m-am bruiait tot timpul, spunîndu-mi : „Superman ? E.T. ? Uită-te la tine și mai bine taci !” ● Noul generic al Telecinematicii începe cu Buster Keaton ; Malec, impasibilul, chipul de gheață pe care nu poți citi dacă ride, plînge sau disperă. Vine vremea lui ? Se știe ceva ? ● Cînd Papa se infuria pe Michelangelo nu-i spunea vorbe mari sau „eterne” ci doar că e obraznic ! ● Nici Superman, nici extraterestru, sînt pe o bucată de pămînt unde am de trecut de la o stare de ponderabilitate la o alta, de la o gravitație la o gravitație necunoscută : am de trecut de la o dictatură la o aventură, cum numesc cunoscătorii libertatea. ● Sorescu zice că cea mai cutremurătoare imagine văzută de el în aceste zile a fost un om de zăpadă cu cruce ; apoi că cele mai periculoase schimbări nu-s cele la față ci pe față ; pe urmă — ca și Kányády ca și mine văzînd „Dictatorul” — gîndește că va fi foarte dificil pentru scriitori să treacă de „etapa esopică” ; ca să vezi ! ● Se poartă Sorescu nu poate uita „etapele” ! ● Se poartă spune că sîntem în trecerea de la imperiul Securității la o insecuritate economică, politică, psihică, morală pe care nimeni din lumea asta, ca de obicei, nu ne poate învăța cum s-o depășim ; căci nimeni — în afară de noi — nu a trăit cu și sub „ăla micu” spaimele, umilînțele, tresărîrile de curaj, tăcerile cînd de rușine, cînd de protest, la fel de dureroase. ● Verva din ghicitoarea de pe zidul Universității, lîngă atîtea luminări : „Cine-i mic și dă din mină, avînd 4 la română ?” ● Chipul desfigurat al unei fete de la „Unirea”, la zero grade — „raionul cosmetic”. ● Cum să-l extirpăm din biografia lui vocabularul nostru, cum să abolim „structurile clanului” (expresie și ea, vai, alit de ceaștoasă !) din structurile noastre mentale și din reflexele cotidiene, acestea nu vor dura o zi — cit răsturnarea propriu-zisă — ci, probabil, un alt deceniu nu mai puțin obsedant. O să ne descurcăm printră atîtea decenii și obsesii, evitînd eroarea (și teroarea !) amalgamării lor ? ● Moment de înaltă intelectualitate : chinuitoarea emoție a lui Mircea Martin de a vorbi, după Noica, despre Eminescu ; și chinuitoarea lui încordare de a ne explica manipularea „Doinei”. ● Revoluția poate veni printr-un miracol, democrația nu ; îmi este de ajuns să văd cu ce rapiditate se poate trece de la „sus !” la „jos !” ca să înțeleg că nu mă găsesc deocamdată la nici o lecție de democrație, nici la prima, nici la a doua ; viteza în huida imitală și adeziuni, în suspiciuni și grosolăniile una din cele mai tipice reacții ceaușiste : de sus pînă jos, de la stăpîn la slugă, un întreg regim, înainte de a porunci și interzice, injura ! ● Manolescu, cu un extraordinar charism telegenic — atenție, problemă grea pentru toți cei interesați ! — vorbește despre cenzură și rezistența intelectuală ; precizează, calm și uluitor : „eu n-am făcut parte din această rezistență !” ● Înțeleg : e detestarea „fitanției” de după revoluție, e refuzul — singurul convingător — al marilor dezinvolturi, după o abjecție trăită solidar ; îl înțeleg ca unul care știu cum arăta, la „România literară”, un 7, un 26 ianuarie și ce mai apărea de-a lungul anulului ; n-avem cu ce ne mindri, dar — slavă domnului ! — alternativa nu ne e rușinea ; ci această decență, în nici un caz confortabilă. ● Și o vorbă normală : „Ți-a plăcut filmul de duminică seară ? mie — nu !”

Radu Cosașu

Radio

■ Răspundem în această rubrică, dedicată de acum înainte în exclusivitate radiofoniei, invitației redactorilor noii serii din „Radioteleviziunea Română Liberă” (an. I, nr. 1, 8—14 ianuarie 1989, p. 2) de a comenta proiectul unei scheme-cadru gîzduind emisiunile zilnice, proiect reluat, cu precizări suplimentare, în numărul 2 al publicației. Este o schemă „de urgență”, desigur provizorie, din care, în acest moment, programul 3 lipsește cu desăvîrsire, parte dintre atribuțiile sale fiind preluate de canalele I și II. O schemă în mișcare, deci, instituind, totuși, în cazul programului literar asupra căruia ne oprim cu prioritate aici, o anume ordine, destul de ușor de observat. O primă constatare : deocamdată, toate emisiunile acestui sector radiofonic pot fi audiate numai pe programul II, după un orar stabil de la o zi la alta : 8,30 (poezie românească), 12,00 (Lecturi în premieră, Permanența clasicilor, Dialoguri culturale), 17,00 (Actualitatea literar-artistică, de luni pînă sîmbătă, iar duminică, Revista literară radio), 19,00 (Înțelegem, bilunar, luni, Studioul de poezie

Program provizoriu

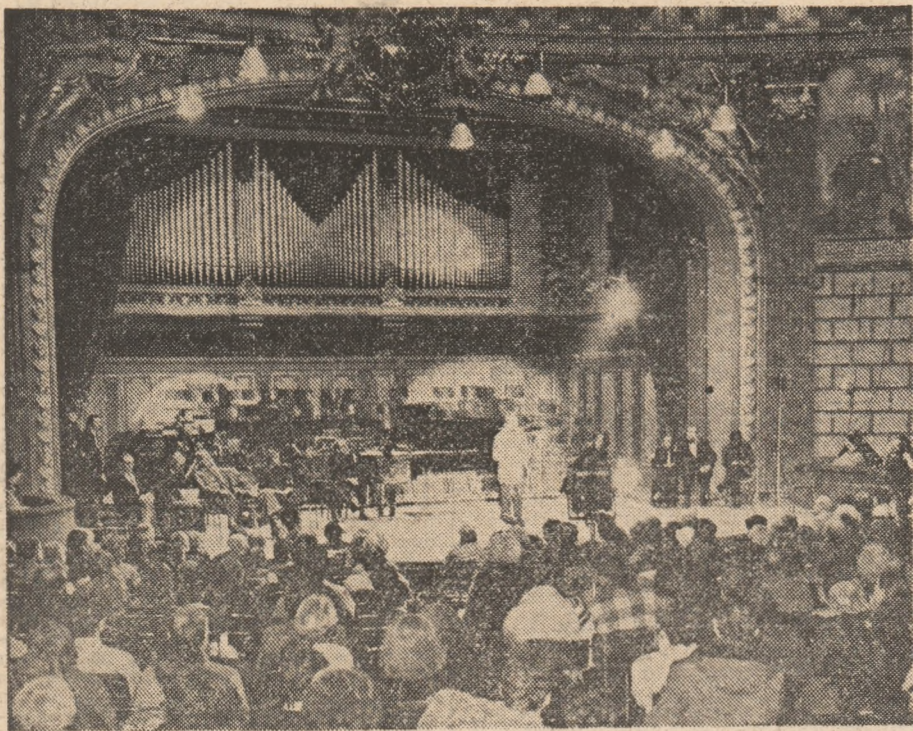
Iar joi, Dicționar de literatură universală), 20,15 (Tineri scriitori, Carte frumoasă, cîste cui te-a scris, Înregistrări memorabile din fonoteca radioului, Scriitori la microfon, Atlas cultural) și 22,15 (poezie universală). Pe de o parte, însă, vîduvirea completă a programului I de orice informație sau comentariu privind literatura iar pe de altă parte difuzarea unui set important de emisiuni radiofonice (de la ora 20,15) paralel cu una dintre cele mai fierbinți serii t.v., seria de Actualități, sînt decizii asupra cărora trebuie să se mediteze și să se revină. A doua constatare : cu excepția Înregistrărilor memorabile nu am găsit o altă emisiune care să se bucure de avantajul reluării într-o altă zi și la o altă oră. Așadar, redacția nu ia în considerație, cu urmări pentru ambele părți, ritmul atît de diferit de viață și muncă al auditorilor. A treia constatare : în afară de Revista literară, ce beneficiază de 40 de minute de emisie, tuturor celorlalte rubrici le sînt rezervate 10—20 de minute. Puțin, prea puțin pentru serii radiofonice menite să realizeze investigații de profunzime,

singurele capabile a concentra interesul general, și nu priviri grăbite, de suprafață.

■ În ceea ce privește teatrul radiofonic, propunerile (provizorii) din schema-cadru ni se par inacceptabile. Față de 6 (șase) spectacole în 7 zile, plus teatru serial în prima săptămînă a fiecărei luni și cel dedicat tinerilor duminică dimineață, cum ne obișnuisem ani de-a rîndul, găsim acum 2 (două) spectacole (miercuri, duminică), plus teatrul pentru copii. Reducția este absolut nejustificată. Larga audiență a repertoriului radiofonic ce a cuprins, printre altele, spectacole niciodată jucate pe scenele țării, reunind, de atîtea ori, apoi, pe cei mai de seamă actori din toate generațiile în distribuții „de aur”, rolul său activ, eficient în orientarea opțiunilor publicului larg, în informarea și formarea lui sînt argumente pentru locul de prim plan al acestui sector artistic în ansamblul transmisiunilor zilnice. Acest loc nu trebuie, cu nici un preț, pierdut.

Antoaneta
Tănăsescu

Timpul reconstrucției

Ateneul Român, 14 ianuarie 1990

Speranță și utopie

CLIPA de azi poate fi asemănată ieșirii din catacombe. O ieșire ce nu va putea deveni o spectaculoasă explozie sau o jubilativă paradă a unui tezaur uitat. Ieșirea autentică se va face firesc, cu respirație largă și bunăvoință. Vom avea atunci câteva semne:

— ceea ce era înțeles, dincolo de lapidara scriitură a imaginii, sau pierdut în hățișul de pseudo-imagini, va putea fi rostit fără echivoc;

— ceea ce primea doar lumina tainică a spiritului va trebui să iasă în lumina zilei. Lumină tăioasă, ce nu iartă nici umbra. Cîți oare, din cei care vom fi rămas, vom putea suporta clipa aceea expiatorie cînd nu va mai exista adăpostul penumbrei?

— ne vom putea privi de această dată în ochi, fără putința disimulării;

— din spațiul restrîns al supraviețuirii vom pătrunde în spațiul infinit ce ne-a fost dăruit spre a ne desfășura în maximă anvergură. Nu vom mai trăi în strimtoarea închisurii, plămînd în mic cetățiu ideală sau crimele de apocalipsă. Zidirea noastră se va putea proiecta pe marea zidire a lumii.

Cuprinși, așadar, de lumina cea neiertătoare, va trebui să evaluăm cu luciditate tot ceea ce s-a întâmplat în răstimpul devastator al neadevărului;

— a existat neîndoielnic fenomenul supraviețuirii, al verticalității menținută în credință și privațiuni. De la zîmbetul tragic al maestrului Baba la austeră simplitate a lui Florin Mitroi, de la labirintul terifiant al plămîuirii lui Mapo la strigătele sau refuzurile brutale ale tinerilor, o falangă a bunei credințe a supraviețuit cenzurii și persecuției;

— a existat în aceeași vreme renunțarea și degradarea. Același temel al supraviețuirii, împreună cu păcatul descumbrării i-a silit, poate, pe unii să depună armele.

A existat, însă, și partea de umbră a celor de la suprafață: pervertirea. Nu există oglindă mai necrutătoare decît clipa aceasta a adevărului, tăcerea apăsătoare ce urmează ieșirii la lumină.

Dacă putem gândi la calea ce ne așteaptă cred că va trebui să dobîndim puterea de a suporta haosul, cearta aceasta babilonică a valorilor care, bazate fiind pe exteriorități, nu se va ostoi niciodată.

Un răbdător efort de recuperare, sau

EPARCĂ înscris în destinul acestui loc ca oamenii să o ia mereu de la început. Legenda Meșterului Manole aici a fost să se scrie în chip imperios. Generațiile prezente, zguduite timp de 45 de ani de o adevărată tragedie națională, au dat un nou tribut de singe pentru ca o nouă Românie să se edifice. Să nădăjduim că această jertfă va fi ultima la temelia libertății noastre.

Acum, cred, este momentul reconstrucției nu numai în planul vieții materiale, ci, în primul rînd, în planul moral al ființei omului de aici.

Exemple că și în România au născut și nasc oameni adevărați nu ne lipsesc. Un Tuculescu, un Gheorghe Anghel, un D. Chiată, Pallady, Catargi ori Corneliu Baba, ca să numesc doar cîțiva mari artiști de după război, și-au păstrat demnitatea, au rămas neclintii în convingerile lor morale și artistice în vremuri grele, necedind presiunilor ori insidioaselor tentații. Pilda lor ar fi trebuit să paralizeze mercenarii, simbrășii răului din cultură, dar n-a fost să fie așa, din păcate, în multe cazuri...

În pofida citorva nămiți, cultura, spiritualitatea românească n-au fost totuși înăbușite, au continuat să existe. O rezistență surdă, adesea tragică a celor ce simțeau că pe umerii lor apasă răspunderea de a continua, a dus mai departe și a dezvoltat zestrea milenară a spiritualității românești, a făcut ca arta și cultura adevărată să viețuiască, să se perpetueze. Apărînd cultura adevărată, spiritualitatea, tradițiile acestui popor, se

apărau însăși făptura de duh a acestui neam, ființa noastră națională.

Impotriva unui adevărat program de nimicire a temelurilor noastre spirituale, oamenii de conștiință au opus singura armă care le stătea în putință: apărarea cu orice preț a valorilor spiritualității autohtone: credința, satul cu tradițiile sale multiseculare, arta și cultura adevărată, omenia. Porunca celor morți întru păstrarea zestrei de duh a neamului a fost mai puternică decît disperata, diabolică perseverență demolatoare.

Acum a sosit timpul reconstrucției. Începutul trebuie să-l facem cu omul pentru ca nicicînd, în această țară, să nu mai fie posibilă apariția specimenelor subumane.

S-au pierdut mari valori de artă, au fost distruse biserici de unică, incomparabilă frumusețe și valoare artistică — mănăstirea Văcărești este doar unul din exemple. Va trebui să le reconstruim pentru a le transmite urmașilor. E o datorie de conștiință.

Artă, cultura acestei țări vor trebui să reîntre pe făgașele firescului. Va trebui să începem cu restructurarea învățămîntului artistic: țara care l-a dat pe Enescu, Brăncuși, Lipatti, Tuculescu, Storin trebuie să-și deschidă larg porțile către talentele sale adevărate, să ofere șansa instruirii artistice a cît mai multor tineri. Dascălii lor vor trebui să fie adevărate repere exemplare.

Tradițiile vieții noastre artistice interbelice vor trebui restaurate, continuate, îmbogățite. Asocierea artiștilor va aduce, după afinități electice și de ideal artistic, vreau să cred, un aer proaspăt, adevărat artei noastre. Doar din confruntarea loială vor rezulta și se vor impune valorile adevărate. Marile expoziții colective vor trebui să pună în valoare adevărata diversitate de direcții în care este angajată arta noastră. Un muzeu al artei contemporane românești va avea menirea să valorifice această diversitate și această calitate a artei românești.

Nici o barieră artificială, falsă, nu va mai trebui să stînjenească realizarea și afirmarea marilor talente naționale.

Talentele românești, diseminate în chip dramatic în întreaga lume, își vor găsi aici mediul lor firesc de manifestare. Forta lor creatoare poate sluji din nou cultura românească și prin ea cultura universală.

Tinerii au de spus un cuvînt esențial în acest proces de restaurare a adevărului și valorii. Manifestările lor, sint convins, vor fi adevărate festinuri de inventivitate, îndrăzneală creatoare, spirit real novator.

Spațiul acesta tipografic este mult prea neîncălzător pentru a dezvolta ideile care mă animă acum, la început de drum, pe calea reconstrucției culturii noastre. Mă rezerv pentru alte prilejuri.

Voi rosti doar un gînd ce trebuie să ne anime pe toți: acum este momentul, prin fapta noastră chibzuită, să reîntărim între națiunile lumii cu drepturi egale, să reîntărim în istorie.

Dan Mohanu

Marin Gherasim

Muzică

Ștefan NICULESCU:

„Prin reîntrarea noastră în Europa...”

— Ce carențe din perioada fostei dictaturi ar urma să fie eliminate acum de lumea muzicală?

— Prăpastia spre care era împinsă inexorabil muzica amenințată atît instituțiile muzicale cît și pe muzicieni. Școala muzicală românească, socotită de străini printre cele mai bune din lume, începuse a fi sistematic demolată. Bunăoară, în învățămîntul mediu, muzica a fost redusă la o oră pe săptămînă și predată doar la clasele V—VIII. Multe școli și licee de muzică s-au desființat. Conservatoarele și-au redus catastrofal numărul de studenți și, prin urmare, de profesori. Repartizarea studenților în viața muzicală era deseori incompatibilă cu pregătirea lor, de unde consecințe nefaste în ulterioara lor dezvoltare. Absolvenților li se interzicea dreptul de a lucra în orașele mari, singurele dotate cu orchestre simfonice și instituții muzicale, care au o vitală nevoie de ei și doar în care s-ar fi putut afirma. Tineri instrumentiști, distinși cu premii internaționale, erau obligați să predea muzica în învățămîntul general. Cunosce un tînar compozitor devenit profesor de acordeon la o școală de arierați, iar altul pus să predea cursuri de trompetă, trombon, tubă etc. pentru înființarea unei fanfare la o școală profesională. Cu o asemenea politică, orchestrele simfonice, operele, conservatoarele etc. s-ar fi stins de la sine, datorită imposibilității de a mai angaja tineri muzicieni. În plus, diabolica idee a rentabilității era pe cale să le dea lovitură de grație. În toată lumea civilizată instituțiile muzicale sînt subvențio-

nate. Muzica sucumbă fără mecenat. Dar dacă orchestrații primeau totuși un salariu din ce în ce mai redus (pentru că „planul” de încasări era irealizabil, chiar dacă, prin absurd, s-ar fi concertat zilnic cu sala plină), în schimb muzica de cameră se făcea absolut gratuit. Am asistat la manifestări admirabile ale soliștilor sau formațiilor camerale, care cîntau fără nici o retribuție. Nimic nu-l oprea, nici măcar frigul iernii din sălile de concert, cînd, cu incredibilă virtuozitate, se cînta cu mînuși la propriu, special confecționate. Fără această îndrăzneală extraordinară, muzica n-ar fi putut supraviețui. Iar pentru creația muzicală, îndrăzneala privea îndeosebi evitarea oricărui compromis estetic, oricărui diminuări a profesionalității: era o formă ascunsă de protest, de opoziție, de salvare. Din păcate, însă, programările muzicii românești în concertele simfonice erau uneori arbitrare, lipsite de girul strictei profesionalități. Valoarea intrinsecă ceda locul titlurilor omagiale și accesibilității, de fapt accesibilitatea ignoranței, a inculturii, a prostului gust. O astfel de muzică nu convingea pe nimeni. Iar rezultatul nu putea fi decît confuzia valorilor, discreditarea pînă și a lucrărilor de excepție, mai ales pentru publicul nefamiliarizat cu muzica secolului nostru. Ar fi însă o gravă hotărîre de a reacționa acum la greșelile de programare din trecut prin eliminarea totală a creației muzicale românești din programele filarmonicilor. Dacă în ciuda măsurilor de exterminare de ieri, compoziția românească de valoare nu numai că a supraviețuit, dar a și reușit, cu enorme

dificultăți, să se afirme internațional, o asemenea interdicție ar fi de neînțeles astăzi în Europa cultivată.

Am spus că publicul nostru și, aș adăuga, orchestrele noastre cunosc mult prea puțină muzică modernă. În concertele simfonice se aude destul de rar Stravinski, Bartók, Prokofiev, Sostakovici. În schimb, Webern, Berg, Schönberg, Messiaen, Varèse, Xenakis, Stockhausen, Boulez, Cage, Ligeti, Berio și alții sînt total necunoscuți publicului filarmonicilor. Cum să apreciezi corect o creație nouă dacă n-o auziezi în raport cu cele mai izbitite lucrări contemporane?

— Ce ar fi atunci de făcut?

— Ar trebui să ieșim din izolare, să reînsuflețim contactele internaționale, să invităm la noi mari soliști, dirijori, compozitori, formații instrumentale și critici din străinătate, să programăm mai multă muzică din secolul XX, să cîntăm mai bine pe cea din secolele trecute, să facem din București un adevărat centru european al muzicii. Ar mai trebui să se înființeze și la noi un festival internațional de muzică nouă, pe care îl solicităm fără succes de peste un sfert de veac. L-aș ruga pe această cale pe dl ministru Andrei Pleșu să ne ajute la finanțarea și organizarea unui festival internațional de muzică nouă, eventual chiar în toamna acestui an, cînd sînt sigur că vor veni mulți muzicieni străini să vadă la fața locului miracolul românesc. Desigur, sînt multe alte greșeli de îndreptat în muzică. Să mai amintesc doar de obligația revitalizării Festivalului „George

Enescu”, de reîntrarea Uniunii Compozitorilor în fostul ei sediu de la Muzeul Enescu, de improspătarea cadrelor didactice de la Conservatorul din București cu tineri muzicieni bine pregătiți...

— Critica muzicală e unul din domeniile care s-au aflat, din multe motive, în suferință în ultimele două decenii. Cum ar trebui să se dezvolte această disciplină?

— Am să vă răspund cu o constatare de fond. Extraordinara dezvoltare a compoziției românești nu a împulsionat pe unii critici în a se consacra exclusiv judecării cu competență, cu har, fără complexe de inferioritate sau de superioritate, a creației muzicale contemporane, așa cum s-a petrecut la noi în literatură sau plastică. Nu e vorba de compozitorii sau muzicologii care, pe lîngă munca lor principală, se ocupă și de critică. Nu e vorba nici de critici specializați în arta interpretării muzicii. Compozitorii, muzicologii sau criticii aceștia apreciază deseori cu siguranță creația nouă și au fără îndoielă o funcție benefică. Dar o funcție pe care doar o suplinesc, pentru că titularii ei n-au ocupat-o încă. Iar titularii, repet, nu pot fi decît cei a căror vocație principală este critica muzicii noi. Prin textele pe care le-ar fi publicat în presă (după exemplul criticilor literare, de pildă), ei ar fi putut orienta atenția opiniei publice asupra valorilor muzicii noi, cîștigînd de partea acestei muzici dacă nu un public entuziast, cel puțin un public avizat, de care orice cultură are o vitală nevoie. E calea pentru ca selecția definitivă să se opereze cu timpul. Iar pentru a se dezvolta și a-și împlini menirea, criticii muzicale ar trebui să l se rezerve un spațiu intangibil în toate ziarele și revistele din România.

Convorbire realizată de
Costin Tuchilă

Monica Lovinescu și Virgil Ierunca

ACUM, cînd românii au trecut cu bine prin tragica încercare a revoluției din decembrie 1989, recitîndu-și libertatea după o jumătate de secol de dictatură și teroare, multe bilanțuri se vor trage, în țară ca și în lumea exilului: ce am făcut și ce n-am făcut sau cum am făcut și cum ar fi trebuit să facem. Fiindcă și eu am aparținut îndeajuns timp acestei lumi a exilaților, cred că pot să mă opresc, în oarecare cunoștință de cauză, asupra ei. Îndată după război, cită vreme se mai nutreau speranțele unei apropiate eliberări, activitatea publică a emigrației a fost primordială politică. Apoi, pe măsura pierderii speranței, s-a desfasurat în principal o activitate culturală. În ultimul deceniu, cu toate că — date fiind condițiile insuportabile din țară — emigrația română a sporit considerabil, această activitate culturală cred că n-a corespuns totuși importanței și numărului mare de intelectuali exilați în Europa apuseană sau pe continentul american. Deznădejdea de acasă s-a conjugat probabil cu lipsa perspectivelor de eliberare, evidentă pentru cei din exil. Acel descurajat și descurajant „nu se poate face nimic”, profund neadevărat, era pe buzele aproape tuturor, în țară ca și în afara ei. O torpore, o paralizie morală și istorică părea să cuprindă întreaga suflare românească. Doar activitatea posturilor de radio occidentale cu emisiuni în limba română mai întreținea, pentru cei rămași pe plajurile natale scufundate în întuneric, frig și mizerie teribilă, o pilă de lumină. Directorii plini de suflet și merituose formații redacționale s-au perindat de-a lungul deceniilor la **Free Europe**, perpetuînd cu devotament această lumină palidă însă vie.

Dar focarul puternic, ce nu se micșorează și nu pierce, prin transformări și etape, ca o permanență prin ea însăși, îmbietoare la viață, a rămas emisiunea literară organizată de Monica Lovinescu și de Virgil Ierunca. De multe ori, pot

să spun, pe cînd mă aflu în România, consideram această emisiune drept singurul noroc românesc încă scizibil. Nu numai din cauza calităților excepționale ale autorilor ei, ci și din pricină că singurul domeniu în care se mai puteau semnala fapte într-adevăr pozitive și chiar major și durabile pozitive, din țară copleșită de umilințe și nevoi, era cel al literaturii și artei. Monica Lovinescu și Virgil Ierunca sunt doi reprezentanți de frunte ai scrisului românesc. Cine a avut ocazia să-l și citească, cine le-a urmărit textele tipărite, mai ades în paginile admirabilelor lor reviste **Limite**, știe bine acest lucru. Cultura lor vastă și aplicată, cu minuție pusă la zi, conștiințiozitatea profesională și pasiunea de a se dăruia unei cauze nobile și drepte se împletesc, la Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, cu talentul literar și priceperea deosebită, capacitatea de a interpreta și a încadra istoric — toate acestea probînd o vocație superioară, fermă și decisivă. Nu vreau să mă refer acum la munca lor jurnalistică, profesată atît de cuceritor, la același nivel înalt, în care diversele departamente ale culturii, de la filosofie la muzică, sunt abordate cu sagacitate și competență, cu seriozitate extremă și distanță pigmentată de umorul ce descătușează ideile și le dă avînt, ci mai cu seamă la critica literară exercitată fără întrerupere ani și ani de-a rîndul și formînd una din cele mai vii tribune spirituale ale culturii române din vremea noastră.

Cred că nu a existat carte valoroasă publicată în România zilelor noastre, care să nu se fi bucurat de atenția și aprecierea criticilor literari Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Ascultătorii lor — pentru că din nefericire cititorii în țară ei nu puteau să aibă — au putut astfel să-și facă o imagine quasi-completă, cuprinzătoare și adecvată, a neștinsei și neabătutei creații spirituale românești, înfruntînd veacul atît de tene-

bros și de vitreg. N-a fost parcolă a întregului acestei creații literare pe care Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, în născuturii unui condei expert și experimentat, să n-o fi străbătut și cercetat cu răbdare și cu grija deosebită față de frumos și adevăr, contribuînd nu numai la recunoașterea valorilor, a împlinirilor, ci și la denunțarea imposturii, a necinstei, a non-valorii. Mai largă cunoaștere și cuprindere a fenomenului literar românesc, decît ei, nu cred să fi avut nici un alt critic din țară. Scrisul celor doi exilați din Paris a aparținut întotdeauna ținuturilor dinlăuntru ale spiritului românesc. Ei n-au scris niciodată din marginea sau dinafara acestui spirit, ci s-au situat mereu în miezul creației noastre literare, constituindu-se înșiși ca parte a acestei creații. Avem de a face aici cu unul din cele mai interesante aspecte ale realității literare românești din a doua jumătate a veacului 20.

Insemnată rămîind însă între toate mai ales împrejurarea că, prin cronicile și analizele lor dedicate cărților publicate în România, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca au întreținut, fără să ostenească vreodată, încrederea în capacitatea de creație intelectuală a neamului nostru. De atîtea ori cînd — sub avalanșe de întuneric și nedreptate — noi sufeream și deznădăjduiam, ei ne alinau suferința și ne risipeau zgura de pe pagina stropită cu lacrimi. Așa se explică faptul că aproape n-a fost scriitor român care să fi ajuns pe meleagurile Franței, în oricît de fugară trecere, și să nu-i fi căutat, să nu-i fi vizitat, spre a obține de la dînsii o confirmare și un impuls.

Astăzi, cînd am reîntors în sfîrșit în libertatea românească, a sosit — mi se pare — și clipa în care editurile noastre să ne pună la dispoziție opera lor, fiindcă ea se înscrie în tezaurul literar al României contemporane.

I. Negoîtescu

Flash-back

Rupturi ametoitoare

■ CE vom vedea și ce vom scrie de aici înainte? Iată întrebări care se pun de la o zi la alta și al căror răspuns pare să se schimbe mereu. Perspectiva fiecărui moment creează în noi rupturi ametoitoare. Cine eram și cum trăiam în urmă cu numai o lună, cine sîntem și cum trăim azi, peste o zi sau peste o săptămînă? Rămînînd aceiași, viața ne schimbă, ne absoarbe în vîltoarea ei alienantă, ne impune un alt metabolism spiritual. Se produce și în noi o revoluție.

Cinematografele au reînceput să funcționeze, programînd filme bune, uneori chiar capodopere, față de care avem tot respectul și care în urmă cu puține săptămîni ni s-ar fi părut cadouri de nesperat. Și totuși, aflulul spectatorilor nu este cel scontat. Cozile la bilete, care cu cîteva săptămîni în urmă ar fi debordat casele, nu se produc tocmai acum. Un fenomen ciudat, pe care prăpăstioșii, ori cei cu vederea scurtă, îl pun pe seama prudenței. Se tem, oare, unii, să treacă pragul sălilor de cinematograf? Sînt sigur că nu-i vorba de un refuz, ci doar de o altă alegere, de o nerăbdare, de o implicare mai bucurăsoasă în spectacolul evenimentelor de afară, de un fel de a spune că spectacolul artistic are nevoie de o altă respirație. Nu pot pentru moment să spun în ce ar consta ea, dar simt că este absolut necesară. Cred că trebuie deschise uși speciale spre publicul („public”, în cel mai nobil sens al cuvîntului) de afară, care este ocupat acum, în primul rînd, cu producerea istoriei, și trebuie ajutat să o facă bine. Am văzut, de pildă, la Ateneul Român cîteva manifestări de înaltă ținută artistică și care au făcut săli pline și entuziaste, fiindcă au știut să se lege prin toată ființa lor de fluxul evenimentelor. Un festival literar, cu scriitori demult neauziți, cu actori și muzicieni de renume, a insuflărit pînă la lacrimi și sublim sala adunată pentru a sărbători cel 140 de ani de la nașterea lui Eminescu. Suferințele poetului, atît de umilit de-a lungul deceniilor prin înghimărea lui la propaganda unei ideologii străine (suferințe culminînd prin înjositorul mod de a-l sărbători, în iunie 1989, centenarul), aceste suferințe, conectate la eroismul tinerilor din decembrie, au fost fundalul unui festival înălțător încheiat apoteotic. S-a mai desfășurat pe aceeași scenă, seria de concerte extraordinare cu recviemul lui Mozart, date în folosul Contului Libertății. Au fost, serî la rînd, ore de înălțare unică. Vibrînd ca o spadă, cu o înversunare sublimă, exaltînd gloria eroilor și în același timp recunoștința față de jertfa lor supremă, soliștii, orchestra și Corul Filarmonicii „George Enescu”, sub bagheta lui Cristian Mandeal, au fost la nivelul oricărei mari formații europene și au adus în stare de transă eroică pe miile de spectatori. Vor rămîne ca niște momente speciale în viața noastră de frecventatori ai sălilor clipele de reculegere din timpul „Lacrimosei”, cînd lacrimile din sală și din orchestră se amestecau, prelingîndu-se pe obraji, căzînd pe viori și dînd un sentiment de totală fuziune a vieții și artei. Lacrima sentimentală și cea de ordin estetic nu se mai deosebeau, și poate asta a dat unicitate serilor de la Ateneu.

Sînt sigur că și filmul va găsi, în aceste momente de reculegere și luptă, mijloacele prin care își va recuceri spectatorii, nu smulgîndu-l patosului, ci aducîndu-le patosul în sălile de cinema. Poate prin niște documentare ale zilelor din decembrie? Poate prin programarea mai grabnică a filmelor curajoase, interzise în trecut, sau a versiunilor integrale ale filmelor cenzurate? În orice caz, usa spre public, întredeschisă doar, sau deschisă spre acesta numai formal, va trebui să fie transformată într-o respirație vie, care să absoarbă în artă aerul zilei.

Romulus Rusan

Eugen Simion

„Aberațiile lui Lovinescu“

(Urmare din pagina 13)

matic sub răii auguri ai căreia stă întreaga lucrare. Interpretarea lui Corneliu Vadim Tudor mi se pare cel puțin deplăsată. Ce are somatic cu etnicul? Importanță e conformația sufletească a unui popor. Și din acest punct de vedere Corneliu Vadim Tudor poate fi liniștit. Lovinescu e de o înaltă limpiditate latină. Dacă nu ar fi oprit citatul de mai sus acolo unde ideea se întregeste, nu ar fi fost necesare nici tălmăcirile. Pentru că iată ce adaugă Lovinescu: „Oricare ar fi fost amestecul de sînge intrat în compoziția rasei noastre, mentalitatea latină o configurează în chip caracteristic și definitiv.” Da chiar în continuare se precizează despre structura etnic-psiho logică românească: „suflet român în viitorul trup iliro-trac” (Istoria civilizației... vol. I, p. 8-9). Se poate mai clar?

În sfîrșit, să ne oprim puțin pe marginea gravelor acuzații aduse lui Lovinescu în legătură cu broșura sa din 1941, **P.P. Carp, Critic și istoric literar**. Ce-i drept, întreaga broșură și unele opinii de aici sînt ciudate și regretabile în ansamblul operei lovinesciene. Căzul are însă explicația lui (o găsim limpede expusă în epilogul broșurii). Dar indiferent care ar fi motivele publicării acestei broșuri (textul fusese, inițial, menit să apară în al doilea volum al lucrării **T. Maiorescu și contemporanii săi**, unde ar fi fost în

locul său) ea nu îndreptățește asemenea acuzații infamante ca oportunist, colaboraționist și, parcă, și simpatizant al nazismului. Apoi, în ciuda rechizitoriului din **Săptămîna**, destule din judecățile din acest text sînt perfect valide. Că P.P. Carp a fost un „caracter” și un „mare bărbat de stat”, cine n-o știe? Dacă erorile politice prevalează în judecată asupra celorlalte planuri, atunci, în virtutea aceluiași criteriu, opera lui Maiorescu cade din nou pradă ravagiului demolator. Dorește asta Corneliu Vadim Tudor? Chiar și atitudinea filogermană sau colaboraționistă a lui Carp din timpul războiului se cuvine examinată cel puțin mai nuanțat. Nici de astă dată nu vreau să scuz nimic și nici să refac aici întreg complexul politic al cauzelor diferite de oriunde din anii neutralității și chiar din timpul războiului, în Bucureștiul ocupat de nemți. Îndrăznesc doar o propunere: să nu ne iurăm cu vorbele de trădător și antipatriot. Dacă aplicăm repede stîmpanul pe fruntea lui Carp, atunci îl asemănăm, instantaneu, și ne memoria lui C. Stere, Slavici, Argeșzi, Galaction și încă alții. Redeschidem procesul lui Stere pentru a-l auzi și pe marele democrat și puternicul romancier la grînicia infamiei? A suferit nedreptatea timp de 17 ani (adică pînă la sfîrșitul vieții), utilizată fiind, din mizerie istorice politice, de autorități și adversari pentru a-l neutraliza. Și azi, în 1992, după ce strădaniile unor artiști au

izbutit să restabilească adevărul, readucem pe tapet argumente pentru a-l ostraciza din nou? E drept? E oportun? E normal?

Aș vrea să mărturisesc în încheiere că lectura articolelor semnate de Corneliu Vadim Tudor m-a înfricoșat pur și simplu. Din coloanele acestor articole se ridică aburii grei ai epocii dogmatice față de care generația mea, care a trăit-o, nu nutrește nostalgii. Tonul rechizitorial, aglomerarea de calificative grele, procesul de intenție, manipularea citatelor, reaua credință, totul amintește de perioada dominării „spiritului primar agresiv”. După ce timp de două decenii E. Lovinescu era, din cauza unor triste motivații dogmatice, practic un interzis, s-a izbutit performanța, în ultimii 10-12 ani, de a-l repune în drepturi și a-l reedita opera. Și, deodată, apare cineva care afirmă amenințător că E. Lovinescu este un antipatriot, un trădător, un oportunist, un denigrator al poporului său, cerînd — ultimativ — dacă nu scoaterea oricum în negritate portretului său în manualele școlare. Întreb din nou, nedumerit, e drept? e normal? e oportun?

Z. Ornea

* Text prezentat în forma lui inițială, din 1992, această intervenție ocupa 15 pagini de tipografie.

În librării:

Din nou despre „Cazu! Lovinescu“

(Urmare din pagina 13)

tate) a spiritului creator, indiferent (în mai multe cazuri) de virsta biologică. Lovinescu n-a avut mari iubiri spirituale printre colegii de generație și nici n-a fost simpatizat de ei. Mai toți criticii din generația lui i-au fost ostili și i-au pus piedici în cariera socială. Situat de altă parte a baricadei literare, ei n-au trecut peste animozitățile, resentimentele firești într-o luptă ideologică, și, pe cit le-a fost cu putință (și le-a fost), i-au ținut pe Lovinescu departe de Universitate, Academie, etc. Lovinescu s-a resemnat repede și, cum se știe, a făcut din retragerea lui o normă de viață.

Respins de instituțiile culturale ale epocii, el a creat o nouă instituție: critica literară. Lovinescu este primul critic român integral și consecvent profesionist: animator, judecător și istoric al literaturii contemporane. Alți comentatori au scris puțin și cu mari pauze în acțiunea lor. Lovinescu a făcut din critica literară un instrument de orientare a gustului public și, în același timp, expresia unei conștiințe de sine. Este de multe ori înfrînt în aspirațiile lui, gustul publicului merge în altă direcție, litera-

tura pare a nu-i confirma gusturile, criticul persistă, și ce vedem? După patru decenii, literatura arată într-o bună măsură așa cum a gîndit-o el.

Este, prin excelență, criticul unei epoci de răsruce, arhitectul spiritual al celei de a doua mari epoci a literaturii române, omul care (după expresia lui Ion Barbu) a făcut totul pentru ca la Gurile Dunării să învingă în cultură spiritul european. Cei care îi neagă atașamentul lui față de spiritualitatea națională nu știu ce spun. Scribit de orice formă de demagogie, patriot în sensul cel mai profund al termenului, voia ca literatura română să nu rămînă izolată de mișcarea spirituală a timpului și să nu se amăgească în ideea unui vanitos localism. O dorea vastă, conștientă de forțele sale, deschisă spre alte experiențe, atașată în chipul cel mai lucid estetic de spiritualitatea autohtonă (în totalitatea manifestărilor ei), străbătută de duhul veacului în modul cel mai profund. Fiind o mare conștiință și avînd un mare talent de expresie, E. Lovinescu este un mare critic.

Jocul trăirilor

LAUREATUL premiului Nobel pentru literatură pe 1981, Elias Canetti, și-a scris până la treizeci de ani romanul (și nu romanele...), două dintre cele trei piese de teatru și a început să adune material pentru lucrarea despre psihologia maselor, „lucrarea vieții”, în legătură cu care nu avea voie să se grăbească, însă nici să se angreneze în alte proiecte. Și, asumându-și această interdicție, și-a permis, ca supape pentru acea unică preocupare, să-și amintească de propria-i viață, concepiind trilogia autobiografică care se încheie cu perioada când împlinește treizeci și doi de ani. Ultimul volum (*), „Jocul privirilor”, apărut la editura „Dacia” (unde au văzut lumina tiparului în 1984 și, respectiv, 1986 și primele două) ne povestește despre intrarea „oficială” în literatură a unui scriitor. În intenție, „Limba salvată” ar fi trebuit să fie o percepție a trecutului trăit prin limbă, prin cuvânt, „Facla în ureche” prin auz, iar „Jocul privirilor” prin văz. Însă, omul normal nefiind doar beneficiar al unui singur canal de comunicare, autobiografia ia în posesie lumea amintirilor prin tot ce intră în sfera sensibilității. De aceea, poate, continuarea nu se referă în mod explicit nici la miros, la gust sau la simpatia de orice natură. Canetti continuând să-și folosească „supapa” prin însemnări jurnaliere („Provincia omului”). Constrângerea, artificială, la un singur simț dominator este abandonată de un autor capabil să descrie pe pagini întregi modul cum respira Musil sau felul în care acanara realitatea Anna, fiica lui Gustav Mahler.

Trecerea spre „jurnal” este evidentă încă pe parcursul trilogiei: atât de evidentă încât Elena Viorel, traducătoarea și îngrijitoarea ediției, simte nevoia, începând cu volumul II, să introducă la sfârșit

*) Elias Canetti, *Jocul privirilor*. Editura „Dacia”.

un indice explicativ de nume, indice care, pe parcurs, crește în amploare, semănând la „Jocul privirilor” cu aparatul critic al unei cărți de știință. De ce? Fiindcă, treptat, Canetti iese tot mai mult în „afara sa” și povestește cu naturalețe, nu numai senzațiile fizice întâlnite (și amintite), ci și persoanele nominale care i-au prilejuit acele senzații. Până la urmă, se ajunge la una dintre cele mai implicate cronici ale amănunției vieții culturale vieneze interbelice, atmosferă comparabilă, poate, doar cu cea pariziană de la sfârșitul secolului trecut și până la primul război mondial. Prioritățile nu se numeau numai Freud și Musil, Schönberg și autoexilatul Kokoschka, prioritățile tin de revoluționarea unei tradiții colosale — să ne gândim numai la cea muzicală —, dovedind încă o dată că nu există viitor fără un trecut limpede asumat.

Amintirile devin literatură, însă și eseu și document artistic. Nu și istorie culturală: pentru aceasta autorul este mult prea pătimas și opțiunile îi sunt atât de clare, încât scara valorilor este strict personală și de foarte multe ori supusă unor criterii imposibil de luat în considerare de istoricul de artă. Dar Canetti este artist și deci subiectiv, subiectiv și deci uneori nedrept, exaltat sau pur și simplu răuvoitor față de anumite nume ilustre. Canetti a scris puțin (cantitativ) și îi disprețuiește pe scriitorii prolifici de genul Stefan Zweig, Emil Ludwig sau Franz Werfel. Pe Emil Ludwig îl descrie de-a dreptul caricatural, iar pe Werfel cu o dușmănie nedismulată, ori de câte ori are ocazia. Un alt criteriu ar fi prima impresie: aceasta este uneori pur senzorială, altădată asociată cu amintiri livresci sau din cultura plastică. Prima întâlnire este atât de importantă încât hotărăște printr-o asociație — citeodată întâmplătoare — relația autorului cu respectivul personaj. Canetti este artist, un artist foarte conștient de importanța sa, el își poate permite, prin prisma aceasta, să fie tranșant. Artiștii sunt hipersensibili, se spune, nu se comportă, oare, și personalitățile admirate de tânărul autor la fel de neconvențional? Nu-și crează și ele o linie de demarcație îndărătul căreia permit accesul după niște reguli și parole doar de ei hotărâte? Nu este orgoliul de multe ori un judecător mai tiranic decât „bunul simț burghez”? Cum altfel și-a pierdut accesul însuși Canetti la Musil, dacă nu după niște criterii făcând parte din această categorie? Iar „nedreptății” n-au fost nici ei mai sfelnici, nerăminind datorii, răspunzând la răutăți cu răutăți.

Având deja o operă în spate la o vîrstă cînd alții abia mai bijibile în căutarea unei formule proprii, Canetti are vreme să lupte de timpuriu pentru „copiii lui spiritali”. Călătorește prin spațiul de limbă germană, acolo unde, sfidînd granițele statale, se simte cel mai în siguranță, deși se descurcă și chiar știe (și datorită bio-

grafiei sale) numeroase limbi, întâlnește celebritățile vremii, le taxează după criteriile sale, care uneori depind de respirația respectivului (Broch sau mai înainte amintitul Musil), de ochiul altuia, de „lipsa de bărbie” a celui de al treilea (compozitorul Zemlinsky, profesorul și cumnatul lui Schönberg). Galeria în alb-negru se populează mereu, indicele de nume de la sfârșitul volumului devine tot mai necesar. Schematic vorbind, pentru un cititor cunoscător al epocii, o treime dintre cei citați sînt bine cunoscuți, o a doua treime nu trezește decât o rezonanță vagă, iar cea din urmă treime nu mai spune absolut nimic. Ceea ce părea foarte limpede în 1930 unui vienez, astăzi necesită surse de informare, scara valorilor s-a schimbat în multe privințe, între timp sînta a cernut nu numai estetic ci și după instanța morală, examenul celui de al doilea război mondial n-a fost absolvit nici el identic de către protagoniști. Un Karl Kraus, apt de a influența o generație, eșuează datorită unei aderențe politice nepotrivite, alții se sting artistic: unli nu mai reprezintă acum nimic, mulți poate că au dispărut pentru totdeauna. Care cititor tînar de azi îl mai alătură pe Joyce lui Musil și pe amindoi lui Broch? Și, totuși, Canetti, în inima căruia cei trei au jucat roluri absolut distincte, îi alătură într-o „triadă” provenind din pece-tea vremii.

Canetti nu ne plimbă prin muzeul de ceară al figurilor ilustre pe care le-a cunoscut, venerat sau detestat. Cită deosebire, de pildă, între „Oameni, ani, viață” a lui Ehrenburg și „Jocul privirilor”! Spiritul justițiar al lui Ehrenburg nu uită niciodată că este chemat să facă un act de dreptate, să reamintească, să repare, să repună în drepturi sau, eventual, în și mai multe drepturi, pe marile contemporani. Misiune pe care Canetti nu și-o asumă nici o clipă. Pe fizicianul Wolfgang Pauli nici măcar nu catadicsește să-l asculte, chiar cînd acesta îi face compimente, numai pentru că savantul îi aduce prin ceva aminte de Franz Werfel... Pe Beer-Hoffmann nu știe dacă să-l admire sau nu (un atu al bătrînilor monștru sacru pare să fie că nu prea scrie nimic!), așa că își amină verdictul în favoarea unei caricaturizări fără milă a lui Emil Ludwig (care, pe lângă că e celebru, mai și scrie un volum gros în doar sase săptămîni...). Episodul întîlnirii lui Beer-Hoffmann cu Emil Ludwig în Casa Benedikt (numele altui personaj dezavuat...) este descris de parcă Emil Ludwig ar fi pregătît întîlnirea sa cu ultimul în viață din „triumviratul Decadenței vieneze” (Schnitzler, Hofmannsthal, Beer-Hoffmann) cu cea mai mare grijă. În „Cadourile vieții” (cartea autobiografică a lui Emil Ludwig), carte, e drept, scrisă înainte acestui eveniment, Beer-Hoffmann nici nu apare... Ca să nu mai vorbim de soțiile artiștilor: Alma Mahler, văduva

marei compozitor, văduva lui Wassermann, chiar și soția bunului prieten Wotruba nu sînt decît niște caricaturi. Canetti nu ridică un muzeu, ci, mai degrabă, coboară sistematic de pe socluri expozate. Idolatria sa este totală și cu atît mai mult ies în evidență cei pe care îi iubește nelimitat: un dr. Sonne (din figura căruia aproape că face un personaj de roman), Musil (chiar și după ruptură), sculptorul Wotruba, compozitorul Alban Berg, pictorul Kokoschka. Aceștia nu sînt numai mari oameni de spirit, ei devin și adevărate figuri literare, încît Canetti, ca un regizor scrupulos, îi introduce în pagină cu multe precauțiuni, încet, la început ca niște eroi misterioși, fără nume, cărora trebuie să le smulgi treptat vîlul de pe față. Simpatia ca și antipatia au la Canetti reguli precise de mizanscenă.

Dacă autorul „Orbirii” este atît de impresionat de respirația sau accentul unui personaj, aceasta se întîmplă fiindcă el percepe mereu totul foarte de aproape, observînd și cele mai mărunte zgîrieturi la o statuie de marmură expusă spre a fi privită de la anumită depărtare. Sigur, efectul poate fi uneori demolator — să mai amintim și de „executarea” lui Doderer? —, dar înțelegerea este întotdeauna umană și pînă și aversiunea — nemăscată — este tot umană. Canetti percepe lumea, cum doar el singur a putut-o percepe și, între timp, ne conduce prin saloanele literare din Viena sau Zürich, prin sălile de concerte din Strasbourg, prin casele atît de importante mecena ai timpului, Canetti își apără în felul său independența, avînd șansa, atît de importantă pentru formarea unui artist, de a se confrunta nemijlocit cu marile personalități și nu cu substituiți ai creatorilor. Oricît de subiectiv, Canetti nu este decît un membru al diasporei atmosferei cărților lui Kafka și al lui... Canetti, un membru al diasporei artistice a Vienei de dinainte de Anschluss, un intelectual trăind în plin curent psihanalitic (și cîte întreprinderi abisale nu s-ar putea găsi în modul de descriere al „eroilor” săi!), în plină perioadă de fascizare, cînd lumea mai spera acolo unde nu mai era nimic de sperat, într-un eter ostil dodecafonismului plecat de la Viena, ostil expresionismului vienez și oricărui alt „ism”, crescut cu atît mai virtuos cu cît era mai repugnat, asemenea chemării nestăvilită spre orice libertate într-o lume unde libertatea devenea articolul cel mai rar.

Elias Canetti, hoinarul prin diferitele țări și diferitele limbi, un Absalom risipitor, își trăiește drama cu convingere: „Înfrîngerile de dimensiuni catastrofale — spune el în „Jocul privirilor” — sînt cele ce-l țin pe scriitor în viață”.

Gheorghe Schwartz

Vladimir VÎSOŢKI

Cîntec liric

Marinei Vlady

Aici crengile brazilor stau de strajă
Iar păsări ciripesc tulburător
Trăiești într-o pădure sălbatică plină
de vrajă

De unde nu poți fugi ușor.

Fie ca mîlinul să se zvînte ca rufa-n
vînt
Fie ca de ploaie să se scuture liliacul
Totuși te voi duce de acolo în curînd
În palatul în care cîntă cavatul...

Lumea ta cu vrăjitori, de mii de ani
Ascunsă mie și altora este
Și crezi că nu e alta mai frumoasă
Decît pădurea asta vrăjită, de poveste.

Fie ca pe frunze dimineața să nu fie
rouă

Și luna cu cerul posomorît să se ia la
hartă
Tot te voi scoate de-acolo, chiar de
plouă
În iatacul luminos cu balcon spre
mare...

În ce zi a săptămîinii, la ce ceas
Tu vei porni tiptil spre mine fără a clipi
Cînd eu te voi purta pe brațe pas
cu pas

Acolo unde nimeni nu te va găsi.

Te voi răpi, dacă răpirea îți este pe
plac
În zadar am risipit atît și am sperat
Fii măcar de acord cu raiul în bordei
Dacă iatacul și palatul de altcineva a
fost ocupat.

Cîntec despre pămînt

Cine a spus totul a ars pînă în străfund
Nu mai zvîrliți semințe-n Pămînt?
Cine a grăit Pămîntul a murit, a greșit
Nu, el s-a ascuns pentru o vreme.
Maternitatea n-o putem răpi

Pămîntului
N-o putem smulge, precum nu putem
goli marea.

Cine a crezut că Pămîntul a ars?
Nu! El s-a innegrit de durere.
Ca o despicătură tranșee au tăiat
Și corbii rănile scumbe
Nervii Pămîntului dezveliji
Suferință nepămînteană îndură.

El va suporta totul, va aștepta.
Nu inscrieți Pămîntul printre infirmi
Cine a spus că Pămîntul nu cîntă,
Că el a tăcut pentru totdeauna?

Nu! Iată zornăie geamătul
sugrumindu-și
Prin toate rănile, prin toate crăpăturile
Doar Pămîntul e sufletul nostru
Cu cizmele sufletul nu-i veți strivi
Cine a crezut că Pămîntul a ars?
Nu, el s-a ascuns pentru o vreme.

Despre o vreme nouă

Ca un clopot de alarmă răsunau în
noapte pașii —
În curînd și noi vom porni, luîndu-ne
rămas bun fără cuvinte.

Pe cărări neumblate tropăiau caii,
călușii,
Fără a ști spre ce capăt purtau
călăreții.

Vremea noastră e alta, e grea, iar
fericirea ca-ntotdeauna, caut-o!

Gonim în zbor, în urma lor alergînd,
Numai că-n cursa asta pierdem cei
mai buni tovarăși,
Nevăzînd în galop că alături
tovarăși nu mai sînt.

Multă vreme încă vom mai lua focurile
drept incendii
Și scîrjitul cizmelor de rău augur ni se
va părea.
De-a războiul un joc de copii,
îmbătrînit va fi.

Cînd vor înceta bubuiturile, cînd va fi
ars și plîns destul totul,
Cînd caii noștri vor osteni să galopeze
sub noi,
Cînd fetele noastre vor schimba
mantalele în rochițe,
Să nu uităm, să nu iertăm, să nu
pierdem atunci nimic.

În românește de

Doina Antonie Constantinescu

STĂPÎNUL

Cu spatele către public, în mijlocul scenei, cu privirea ațintită spre ieșirea din fundul ei, Vestitorul pîndeste sosirea stăpînului. La dreapta și la stînga, lipiți de un zid, Admiratorul și Admiratoarea pîndeste și ei sosirea stăpînului.

VESTITORUL, după cîteva clipe destul de încordate, în aceeași poziție: — Uite-l! Ulte-l! La capătul străzii! (Se aud urale etc.). Uite-l pe stăpîn!... Vine, se apropie!... (Aclamații în culise, aplauze)... E mai bine să nu ne vadă... (Cei doi Admiratori se lipeșc și mai mult de zid)... Atenție!... (Vestitorul cuprins dintr-o dată de entuziasm): Uraa! Uraaa! Stăpînul! Stăpînul! Trăiască stăpînul! (Cu trupul țeapăn și lipit de zid, cei doi Admiratori își țin capetele, gîturile, pentru a-l zări pe stăpîn). Stăpînul! Stăpînul! (Cei doi Admiratori, în cor): Uraaa! Uraaa! (Alte urale, din culise, se aud din ce în ce mai încet). Uraaa! Bis!

VESTITORUL se avîntă spre fundul scenei, se oprește, apoi iese, urmat de cei doi Admiratori: — Oh! fir-ar să fie! pleacă! pleacă! După mine, repede! Să ne luăm după el! (Vestitorul și cei doi Admiratori ies strigînd): Stăpîne, stăpîne! Stă-ă-ă-pîne!

Ultimul „stă-ă-ă-pîne” se aude din culise ca un behăit.

Tăcere. Pentru cîteva clipe scena rămîne goală. Din dreapta, intră Tinărul Amant; din stînga, Tinăra Amantă; se întîlnesc în mijlocul scenei.

TINĂRUL AMANT: — Iertare, doamnă sau domnișoară?

TINĂRA AMANTĂ: — Domnule, nu am onoarea să vă cunosc!...

TINĂRUL AMANT: — Nici eu nu vă cunosc!...

TINĂRA AMANTĂ: — Nu ne cunoaștem deci nici unul nici altul.

TINĂRUL AMANT: — Tocmai. Avem un punct comun. Există deci, între noi, un teren de înțelegere pe care am putea clădi edificiul viitorului nostru.

TINĂRA AMANTĂ: — Mă doare-n cot, domnule!

Se preface că pleacă.

TINĂRUL AMANT: — Iubito, ah! te ador!...

TINĂRA AMANTĂ: — Iubitule, și eu! Se sărută.

TINĂRUL AMANT: — Iubito, vino cu mine. O să ne cununăm după aceea.

Ies prin stînga. Scena rămîne goală o clipă.

VESTITORUL apare din nou din fundul scenei, urmat de cei doi Admiratori: — Stăpînul jurase totuși că o să treacă pe aici.

ADMIRATORUL: — La urma urmelor, ești sigur de asta?

VESTITORUL: — Sigur, sigur!

ADMIRATOAREA: — Asta e drumul lui?

VESTITORUL: — Da, da. Trebuia să treacă pe aici, vă spun eu, așa era în programul festivităților...

ADMIRATORUL: — L-ai văzut tu însuși sau l-ai auzit cu propriii tăi ochi și urechi?

VESTITORUL: — I-a spus-o cuiva!

Altcuiva!

ADMIRATORUL: — Cui? Cine este acest altcineva?

ADMIRATOAREA: — Este o persoană sigură? Prieten?

VESTITORUL: — Un prieten de-al meu, îl cunosc bine. (Dintr-o dată, din fundul scenei, se aud din nou urale puternice și strigăte „Trăiască stăpînul!”).

Uite-l, de data asta! Uite-l! Hip! Hip! Ura! Uite-l! Ascundeți-vă! Ascundeți-vă!

Ca la început, cei doi Admiratori se lipeșc de zid, cu gîturile întinse spre culisele de unde vin aclamațiile; Vestitorul privește într-ocol, întorcînd spatele publicului.

VESTITORUL: — Sosește stăpînul. Apare. Plutește. Gingurește. (La fiecare cuvînt al Vestitorului, cei doi Admiratori tresar, își lungesc și mai mult gîturile, se cutremură). Sare. Trece riul. Stringe mîini. Zice piua. Auziți. Rîsete (Vestitorul și cei doi admiratori rîd și ei). Ah! i se dă o cutie cu unelte. Ce-o să facă cu ea? Ah! Dă autografe. Stăpînul mîngîie un arici, un superb arici!... Mulțimea aplaudă. El dansează, cu ariciul în mînă. O sărută pe cea care dansează lîngă el. Uraaa! Ura! (În culise se aud exclamații). E fotografiat, în timp ce o ține cu o mînă pe cea cu care dansează, iar în cealaltă ține ariciul... Salută mulțimea... Scurpă cit poate de departe.

ADMIRATOAREA: — Vine aici? Se îndreaptă spre noi?

ADMIRATORUL: — Sîntem cu adevărat în drumul lui?

VESTITORUL întorcînd capul spre cei doi Admiratori: — Tăceți din gură, nu vă mișcați, stricați totul...

ADMIRATOAREA: — Totuși...

VESTITORUL: — N-auziți să tăceți! De vreme ce vă încredințez că a promis, că și-a fixat el însuși itinerariul... (Se întoarce din nou spre fundul scenei; strigă:) Uraa! Uraa! Trăiască stăpînul! (Tăcere). Trăiască, trăiască, trăiască stăpînul! (Tăcere). Trăiască, trăiască, trăiască stăpînul! (Cei doi Admiratori, nemaiputînd să se stăpînească, strigă și ei deodată): Uraaa! Trăiască stăpînul!

VESTITORUL către Admiratori: — Gura, voi aștia doi! Potoliți-vă! Stricați tot! (Apoi, din nou, privind către fundul scenei, în timp ce Admiratorii tac). Trăiască stăpînul! (Dezlănțuit). Uraa! Uraa! Își schimbă cămașa. Dispare în spatele unui paravan roșu. Apare din nou! (Se aud aplauzele întîlindu-se). Bravo! Bravo! (Admiratorii vor să spună „Bravo” sau să aplaude; își pun mîna la gură, se stăpînesc). Își pune cravata! Citește ziarul în timp ce își bea cafeaua cu lapte! Mai are ariciul! Se sprijină de marginea parapetului. Parapetul se rupe. Se ridică... Se ridică singur! (Aplauze, „Ura!”). Bravo! Nemaipomenit! Își curăță hainele murdărite.

ADMIRATORUL și ADMIRATOAREA nu mai pot sta locului: — Oh! Ah! Oh! Oh! Ah! Ah!

VESTITORUL ca și pînă atunci: — Se urcă pe un scăunel! Face scărița. I se dă să tragă la sorți, știe că e o glumă, nu se supără, ride.

Aplauze și aclamații foarte puternice.

ADMIRATORUL, către Admiratoarea: — Auzi, auzi! Ah! Dac-aș fi rege...

ADMIRATOAREA: — Ah... stăpîne!

Toate acestea sînt spuse pe un ton exaltat.

VESTITORUL, tot cu spatele spre public: — Se urcă pe scăunel. Nu. Coboară.

O fetiță îl oferă un buchet de flori... Ce va face? Ia florile... Sărută fetița... Îi spune „Copila mea”...

ADMIRATORUL: — Sărută fetița... Îi spune „Copila mea”...

ADMIRATOAREA: — Sărută fetița... Îi spune „Copila mea”...

VESTITORUL: — Îi dă ariciul. Fetița plînge... Trăiască stăpînul! Trăiască stăpînul!

ADMIRATORUL: — Vine încoace?

ADMIRATOAREA: — Vine încoace?

VESTITORUL o rupe deodată la fugă și iese prin fundul scenei: — Pleacă! Grăbiți-vă! Haide! (Dispare, urmat de cei doi Admiratori, strigînd cu toții „Ura! Ura!”).

Scena rămîne goală pentru cîteva clipe. Din stînga apar, îmbrășiți, cei doi Amanți, se opresc în mijlocul scenei, se despart; ea are o coșniță în mînă.

AMANTĂ: — Haide la piață, o să găsim ouă!

AMANTUL: — Oh! și mie îmi plac tot atît de mult cit și ție!

Îi ia de braț. Vin, alergînd, din dreapta, Vestitorul, care se îndreaptă repede spre locul său, cu spatele către public, apoi Admiratorul și Admiratoarea, imediat după el, unul din stînga, celălalt din dreapta; Admiratorul și Admiratoarea se lovesc de cei doi Amanți, care se pregăteau să iasă prin dreapta.

ADMIRATORUL: — Pardon!

AMANTUL: — Oh! Pardon!

ADMIRATOAREA: — Pardon! Oh! Pardon!

AMANTĂ: — Oh! Pardon, pardon, pardon, pardon!

ADMIRATORUL: — Pardon, pardon, pardon, ah! pardon, pardon, pardon!

AMANTUL: — Oh, oh, oh, oh, oh, oh! Pardon! Domnilor și doamnelor!

AMANTĂ, către Amant: — Vîno. Adolphe! (Către cei doi Admiratori). Nu face nimic!

Iese, tirindu-și amantul de mînă.

VESTITORUL, privind către fundul scenei: — Stăpînul pășeste, calcă, i se calcă pantalonii.

Cei doi Admiratori își reiau locurile.

VESTITORUL: — Stăpînul zîmbește. Se plimbă, în timp ce i se calcă pantalonii. Mîncîncă flori și fructe care cresc pe marginea drumului. Mîncîncă și rădăcină de copaci. Lasă copilașii să vină la el. Are încredere în toți oamenii. Instaurază poliția. Salută justiția. Îi cinstește pe marii învingători, îi cinstește pe marii învinși. În sfîrșit, spune versuri. Asistența este foarte emoționată.

CEI DOI ADMIRATORI: — Bravo! Bravo! (Apoi, hohotînd de plîns). Oh! Oh! Oh!

VESTITORUL: — Toată lumea plînge (Se aud plîsete din culise; Vestitorul și cei doi Admiratori hohotesc tot atît de tare). Linște! (Cei doi Admiratori se opresc din plîns; tăcere și în culise). I-au fost dați stăpînului pantalonii. Stăpînul îi pune pe el. E mulțumit! Uraaa! (Din culise se aud urale și aclamații. Cei doi Ad-

miratori ovaționează, sar în sus, bineînțeles fără să vadă nimic din ceea ce se bănuie că s-ar petrece în culise). Stăpînul își sugde degetul! (Către cei doi Admiratori). La locurile voastre, la locurile voastre, voi aștia, nu vă mai mișcați, stați liniștiți, strigați: Trăiască stăpînul!

CEI DOI ADMIRATORI, lipiți de zid, strigă: — Trăiască, trăiască stăpînul!

VESTITORUL: — Tăceți din gură, tăceți din gură, o să stricați totul! Atenție, atenție, vine stăpînul!

ADMIRATORUL, în aceeași poziție: — Vine stăpînul!

ADMIRATOAREA, ca și el: — Vine stăpînul!

VESTITORUL: — Atenție! Tăceți din gură! Oh! Stăpînul pleacă! Să-l urmărim!

Vestitorul iese, în goană, prin fundul scenei; cei doi Admiratori ies prin stînga și prin dreapta, în timp ce aclamațiile se întesc, apoi slăbesc în culise.

Scena rămîne goală pentru o clipă. Apar din nou, din stînga, alergînd spre dreapta, Amantul, apoi Amantă.

AMANTUL, alergînd: — N-o să mă prinzi! N-o să mă prinzi!

Iese.

AMANTĂ, alergînd: — Stai puțin! Stai puțin!

Iese. Scena rămîne goală o clipă; apoi, din nou, Amantul traversează scena, tot în goană, și iese urmat de Amantă.

AMANTUL: — N-o să mă prinzi!

AMANTĂ: — Stai puțin!

Ies amîndoi prin dreapta.

Scena rămîne goală o clipă. Apar, din fundul ei, Vestitorul, din stînga Admiratoarea, din dreapta Admiratorul. Se întîlnesc în mijlocul scenei.

ADMIRATORUL: — A plecat!

ADMIRATOAREA: — Nu avem noroc!

VESTITORUL: — E vina voastră!

ADMIRATORUL: — Nu e adevărat!

ADMIRATOAREA: — Nu, nu e adevărat!

VESTITORUL: — Atunci e vina mea?

ADMIRATORUL: — N-am spus așa ceva!

ADMIRATOAREA: — N-am spus așa ceva!

Zgomote, aclamații, „Ura!” în culise.

VESTITORUL: — Uraa!

ADMIRATOAREA: — E acolo!

Arată către fundul scenei.

ADMIRATORUL: — Da, e acolo!

Arată spre stînga.

VESTITORUL: — Bine. Veniți după mine! Trăiască stăpînul!

Iese, în goană, prin dreapta, urmat de cei doi Admiratori, care strigă și ei.

CEI DOI ADMIRATORI: — Trăiască stăpînul! (Ies. Scena rămîne goală o clipă. Din stînga apar cei doi Amanți; Amantul iese prin fundul scenei; Amantă, după ce îi spune: Pun eu mîna pe tine! iese, tot în goană, prin dreapta; din fundul scenei apar Vestitorul, Admiratorul, Admiratoarea, Vestitorul spune Admiratorilor). Trăiască stăpînul! (Cei doi repetă. Apoi, tot către ei). Urmați-mă! Să-l urmărim pe stăpîn! (Iese prin fundul scenei, în goană, strigînd): Să-l urmărim!

Admiratorul iese prin dreapta, Admiratoarea prin stînga; în tot acest timp, aclamațiile se aud cînd mai tare cînd mai încet, după ritmul mișcării scenei; scena rămîne o clipă goală, A-

mantul și Amantul apar apoi din stînga și din dreapta strigînd:

EL: — Pun eu mîna pe tine!

EA: — N-ai să pui! (Ies, în goană, strigînd): Trăiască stăpînul! (Din fundul scenei ies, strigînd și ei: Trăiască stăpînul! Vestitorul urmat de Admirator și de Admiratoarea, apoi de Amant și de Amantă; ies prin dreapta, în șir indian; apoi, în goană, strigînd): Stăpînul! Trăiască stăpînul! O să gunem mîna pe el! Pe aici! N-ai să pui mîna pe mine! (Intră și ies, utilizînd toate țesirile; în cele din urmă, intrînd din stînga, din dreapta, din fundul scenei, se întîlnesc toți la mijloc, în timp ce aplauzele și aclamațiile din culise fac un zgomot insuportabil, toți tipînd asurzitor, îmbrășișindu-se frenetic): Trăiască stăpînul! Trăiască stăpînul! Trăiască stăpînul!

Apoi, brusc, tăcere.

VESTITORUL: — Sosește stăpînul. Ia-tă-l pe stăpîn. La locurile voastre, Atenție!

Admiratorul și Amantă se lipeșc de zidul din dreapta; Admiratoarea și Amantul de zidul din stînga; cele două cupluri se înlanțuie și se sărută.

ADMIRATORUL, AMANTĂ: — Iubitule, iubito!

ADMIRATOAREA, AMANTUL: — Iubitule, iubito!

În acest timp Vestitorul și-a reluat locul, cu spatele către public, cu privirea ațintită către fundul scenei; aplauzele se mai potolesc.

VESTITORUL: — Linște. Stăpînul gi-a mincat supa. Vine. Vine.

Aclamațiile se întesc; Admiratorul, Admiratoarea, Amantul, Amantă strigă:

TOȚI: — Ura! Ura! Trăiască stăpînul! (I se aruncă confetti, înainte ca el să apară. Apoi Vestitorul se trage brusc într-o parte, pentru a-l lăsa pe stăpîn să treacă; celelalte patru personaje întepenesc cu brațul întins, plin de confetti; spun, toți): Ura! (Stăpînul va intra prin fundul scenei, va merge pînă în mijlocul ei, în prim plan, va șovăi, va face un pas la stînga, apoi se va hotărî și va ieși, energic, cu pași mari, prin dreapta, în uralele puternice ale Vestitorului și în uralele mai slabe și mirate ale Admiratorului, Admiratoarei, Amantei, Amantului; într-adevăr, mirarea acestora pare îndreptățită intrucivă, căci stăpînul nu are cap, deși are pălărie; e ușor de făcut: actorul care joacă rolul stăpînului nu are decît să-și pună un pardesiu cu gulerul deasupra capului și, peste el, o pălărie; omul-cu-pardesiu-si-pălărie-fără-cap este o apariție destul de surprinzătoare; ea va stîrni, fără îndoială, o oarecare senzație. După plecarea stăpînului, Admiratoarea spune): Dar, dar... stăpînul nu are cap!

VESTITORUL: — Nu are nevoie, de vreme ce are geniu.

AMANTUL: — Așa e (Către Amantă) Cum te cheamă? (Amantul către Admiratoarea, Admiratoarea către Vestitor, Amantă către Amant): Și pe tine? Și pe tine? Și pe tine? (Apoi, toți o dată, unii către ceilalți): Cum vă cheamă?

C O R T I N A

(Le Maître, 1951, text integral)

In românește de

Dolores Toma

România literară 21

„Adio anilor 80 !”

● Cel nouă scriitori francezi pe care-i vedeți în imagine (în picioare, de la stânga la dreapta, Thierry Ardisson, Eric Neuhoff, Jean-Michel Gravier, Olivier Frébourg și Jean-René Van der Plaesten, rîndul de jos, Alain Bonnard, Patrick Besson, editorul Jean-Paul Bertrand, Marc-Edouard Nabe și Frédéric Berthet) au format un fel de „comitet de salvare națională a literaturii franceze”. S-au întrunit pe 31 decembrie, la prînz, în hotelul Meurice. S-au închis fiecare într-o cameră cu intenția de a scrie pînă la miezul nopții cite un text pe care să-l remită editorului Jean-Paul Bertrand, care s-a angajat să le publice într-o carte cu termen de apariție la sfîrșitul acestei săptămîni. Titlul ei: Zece ani pierduți degeaba? Adio anilor '80 !. Este prima apariție din colecția „Lettres recommandées” (a editurii Le Rocher, destinată prezentării opiniilor critice ale celei mai tinere generații de scriitori „în revoltă față de imaginea statică a literaturii contemporane”).

Si fiindcă vorbim despre anii '80, iată că și

criticii de film de la Hollywood au ales un actor în ideea unui „come-back” romantic al gloriei cinematografice. El se numește Sean Connery relansat la mijlocul anului trecut prin succesul extraordinar al filmului *Indiana Jones and the last crusade*. Unui alt rol interesant (cel din filmul după Numele trandafirului) un alt succes enorm de casă, foarte de curînd, cu *Family Business*, o comedie savuroasă în regia lui Sidney Lumet. Urmează *The Hunt for Red October* precum și rolul principal dintr-un alt film așteptat cu mare nerăbdare, ecranizarea *Russia House*, adaptarea după best-seller-ul semnat de John Le Carré. „Cel mai greu lucru în trecutul meu de artist de film în anii '80 a fost să mă desbarsez de amintirea obsedantă a unui personaj — mărturisește Sean Connery. Am creat pe James Bond, superagentul 007 și ani și ani de zile am fost eu însumi convins că altceva nu voi mai putea juca. Mai mult chiar, personajul mă domina și mi-a trebuit un mare efort de voință pentru a mă regăsi”.

Goethe la Loket

● Așezată în apropiere de Karlovy Vary, cetatea Loket, fostă rezidență a regilor Boemiei, veche de peste 800 de ani, este acum, restaurată, deschisă ca muzeu. Printre comorile ei se numără prețioase porțelanuri de Boemia, precum și colecția de minerale a lui Goethe.

„Ultimele zile ale lui Tolstoi”

● Cunoscutul istoric american William Shirer, în vîrstă de 82 ani, autor printre alte lucrări al unui studiu despre căderea celui de al treilea Reich a anunțat că este aproape gata cu documentarea la viitoarea sa carte, *Ultimele zile ale lui Tolstoi*.

Jurnal

● Henri-Pierre Roché autorul cărții *Jules et Jim* (după care Truffaut a realizat celebrul film) și al unei alte apariții de răsunet *Deux Anglaises sur le continent*, a fost și una din figurile cunoscute ale Parisului cultural din prima jumătate a secolului. Mărturie este *Jurnalul său*, ținut de la 22 de ani pînă la moarte, adică din 1901 pînă în 1959, jurnal care urmează să apară în această primăvară la André Dimanche.

Omagiu lui Pasternak

● După „Serile de decembrie” cu care au debutat manifestările consacrate centenarului născutului poetului Boris Pasternak, numeroase concerte oferite la începutul acestui an la Muzeul Pușkin din Moscova, cuprinzînd opere de Scriabin, Chopin, Brahms, A. Smitke, S. Gubaidulina, E. Denisov, N. Karčnîkov, s-au desfășurat sub semnul acestei importante aniversări. Expoziția *Lumea lui Pasternak* cu opere apropiate poetului au însoțit aceste concerte.

Anna de Noailles

● În ed. Robert Lafont a apărut volumul *Anna de Noailles, un mystère en pleine lumière*, de François Broche. Trebuie citată deasemenea o altă carte de referință *Anna de Noailles, coeur innombrable* de Elisabeth Higonnnet-Dugua (Ed. Michel de Maule). François Broche a lucrat timp de zece ani la această biografie, oprindu-se cu deosebire asupra „fabuloasei corespondențe” între poetă și Colette! Paul Valéry, Gide sau Cocteau.

„Regina romanului englez”

● La vîrstă de 88 de ani, scriitoarea Barbara Cartland este supranumită „Regina romanului englez”. După cum menționează revista americană „Time”, nu de mult ea a dictat cel de-al 500-lea roman al său. O asemenea „productivitate” literară îi permite să poarte cele mai extravagante pălării și să meargă în limuzine Rolls-Royce. Editorii însă nu reușesc să țină pasul cu scriitoarea: pînă acum, ei n-au publicat decît... 450 din romanele Barbarei Cartland!

„Domnul și doamna Bridge”

● De curînd a început la Paris realizarea noului film semnat de James Ivory, *Mr. and Mrs. Bridge* adaptat după romanele lui Evan S. Connell. Cuplul Paul Newman — Joanne Woodward vor da viață pe ecran soților Bridge, doi americani cumsecade și pudici care, în 1939, s-au hotărît să viziteze Europa.

Musicalul „King”

● Teatrul londonez Piccadilly va prezenta la 4 aprilie, în regia lui Gotz Friedrich de la Deutsche Oper din Berlin musicalul *King*. Inspirat din viața pastorului american de culoare Martin Luther King, lider al mișcării pentru drepturi civile egale în Statele Unite, musicalul va fi prezentat cu prilejul comemorării asasinării lui King, la Chicago, în ziua de 4 aprilie 1968.

Premieră după 20 ani

● Filmul *Iepurașul sint eu*, realizat în urmă cu 25 de ani de regizorul Kurt Moetzig, a fost, în sfîrșit prezentat la Academia de arte din Berlin. Răfuială timpurie cu structurile staliniste ale puterii, acest film fusese aprig criticat în decembrie 1965, la o plenară a conducerii P.S.U.G.

Nina Berberova

● Autobiografia *C'est moi qui souligne* de Nina Berberova continuă să fie un best-seller, începînd din vara lui 1959, cînd a apărut. Ultimul roman al scriitoarei tradus în franceză *Le mal noir*, apărut recent, este și el pe lista cărților foarte solicitate. Tripleta Berberova este completată de o reeditare a romanului *L'accompagnement* apărut în 1985. În vîrstă de nouăzeci de ani, „rusoalca albă” Nina Berberova, a fost de curînd într-un prim voiaj în U.R.S.S.

Filmul rus la Paris

● Pentru prima oară spectatorii francezi au avut posibilitatea de a cunoaște cinematografia rusă dinainte de revoluție. Timp de aproape o lună, muzeul parizian „Orsay” a prezentat o retrospectivă a filmelor realizate între 1907—1917; 50 de pelicule începînd cu *Stepka Riazin* (1903) pînă la *Părintele Serghei, Taci, tristețe, taci, Domnișoara și huliganul*, create de firme particulare rusești. Prezentarea filmelor a fost însoțită de acompaniamente la pian, vioră, acordeon, balalaică executate de instrumentiști de la Conservatorul Rahmaninov și de la Societatea muzicală rusă din Franța. O adevărată senzație au produs filmele realizate de regizorul Evgheni Bauer: *Copiii secolului, Martori muți, Viața după viață și Amurgul unui suflet de femeie*.

N. IONIȚĂ

Verba volant ?

Wir werden am schlimmsten von unsichtbaren Händen gebogen und gequält. (Nietzsche, Also sprach Zarathustra 1, p. 59)

Am citit despre...

Drumul ziaristului

■ ȘI în gazetărie există destine fericite. După 15 ani una peste alta minunați în presă, ziaristul american Russell Baker a avut norocul de a-și da seama, la 37 de ani, că, deși fusese un excelent reporter, n-are vocația de mare reporter, de reporter absolut, de reporter înnașcut și asta tocmai în momentul cînd i s-a oferit „materia din care sint făcute visele”, șansa de a intra în „Nirvana ziaristului”, adică de a deveni „columnist”: semnatarul unei rubrici permanente în „The New York Times”, nava-amiral a jurnalisticii americane. Din 1962 încoace, de două ori pe săptămînă fără greș apare sub semnătura lui, într-un chenar intitulat „Observator”, un scurt cursiv de format și deci de dimensiuni fixe, subiectul de actualitate ales și modul de tratare, „eseistic, satiric, burlesc, uneori recurgînd chiar la ficțiune” rămînînd însă întru totul la latitudinea autorului. El are în plus nu doar dreptul, ci chiar obligația de a-și face cunoscut punctul de vedere, de a emite judecăți de valoare, fa-voare refuzată de presa americană reporterului, oricît ar fi el de influent și de respectat. În multe ziare americane și străine, această rubrică „sindicată”, adică distribuită tuturor publicațiilor abonate, apare alternativ cu cea a lui Art Buchwald, umorist mai cunoscut la noi decît Russell Baker prin textele reproduce de-a lungul anilor, în special de revista „Lumea”. Cota lui Baker este însă mai ridicată decît a lui Buchwald la bursa de stimă a publicisticii americane. În 1979 i s-a decernat chiar un Premiu Pulitzer pentru rubrica sa.

„Observator” a ajuns Russel de abia la sfîrșitul perioadei rememorate în cartea autobiografică *Vremurile bune*, apărută în 1989, la cîțiva ani după volumul în care își evocase anii copilăriei (prezentat cu admirație la această rubrică). „Vremurile bune” au ținut, pentru Baker, „din vara anului 1947, cînd am intrat la „The Baltimore Sun”, pînă la Dallas 1963 (asasinarea președintelui Kennedy — n.n.), cel puțin în comparație cu ce fusese înainte și cu ce a venit după aceea. Erau vremuri bune mai ales dacă erai tînăr, ambițios, energic și american. Tinerețea face mai bune orice vremuri; în acel scurt moment al vîrstei de aur a Americii imperiale, dacă erai american îți era mai bine decît oricînd înainte sau după. Cu condiția să fii alb. Dar vremurile bune nu sint cele mai bune pentru reporter”.

Mai tîrziu aveau să vină „demonstrațiile, revoltele, războaiele și asasinatele”, lui i-a fost dat să cutreiere

lumea și să ajungă în cîteva dintre cele mai invidiate posturi de reporter (correspondentul la Londra al lui „The Baltimore Sun”, corespondent la Casa Albă pentru același ziar și apoi pentru „The New York Times”) înainte de marile frămîntări și despărțiri ale apelor. Ucenicia lui întru ale gazetăriei a urmat, totuși, un curs ideal. Băiatul cioplitorului în piatră mort la 33 de ani, orfanul crescut de o mamă pe cit de săracă pe atît de bună îndrumătoare, știînd să-i stimuleze și dezvoltarea intelectuală și ambiția („Nimic nu mă dezagustă mai mult decît cineva care se dă bătut”, „Dacă nu reușești de prima dată încearcă din nou” și „Trebuie să ai un pic de simț de inițiativă, Russell”) îi repeta ea mereu) și-a început cariera între ziare în manieră tipic americană, vinzîndu-le, a colaborat apoi la ziarul colegiului și după aceea a fost angajat la „The Baltimore Sun” pentru „a face poliția”. Vreme de doi ani nici măcar n-a avut voie să calce prin redacție sau să scrie vreun rînd. Misiunea lui era să comunice telefonic „faptele diverse” unui coleg mai mare în grad, care avea să le dea forma redacțională corespunzătoare. A urcat apoi treaptă după treaptă într-o redacție care-și plătea — comparativ cu altele — foarte prost colaboratorii, dar constituia, prin structură, prin sistemul de lucru, prin competența co-risfeilor ei — o neîntrecută școală de gazetărie. Zgîr-cenia patronilor era exasperantă pentru tînărul tată de familie Russell Baker (conformîndu-se altui obicei tipic american s-a căsătorit foarte devreme cu iubita lui din anii de școală și cei trei copii ai lor au venit și ei fără întîrziere), dar munca și mediul îi plăceau prea mult pentru a se gîndi la o evadare.

Tot ce s-a întimplat pînă la 27 de ani cînd a fost trimis, împreună cu întreaga familie, pentru doi ani la Londra, tot ce s-a întimplat după aceea, cînd a fost detașat pe lîngă Casa Albă ocupată de generalul Eisenhower, este trecut în revistă în *Vremurile bune* cu fermecătoare nonșalanță și generozitate. Lucid și caustic, Russell Baker își exercită ironia cu precădere împotriva lui însuși, colegii de breaslă și șefii, oamenii politici și celelalte personalități politice cunoscute în întreaga lui carieră, beneficiînd de prezentări exacte, amuzante, dar binevoitoare. Scrie cu atîta vervă despre prima lui zi prin circumscripțiile de poliție cînd, neînțelegînd exact un raport agramat, nu și-a dat seama că e vorba de o crimă, n-a anunțat ziarul și a fost admonestat, despre prima lui zi de reporter propriu-zis cînd, trimis să-i ia un interviu scriitorului englez Evelyn Vaughn, în vizită în America, i-a pus doar întrebări inepte, ratînd posibilitatea de a primi răspunsuri scilpitoare și despre alți primi pași cu stîngul, încît, dacă n-ai ști cine a ajuns, cu adevărat, Russell Baker, ai putea să crezi că febrilele îndem-nuri ale mamei lui au fost zadarnice.

Felicia Antip

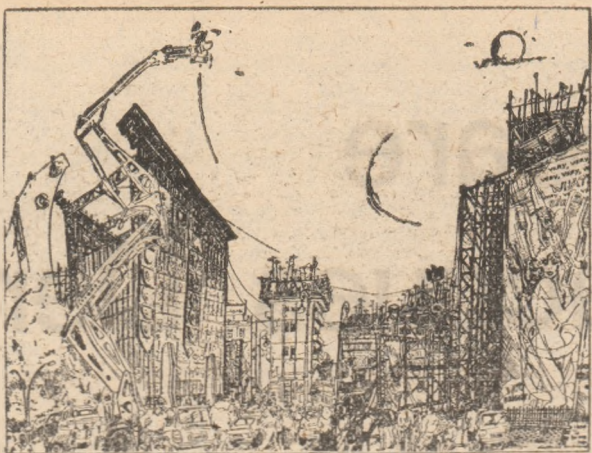
Leonardo Sciascia

● La Palermo s-a stins din viață, în vîrstă de 68 de ani, scriitorul italian Leonardo Sciascia. Proza sa, de inspirație socială, are o puternică tentă politistă, aducînd în scenă delictul, corupția, încălcarea adevărului și a justiției ca imagini ale unei realități puternic marcate de existența mafiei. Printre cărțile sale: *Ziua bufnițelor*, *Abatele falsificator*, *Morți la comandă*, *Marea de culoarea vinului*. Cîteva din scrierile sale au stat la baza unor filme celebre, printre care *Judecătorii morți* nu vorbește (regia Francesco Rosi).

Motto-urile lui Greene

● Tiraj: 1000 ex. Preț: circa 300 de franci francezi. Conținutul cărții este indicat în titlu: *Why the epigraph*, o culegere de motto-uri comentate pe care le-a avut Graham Greene la diverse volume. Printre autorii citați și comentați: Shakespeare, Dante, Byron, Péguy și chiar Walt Disney.

● O poveste politistă care se intitulează *Dr. M.* va constitui omagiul cinematografic adus de Claude Chabrol lui Fritz Lang, în special ciclului

Desenul-reportaj

● Catherine Dubreuil a deschis în aceste zile la Palais de Tokyo o expoziție de desen-reportaj care se concentrează mai ales asupra vieții artistice, un prim succes constituindu-l reportajele desenate la Festivalul de la Avignon în 1988, precum și desenele realizate în timpul turnării filmului *Vocea Lunii* de către Fellini în mai 1989. „Un

deosebit simț al detaliului și o profundă cunoaștere a artei compoziției — afirmă criticii — sint argumentele succesului. Culise de teatru, scene de repetiții, vinzolea filmărilor, trăsăturile artiștilor surprinși în momentele de concentrare... Desenul este rapid, viu, emoționant, atmosfera are culoare și credibilitate”.

„Dr. M”

Doctor Mabuse. Această coproducție franco-germană va fi realizată în Berlinul Occidental și în Corsica. Printre interpreți se află Sir Richard

Attenborough, Paulina Poriskova și Jan Niklas. Scenariul este scris de Chabrol însuși, în colaborare cu Thomas Bauermeister și Sollac Mitchell.

Două categorii

● AM început să împart oamenii în două categorii: cei care se simt vinovați și cei care nu se simt.

Primii sînt cei destul de onești pentru a-și da seama că toți, absolut toți, sîntem răspunzători pentru felul în care s-a petrecut ultimul nostru sfert de secol de istorie, că în tragedia lentă care a avut loc toți am jucat cîte un rol, de cele mai multe ori — e drept — neînsemnat, de cele mai multe ori — e adevărat — de victime, dar totuși roluri care au permis reprezentății să se desfășoare, care au dat posibilitatea protagoniștilor să-și debiteze delirantele tirade și să-și interpreteze diabolicele partituri. Complicitatea dintre călău și victimă — această contribuție est-europeană la psihologia universală — a funcționat și pentru noi, implicîndu-ne în mecanica tragică a terorii, rupîndu-ne pe unii de alții, măcinîndu-ne, dizolvîndu-ne, transformîndu-ne în conglomerate de celule singure, care-și așteptau sfîrșitul într-un univers cu desăvîrșire străin. Cei mai lucizi și mai cinștiți au suferit și s-au culpabilizat — oricît de lipsiți de putere au fost — pentru această generală degradare și pentru cîțimile lor de pasivitate — mai mici sau mai mari — ce au făcut-o posibilă. Sint aceiași oameni care, acum, au decența de a nu-și mărturisii suferințele trecute, pentru că le simt derizorii în fața jertfelor celor ce ne lasă — cu un suprem altruism — să pășim spre viitor. Sint aceiași oameni care, de o lună de zile, dorm și mîncîncă pe apucate pentru că simt că numai oferind luptei zilele care le-au mai rămas vor putea plăti, prin libertatea și opera lor, viețile eroilor tineri cărora li se simt datori.

Ceilalți, dimpotrivă, nu se simt nici datori, nici vinovați. Ei sînt cei ce înainte aplaudau crime, despre care știau că sînt crime, și spuneau minciuni, despre care știau că sînt minciuni; cei ce ocupau posturi și beneficiau de privilegii fără să-și reproșeze ceva și fără să-și facă probleme de conștiință, în timp ce, cu egoală sinceritate, înfierau prin colțuri lipsite de microfoane lasitatea generală și rosteau în fața amplificatoarelor angajamente și adevăruri. Ei sînt cei care au avut — cînd nici nu se zvințate singele tînr de pe bulevard și din piețe — promptitudinea de a-și inventaria frustrările și de a-și transforma rănile inexistente și epoleții invizibile în dreptul recompensă și în polițe asupra viitorului. Ei nu se jecneză să-și etaleze suferințele imaginare și competențele oboșite de întrebuintare, pentru a le face utile și profitabile. Ei nu se simt vinovați pentru nimic, li nu se simt datori nimănui, dimpotrivă, ei acuză cu aplomb și țipă că li se datorează totul.

Perioadele de mare intensitate ale istoriei sînt întotdeauna maniheiste și simplificatoare. Pentru mine, acum, oamenii se împart numai în două categorii.

Ana Blandiana

Jorge Luis BORGES

Omul din colțul străzii roșietice

Lui Enrique Amorim

MI, mai întii de toate, să mi se vorbească despre răposatul Francisco Real. L-am cunoscut, dar asta nu erau cartierele lui, pentru că el spinteca mai degrabă în Nord, pe lângă laguna Guadalupe și prin Bateria. Mai mult de trei ori nu l-am văzut și asta în aceeași noapte, dar noaptea aceea n-o s-o mai uit, că atunci a venit Lujanera să doarmă în ranch-ul meu, iar Rosendo Juárez a părăsit, ca să nu se mai întoarcă, Arroyo. Dumneavoastră, bineînțeles, vă lipsește experiența necesară pentru a cunoaște aceste nume, dar Rosendo Juárez Bătăușul era dintre aceia, puțin, care porunceau în Villa Santa Rita. Flăcău acreditat de cuțit, era unul din oamenii lui Nicolás Paredes, care era unul din oamenii lui Morel. Venea mai întolit decît toți la bordel, în negru, cu nasturi de argint; oamenii și cîinii îi știau de fri-că; și femeile, tot așa; toți știau că avea doi morți în spate; purta o pălărie mare și neagră, cu boruri înalte, pe care îl purta, dat cu ulei; îi umbla nerocul prin buz-nare, cum se spune. Noi, băieții din Villa, îl copiam pînă și-n felul cum scuipa. Totuși, o noapte ne-a dovedit adevărata condiție a lui Rosendo.

Pare basm, dar istoria acestei nopți nemaipomente a început într-o trăsură de piață, cu roți colorate, plină virf cu bărbați, care se hurdacă pe ulițele desfundate, printre coșuri de cărămidă și hîrtoape, cu doi cai negri. Cel din trăsură cînta din gîtară de zăpăceau caii. În timp ce birjarul de pe capră altoia cîinii care-l treceau pe dinainte. Omul care mergea prin mijlocul drumului înfășurat în poncho nu era altcineva decît Corralero, cel atît de faimos, ce se ducea să se bată și să ucidă. Noaptea era proaspătă ca o binecuvîntare; doi cheflii mergeau pe co-

șul răsturnat al trăsuri, ca și cînd singurătatea ar fi fost o stradă principală. Asta a fost primul lucru care s-a petrecut, dar aveam să-l aflăm mai tirziu. Noi, băieții, ajunsesem devreme la saloon-ul Juliei, un fel de cabană acoperită cu tablă, la jumătatea drumului dintre Guana și Maldonado. Un local pe care dumneavoastră l-ați fi zărit de departe, după lumina pe care o arunca felinarul nerușinat și după forfota din jur. Julia, deși de condiție umilă, era mai mult decît corectă și pricepută, astfel că nu lipseau muzicanții, nici băuturile și nici prietenile rezistente la dans. Dar Lujanera, care era soția lui Rosendo, le tăia pe toate. A murit, domnule, și trec anii și nici nu mă mai gîndesc la ea, dar s-o fi văzut în zilele ei, cu ochii așa aprinși... N-ai mai fi avut somn.

Băutura, dansurile, femelele, un cuvînt binevoitor din gura lui Rosendo, cite-un ghiont al acestuia acolo unde nu se cade, dar pe care eu îl luam ca o dovadă de prietenie; adevărul e că eram mai fericiți ca oricînd. Mi-a mai căzut și-o jumătate foarte supusă, care se mișca de parcă mi-ar fi ghiocint intențiile. Tangoul își făcea toate chefurile cu noi, ne înlănuia și ne pierdea, ne porunce și ne obliga să ne înlănuim iarăși. În distracția asta oamenii pluteau ca într-un vis, iar muzica mi s-a părut mai tare, cînd s-au amestecat și gîtaristii din trăsura. După aceea, vîntul, care adusese cîntecul acestora, l-a dus în altă parte, iar eu am început să fiu atent doar la mine, la feteșcana mea și la ceea ce spunea dansul. Mai tirziu, la intrare s-a auzit un ciocnît și un glas, cu autoritate. S-a lăsat o liniște generală și dintr-o lovitură, dată în ușa, omul se afla deja înăuntru. Era asemenea glasului.

PENTRU noi nu era încă Francisco

Real, dar era un tip înalt, un zdron, îmbrăcat din cap pînă-n picioare în negru, cu un fular fumuriu fluturînd peste umeri. Fața, țin minte, era ca de indian, ascuțită.

Cînd a intrat, ușa m-a lovit pe nepregătite. Și din pură prostie, m-am aruncat spre el și i-am băgat stînga în mîtră, în timp ce cu dreapta mîi căutam șiful pe care-l țineam în tivul vestei, lîngă subțioară. Ofensa avea să dureze puțin. Omul, pentru a se impune, a întins mîna și m-a dat în lături, ca pe-un nimic, lăsîndu-mă-n spate, cu dreapta încă la subțioară, pe arma nefolositoare. A intrat ca și cînd nu s-ar fi întimplat nimic. Mai înalt decît toți, de parcă nici n-ar fi avut ochi să-i vadă. Primii — chibiți italieni — s-au dat în lături în grabă, ca un evantai. În următoarea grîmadă se afla Englezul, care, mai înainte de a fi simțit pe umăr mina străinului, l-a adormit cu latul unui cuțit pe care-l avea pregătît. S-a uitat la tuțit și s-au strîns toți în jur. Localul avea cîteva stînjini buni și l-au înghesuit ca pe un crist, încet-încet, cu lovituri peste piept, cu fluietări și scuipături. Mai întii, cu pumnii, după aceea, dîndu-și seama că nu-i kua în seamă, cu simple bobornace sau cu panglicile inofensive ale lavalierelor, bătîndu-și joc de el. În același timp, păstrîndu-l, parcă, pentru Rosendo, care nici nu se clintise din locul său, retras și tăcut. Trăgea cu grabă din țigară, ca și cînd ar fi înțeles dinainte ceea ce nouă ne-a fost clar abia mai tirziu. Corralero a fost împins pînă spre el, neîndrîjit și însingurat, cu furtuna gloatei de derbedei în spate. Fluietări, scuipat, înghionțit, a vorbit doar în clipa cînd s-a aflat față-n față cu Rosendo. L-a privit și, ștergîndu-și obrazul cu mîna, i-a spus:

— Eu sint Francisco Real, un om din Nord. Sint Francisco Real, zis Corralero. Le-am permis nefericirilor ăstora să ridice mina, pentru că ceea ce caut eu este un om. Se vîntură pe aci niste palavragii care-o țin că s-ar afla prin locurile astea unul care-i doctor în cuțit, numit Bătăușul. Vreau să-l întîlnesc ca să mă învețe pe mine, care sint un nimeni, ce înseamnă un om de curaj și de bărbăție.

I-A SPUS lucrurile astea și n-a luat ochii de pe el. În dreapta, abia scos de pe mine, îi strălucea un cuțit să te-apuce năbădăile. Cei care-l împinseseră au prins să se facă mărunți și-i priveau pe cei doi într-o tăcere de n-auzeai musca. Pînă și

mutra vioristului orb rămăsese ca de piatră.

Și atunci, ușile bușite încă o dată, au lăsat să intre șase sau șapte oameni care, mi-am zis eu, erau la sigur din banda lui Corralero. Cel mai bătrîn, un om de cîmpie, scurt și cu mustața cîntă, a pășit în față și amezit parcă de atîta muieret și de atîtea lucruri, s-a descoperit cu respect. Ceilalți aveau grijă, gata să facă ordine dacă jocul n-ar fi fost în legile lui.

Ce s-o fi întimplat cu Rosendo, mă gîndeam eu, de nu-l scoate pe lăudărosul ăsta afară jucîndu-l în picioare? Continua să rămînă tăcut, cu ochii-n pămînt. Nu mai știu dacă țigara l-a căzut sau a scuipat-o el. În cele din urmă a putut să-l răspundă cu cîteva vorbe, dar atît de stîmpe, că cei din fund nu le-au auzit. Francisco Real a început să-l provoace, iar el tot nu i-a răspuns. Atunci, cel mai arătos dintre străini a fluierat. Lujanera l-a privit cu ură și și-a croit drum, cu părul pe spate, printre căruțași și fete, către omul ei, i-a descheiat cămașa și i-a scos din sin cuțitul fără teacă, dîndu-i-l acestuia și spunîndu-l:

— Rosendo, cred că-ți trebuie.

La înălțimea acoperișului exista un fel de fereastră care da spre riu. Rosendo a luat cuțitul cu amîndouă mîinile și l-a încercat, ca și cînd nu l-ar fi știut. Apoi s-a dat înapoi și l-a azvîrlit afară, în Maldonado. Am simțit că mă trec fiori.

— Numai din scribă nu te spintec, a spus celălalt, și a ridicat mina să-l lovească. Atunci însă, Lujanera l-a prins de braț, s-a apucat de gîtul lui și privindu-l cu ochii aceia ai ei, i-a spus:

— Lăsa-l pe ăsta, că ne-a făcut să credem că e bărbat.

Francisco Real a rămas perplex și după aceea a îmbrățișat-o ca pentru totdeauna și le-a spus muzicanților să cînte tangouri și milongi, iar celor care petreceau, să danseze. *Milonga* s-a aprins ca un foc, dintr-o parte într-alta. Real dansa foarte grav, dar fără nici un chef. Au ajuns la intrare și-a strigat:

— Pregătiți patul, domnilor, că mi-a adormit în brațe.

Atît a spus și-au ieșit, timplă lîngă timplă, amezîți parcă de tangou, pierduți în pașii acestuia.

În românește de
Darie Novăceanu

(Continuare în numărul viitor)

Scrisoare deschisă lui Jacques Derrida

(Urmare din pagina 24)

din urmă la arhitectură, la proiect, la subiect, într-un cuvînt la marea problemă a locuirii. Ea presupune o re-invățare a locuirii pe pămînt și deci nașterea unui alt fundament; această nouă arhitectură este chemată să suprimă absența unui „acasă”, acea *Heimlosigkeit* (l'absence du chez-soi) care a însoțit destinul omului în modernitate. Mai mult, ea este chemată să edifice un habitacul al co-habitării, în care nici una din încăperile vechiului edificiu nu mai poate rămîne în picioare.

Dar proiectul unei „case comune” a Europei nu poate cădea decît în sarcina gîndirii, așa cum problema locuirii — și arhitecturii — au aflat-o între timp — este în chio esențial o problemă a filozofiei. După cum vedeți, pînă la urmă tot despre spirit este vorba. Intelctualii se refugiază în spirit, apoi părăsesc spiritul pentru a traversa „oribila realitate politică” în vederea regăsirii spiritului.

Și este firesc să fie așa, pentru că spiritul este revendicare constantă a vieții. El este, așa cum ați spus atît de frumos într-un studiu dedicat spiritului la Heidegger, le revenant — dublul, umbra noastră de foc, nimbul de ființă, ceea-ce-revine-constant. Cei ce vor să ne piardă ne ucid dublul, umbra și nimbul, pentru că spiritul, ceea-ce-revine-constant, le re-venant, să nu mai poată veni. Ei ne lasă goi și neapărați, căci fără spirit, fără ceea-ce-revine, omul își pierde capitalul lui de constanță. El ajunge o ființă care și-a pierdut ființa, o fantasmă, o stafie, „un revenant”. El ajunge ceva *unheimlich*, un deinon, un monstru, ceva oribil; ceva care nu are un „acasă” (un chez-soi), care bîntuie, care nu are liniște și care nu are știința locuirii. „Bătălia pentru spirit” se dă de cite ori ființa este amenințată în temeiurile ei ultime. Dacă în „casa comună” a Europei o singură încăpere din vechiul edificiu va rămîne în picioare, atunci acel gol de ființă va genera monștrii. Noi vom fi capital de

de coșmaruri, de rușine și de remușcări; noi vom face noul edificiu nelocuibil: vom fi Nebunia la pîndă, fantasma care revine: le revenant.

Iată de ce, domnule Derrida, vă cer să uităm o vreme de „nebuliile” filozofiei (și mai poate spiritul îngădui, în acest sfîrșit de mileniu, nevinovate jocuri de vacanță?) și să pătrundem în spațiul terifiant al întrebării „cum de mai este cu putință, astăzi, undeva, în Europa — Nebunia?”. O asemenea invitație nu este menită să vă atragă în teritoriul unei cauze tribale; ceea ce vi se cere este, dimpotrivă, să slujiți o cauză comună, pe aceea a arhitecturii spiritului european, așa cum nu ați știut să o faceți atunci, în prelegerea din 1982 de la College de France, cînd ați pulverizat „Nebunia” în „nebunii”, făcînd să ridice, vreme de mai bine de o oră, o întreagă sală de studenți.

Primiți, vă rog, domnule Derrida, expresia stimei deosebite ce v-o port și sentimentele mele cele mai cordiale.

Gabriel Liiceanu

2-5 decembrie 1989

Scrisoare deschisă lui Jacques Derrida

ÎN iarna anului 1982, într-un scurt séjour parizian — veneam de la Heidelberg, unde, vreme de doi ani, urma să fiu bursier al Fundației Humboldt — m-am abătut (era într-o după-amiază) pe la Collège de France, pentru a asista la o prelegere a D-voastră. Eram în compania unei colege din România, asiduă cititoare a scrierilor D-voastră, care tocmai editase în țară o antologie tel-quel-istă, conținând, printre altele, și un amplu fragment din *De la grammatologie*. La rindul meu, citisem parte din cărțile D-voastră, prețuiam mai cu seamă *Marges de la philosophie* și, în preocupările mele legate de opera lui Platon și a lui Heidegger, mă înfățișam cu competențele și originalitatea D-voastră interpretări la marile locuri cline și germane ale filozofiei. Aveam acum prilejul să vă cunosc în postură de conferențiar.

Întâmplarea a făcut să asist la prima prelegere pe care o țineai după o incursiune la Praga, soldată cu tot soiul de peripeții ce culminaseră cu o detenție de două-trei zile, și care făcuse oarecare vilvâ în mediile franceze. Dată fiind această împrejurare specială, v-ați anunțat auditoriul (peste 100 de studenți ce păreau să fie familieri ai cursurilor D-voastră) că, în locul cursului obișnuit, urmcază să le relatați aventura pragheză, nu însă în afara aplicării citorva concepte specifice gândirii D-voastră.

Ați început prin a ne spune că scopul mărturisit al călătoriei fusese, dacă nu mă înșel, executarea unui traseu Kafka, iar cel nemărturisit, vizitarea citorva prietenilor semnatari ai Cartei '77, îndeaproape supravegheați de poliția pragheză. Iată, mi-am spus, venit cum eram din estul Europei și știind cite ceva despre intelectualii de acolo și despre supravegherea lor, iată un splendid act de solidaritate intelectuală. Și cind un filozof de talia d-lui Derrida trăiește o experiență de acest fel și are ocazia să o împărtășească studenților săi (și nu oricum, ci trecind-o prin filtrul unei gândiri rafinate), aceștia vor avea neîndoielnic un excelent prilej să înțeleagă esențialul din drama țărilor care, după război, fuseseră vindute pentru pacea lumii. Iată, mi-am spus, acumă vor afla cit de mare a fost prețul libertății lor. M-am pregătit, deci, pentru această demonstrație esențială. Însă ceea ce a urmat a fost stupefiant.

Ne-ați povestit cum, după prima vizită făcută unuia dintre prietenii, ați fost reperat și pus deîndată sub urmărire. Ați avut ambiția de a încerca să vă debarasați de urmăriitorul D-voastră, drept care ne-ați descris cu lux de amănunte traseul complicat pe care l-ați ales în acest scop (cu traversări de magazine, treceri prin pasaje, slalom printre coloane etc.). Ați desenat acest traseu de tablă și ne-ați anunțat că sintem în fața unei ilustrații a conceptului de *tracé*, „urmă”, atât de îndrăgit de D-voastră. Ei bine, la capătul acestui complicat traseu al „diseminării” vă aștepta, imposibil... urmăriitorul. Tonul pe care ați spus-o, contrastul pe care l-ați creat între caracterul elaborat al dejucării urmăririi, între gradația bine dozată a increderei în succesul ei și eșecul final — totul era menit să conducă, în relatarea D-voastră, la un efect comic. Și, într-adevăr, sala a izbucnit în ris. Buna dispoziție crescîndă a auditoriului v-a contaminat treptat și, în scurtă vreme, atmosfera sălii trăda mai degrabă un public care asista la un film din epoca de aur a comediei decît un auditoriu căruia i se împărtășea o secvență din lumea ororii. Pe scurt, în ziua plecării, la aeroport, vi s-au controlat valizele, într-una dintre ele vi s-au strecurat droguri. În două clipe a apărut un om al poliției purtînd pe umeri, pe cap și pe brațe aparate de fotografiat, lămpi și blitz-uri — ni l-ați descris cu lux de amănunte, ca pe o apariție extra-terestră și ați imitat, cred, și momentul intrării lui în scenă, fapt care a stîrnit noi valuri de ilaritate. Ați fost fotografiat: fără valize, lingă valize, valizele separat. Ați fost condus direct la închisoare, pus într-o celulă (cu un țigan din România!), dacă memoria nu mă înșală ați fost chiar tuns și apoi, o zi-două, nu a mai urmat nimic. Cu aceeași bună dispoziție ați evocat panica ce v-a cuprins treptat, felul în care ați sfîrșit prin a bătea cu pumnii în ușa celei, apoi febrilitatea cu care ați încercat să faceți inventarul cuvintelor de uz internațional, cu gîndul de a vă exprima, în auzul sentineli care patrulea pe coridor, revendicările. (Cred că în acest punct al relatării ați făcut o nouă digresiune despre semantisme homofone universale.). Printre ele, v-ați oprit cu predilecție asupra lexemelor „ambasadă” și „avocat”. Dar nu s-a întîmplat nimic. Semantisme universale erau clamate în zadar. Băteați cu pumnii în ușa, sentinela se apropia, deschidea vizorul, D-voastră spuneati: „Ambasada!”, ei repeta binevoitor „ambasada, ambasada”, apoi închidea vizorul și pleca. Apoi: „Avocat!”, „avocat, avocat” și iar pleca. (În sală, hohotele de ris ajunseseră acum la apogeu.). Și, în sfîrșit, deznodămîntul: în cea de a treia zi, ușa celei s-a deschis, a apărut ambasadorul Franței la Praga însoțit de un ofițer, vi s-a pus în vedere să părăsiți Cehoslovacia pe loc, ați fost dus la ambasadă și de acolo direct la aeroport. Happy end.

Nu știu cum s-a încheiat prelegerea D-voastră. În acest punct al ei, rezistînd tentației de a vă interpela în public, am ieșit din sală. Vă cer scuze pentru această enormă impolitete. Eram însă teribil de tulburat. În cele 15' care au urmat pînă la încheierea cursului, am încercat, aprinzîndu-mi o țigară, să mă liniștesc. Apoi

ușile s-au deschis și grupuri-grupuri de studenți, cu fețele obosite de ris, strigînd „ambasada!”, „avocat!”, și-au făcut apariția pe culoar. Am reîntreat în sală. Erați încă la catedră, înconjurat de cîțiva studenți și studențe. M-am prezentat și v-am împărtășit în puține cuvinte tot ceea ce simțeam. V-am spus că într-un asemenea univers concentrațional, cu care D-voastră luaserăți contact vreme de trei zile, prilejuindu-vă acest divertisment comic, trăiau zi de zi, vreme de o viață, sute de milioane de oameni. Și că studenții D-voastră ar fi meritat să înțeleagă acest lucru. Nu mai țin minte ce mi-ați răspuns. Îmi amintesc doar că o studentă exaltată imi explica, cu nu știu ce argumente, că nu aveam dreptate...

A doua zi, colega mea l-a vizitat pe Philippe Sollers și acesta i-a spus că în scara precedentă i-ați dat telefon, povestindu-i întîmplarea. Fuseserăți tulburat. Dacă ați fi știut că în sală se afla „cineva din Est” — i-ați spus —, nu ați fi povestit lucrurile astfel. Am fost din nou uimit. Cu sau fără mine în sală, victimele mistificării fuseseră studenții D-voastră. Nu o problemă de poliție era la mijloc, ci una de cunoaștere. Și, în cele din urmă, era în discuție menirea filozofiei în acest secol XX. Despre această menire aș dori să vă vorbesc în continuare, nu fără legătură cu opera D-voastră.

Vă veți fi întrebant, însă, de ce am simțit nevoia să vă scriu acum, la șapte ani după întîmplarea relatăată. În primul rînd, pentru că cele ce se petrec în zilele acestea în Cehoslovacia mi-au adus în minte aventura D-voastră pragheză; și pentru că intelectualitatea română continuă să se afle cam în același punct în care se afla intelectualitatea cehă în anul vizitei D-voastră la Praga. Există însă și un al doilea motiv pentru care vă scriu acum. Am tradus și comentat recent, într-o prestigioasă revistă culturală din România, interpretarea pe care, sub titlul *Aforismul în contrapunct*, ați făcut-o la *Romeo și Julieta*. Acest episod reprezintă, în biografia mea intelectuală, sfîrșitul unei „serii”, un punct de ruptură, o *coupure*. Să mă explic.

După cum bine știți, la sfîrșitul lui 1940, în plină Ocupație, recapărea, sub direcția lui Drieu La Rochelle, faimoasa NRF. Primele numere ale revistei grupează cele mai mari nume ale literaturii franceze din epocă. Alături de Drieu, Montherlant, Chardonne sau Jouhandeau, apar numele lui Valéry, Eluard, Gide, Giono, Paulhan. Acești din urmă scriitorii, care nu erau nicidecum deschîși către ideea de colaborare, au considerat o vreme, potrivit spuselor lui Mauriac, că „în afara sau pe deasupra oribilei realități politice, scriitorii s-ar fi putut reuni, pentru a atesta în fața Europei permanența spiritului francez”. Întodeauna, în primă instanță, intelectualii au considerat că pot trăi, prin cultura, „în afara sau pe deasupra oribilei realități politice”. Căci ce poate fi mai teribil, pentru ei, decît izgonirea din paradisul culturii? Numai că orice „oribilă realitate politică” sfîrșește, mai devreme sau mai tîrziu, cu această izgonire. Pînă să înțeleagă acest lucru intelectualii se amăgesc cu păstrarea „permanenței spiritului”. Ei mizează pe slujirea acestei permanențe și își fac din ea, fie și inconștient, un alibi. Cînd „oribila realitate politică” pătrunde în teritoriul lor și le risipește ultimele iluzii, ei nu mai au la îndemînă decît trei soluții: adaptarea (decî pierderea conștiinței morale), tăcerea și compromisul (decî rușinea) sau spunerea *cu orice preț* a adevărului.

Ei bine, cu această gravă criză de conștiință a fost confruntată în ultimul an intelectualitatea română: cită vreme te puteai oare încăpătîna să locuiești paradisul culturii, întorcînd spatele „oribilei realități politice”, cu scuza că aperi o continuitate a spiritului pur? În jurul tău prietenii și colegii pierduseră dreptul de semnătură, cîțiva suportau arestul la domiciliu. Și aceasta, pentru vina de a fi spus cu glas tare ceea ce gîndeau, în străfundul conștiinței lor, milioane de oameni. Minunatul D-voastră text despre *Romeo și Julieta*, care a apărut în limba română însoțit de o introducere ce purta titlul suav *Despre nume, iubire și distorsiunile timpului*, a reprezentat ultimul meu séjour în paradisul culturii. Imediat după apariția lui, în nr. 9 din 1989 al revistei „Viața Românească”, am început să vă scriu aceste rînduri. Ele s-au născut din nevoia de a medita asupra menirii filozofiei în secolul de criză a conștiinței care este secolul nostru. Ele ar dori să fie o meditație asupra coborîrii filozofiei în infern.

ÎNTREAGA istorie a gândirii europene a stat sub întrebarea „cum e cu puțință?”. Această întrebare nu exprimă, așa cum pare la prima vedere, o *consternare* (în genul: „cum de s-a putut întîmpla una ca asta?”), ci ridică problema temeiului de posibilitate a ceva. De pildă: cum e cu puțință lumea, universul, cosmosul? Sau, coborînd mai adînc pe linia acestui spirit investigator: cum e cu puțință însuși faptul de a fi? Sau: cum e puțință cunoașterea? Această întrebare — cum e cu puțință ceva? care e temeiul de posibilitate a ceva? — s-a născut și a prosperat în epoca *senină* a filozofiei, în epoca, să spunem, a filozofiei „pure”; ea a fost tot timpul expresia unei *curiozități sublime*, a curiozității înalt-investigatoare a spiritului uman care, dintodeauna, a vrut să cunoască condiția lumii și a omului aflat în această lume.

Însă în secolul XX, în istoria omenirii, s-a întîmplat ceva ieșit din comun: condiția omenescă a fost pusă la încercare într-un mod atît de radical, încît curiozitatea

filozofiei a trebuit să se mute asupra acestei condiții și să-și piardă caracterul sublim și pur. Întrebarea „cum e cu puțință?” a încetat să mai fie expresia *senină* a unui simplu impuls de cunoaștere și a dobîndit în subsidiar acea nuanță de consternare pe care inițial ea nu o avea. În locul faimoasei întrebări kantiene „cum sînt cu puțință judecățile sintetice apriori?” (expresie tehnică pentru întrebarea „cum e cu puțință noul în cunoaștere și, astfel, progresul ei?”), gîndiri în general și gîndirii specializate li s-au impus întrebări de cu totul alt fel: cum e pu tință genocidul, crima? cum e cu puțință teroarea, violența? cum e cu puțință minciuna? cum e cu puțință tăcerea? cum e cu puțință indiferența? În aceste tipuri de întrebări sintagma originară „cum e cu puțință?” își pierde „neutralitatea”, devine agresivă și activează un întreg registru de nuanțe afective: indignare, rușine, umilință. Uimirea devine uimire în fața inexplicabilului care e omenirea însăși, uimire în fața ororii, a monstruosului, a lipsei de măsură. Desigur, întrebarea „cum e cu puțință?” nu devine una pur retorică, lumea și filozofii continuă să și-o pună cu dorința de a găsi un răspuns, de a afla ceva, dar ea nu se mai naște din *seninătatea* gîndirii pure, ci dintr-un fond uman adînc bulversat, dintr-o conștiință încercată care simte nevoia să se pună în discuție și să înțeleagă cum de a putut da naștere crimelor, teroriilor, minciunii și indiferenței. Ei bine, omenirea a intrat astăzi în această epocă nouă, a *consternației*. Cum a fost cu puțință Auschwitz-ul? Și Gulag-ul? Și Katin? Și returnarea prizonierilor ruși? Și faimoasa închisoare experimentală de la Pitești? Și anchetele sub tortură? Și spitalele psihiatrice? Și Securitatea din țările comuniste? Cum, sub masca celui mai radical umanism, a fost ucisă însăși ideea de om? Cum de au fost *toate acestea cu puțință*? Și apoi: ce trebuie făcut ca ele să nu se repete? Sub aceste întrebări stă o bună parte a omenirii, sub aceste întrebări stă astăzi toată Europa.

În ultima vreme se vorbește din ce în ce mai apăsător despre Europa ca despre „casa noastră comună”. Pentru un filozof, această metaforă nu poate să nu ducă cu gîndul la „deconstrucție”, problemă careia, apărută la Heidegger, D-voastră i-ați conferit în ultimii ani o pondere și o strălucire deosebite.

Deconstrucția, ați subliniat mereu, nu este un gest nihilist, nu este o distrugere izvorită dintr-o nemulțumire radicală. Ea este mai degrabă un demers, care se impune oarecum de la sine, născut din nevoia de a înțelege cum s-a alcătuit un lucru: o structură se deconstruiește în vederea înțelegerii structurii înseși și, eventual, în vederea reconstruirii (altfel) a ei. Deconstrucția a avut un ecou aparte în critica literară și în arhitectură, domenii care sînt prin excelență confruntate cu opera finită și cu construcția ei și în care ea tinde să devină o metodă. În arhitectură ea a dat naștere la „aplicări” spectaculoase, precum, de pildă, în deja faimoasa operă de deconstrucționistă din Parc de la Villette a arhitectului Bernard Tschumi. Această operă, născută din „diseminarea” elementelor deconstruite, poartă numele de *Nebunii*; „Nebuniile lui Bernard Tschumi”. În paginile pe care i le-ați dedicat, ați subliniat că la Tschumi este vorba de „nebunii” (folies), și nu de „nebunle” (folie).

Dacă revenim acum la metafora „Europa — casa noastră comună” și la întrebarea amintită care tinde să devină astăzi o obsesie — „cum de a fost cu puțință așa ceva?” — este imposibil să nu distingem aici un zvon deconstrucționist. Dar de astă dată deconstrucția nu mai poartă asupra unei opere literare sau arhitecturale, ci asupra societății înseși sau, mai precis, asupra unei *retorici* sociale: retorica, utopiei și Nebuniei ei. Eaș Europei își pune astăzi întrebarea deconstrucționistă „cum e cu puțință o societate ca aceea de pînă acum?”. Și trebuie subînțeles: „...pentru ca ea să nu mai fie niciodată cu puțință”. El deconstruiește, dacă vreți, *nebulnia* însăși, la *Folie*, marea nebunie, nebunia-majuscule. Coborîrea filozofiei în infern este actul participării la acest mister: „cum de a fost cu puțință?” Cum a fost cu puțință Nebunia? Ce trebuie făcut pentru ca ea să nu se mai nască niciodată? Cum să scăpăm definitiv de Nebunie? Cum să eliminăm din economia omenirii crima, violența, oroarea? Cum a fost cu puțință Cain? Nicăieri nu se vede mai bine ca aici cum deconstrucția este un act al rațiunii afirmative, în cluda particulei negative „de-”. Estul Europei își deconstruiește societatea în vederea unei reconstrui. Visul ei nu este însă să facă, din elementele deconstruite, „nebunii” (ca aceea din Parc de la Villette), ci, odată detectate elementele Nebunii, să treacă, eliberîndu-se de ele, la construirea unei „case comune”.

Însă construirea unei case comune presupune o *re-cen-trare a subiectului*. Ea presupune moartea „morții omului”, deci reînvierea celui personaj suspect — „omul” — care, potrivit denunțului structuralist, își arrogase un rol ordonator și unificator în virtutea unui simulacru de libertate. Nu cumva acum, subiectul acela suveran, izgonit de structuralism din centrul lumii, devine din nou agentul privilegiat al discursului, reîntîrind în scenă pe poartă, ce-i părea de-acum refuzată, a istoriei? Deconstrucția care se face astăzi în Estul Europei revine în cele

Gabriel Liiceanu

(Continuare în pagina 23)

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă coordonat de un comitet provizoriu format din Octavian Paler, Alexandru Paleologu, Nicolae Manolescu, Andrei Pleșu, Gabriel Dimisianu, Valeriu Cristea, Roger Câmpeanu

5 lei

REDACȚIA : București Piața Presel libere nr. 1 poartă B2-B3, telefon 17 60 10. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei 115. Telefon : 50 74 94. ABONAMENTE : 3 luni — 65 lei ; 6 luni — 130 lei ; 1 an — 260 lei. Cîștorii din străinătate se pot adona prin „ROMPRESFILATELIA” — sectorul export-import presă P.O. Box 12—201, telex 10876, prefix București, Calea Griviței, nr. 64—68. Tiparul: Combinatul Poligrafic București